

ACADEMIA ROMÂNĂ

MEMORIU

DESPRE

LUCRĂRILE CARTOGRAFICE

PRIVITOARE LA

RĂSBOIUL DIN 1787–1791

DE

N. DOCAN.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXIV.
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE.

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp., C. SFETEA și LIBRĂRIA NAȚIONALĂ

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1912.

32.208.

Prețul 1 leu 20 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1873.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI.—Desbaterile Academiei în 1898—9 5.—

» XXI.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

» XXII.—Desbaterile Academiei în 1899—1900 6.—

» XXII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

» XXIII.—Desbaterile Academiei în 1900—1901. 5.—

» XXIII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 4.—

» XXIV.—Desbaterile Academiei în 1901—2. 6.—

» XXIV.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 3.—

» XXV.—Desbaterile Academiei în 1902—3. 5,50

» XXVI.—Desbaterile Academiei în 1903—4. 5.—

» XXVI.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 5.—

» XXVII.—Desbaterile Academiei în 1904—5 8.—

» XXVII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 4.—

» XXVIII.—Desbaterile Academiei în 1905—6. 5.—

» XXVIII.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

» XXIX.—Desbaterile Academiei în 1906—7 6.—

» XXIX.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 8.—

Cronica Vascanilor (Județul Suceava), de *Radu Rosetti* 1,50

Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova, de *Radu Rosetti* —,70

Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797: călătoria lui Barbu Știrbei în apus, de *N. Iorga* —,20

Congresul pentru Proprietatea literară și artistică, de *A. D. Xenopol* —,20

Câteva fărâme din corespondența lui Alexandru Vodă Ghica, Domn și Caimacam al Terii-Românești, de *N. Iorga* —,20

Congresul sociologic din Londra și organizarea militară a școalelor în România, de *A. D. Xenopol* —,30

Despre censura în Moldova. I. Înființarea censurii de guvernul provizor rus și funcționarea ei sub acel regim, 1828—1834, de *Radu Rosetti* —,40

— II. Censura sub Mihail Sturdza, 1834—1849, de *Radu Rosetti* 1,50

— III. Censura cărților evreiești în Moldova sub domniile regulamentare, de *Radu Rosetti*. —,60

Neconștiutul în istorie, de *A. D. Xenopol* —,30

Evoluția în istorie, de *A. D. Xenopol* —,30

Tradiția istorică în chestiunea originilor române, de *Dimitre Onciul*. —,20

Două Zamfire, domnițe române din secolul XVI, trecute în Transilvania, de *Ioan Pușcariu* —,30

Câteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale Cnejilor și boierilor moldoveni în secolii XIV și XV, de *I. Bogdan* —,30

Contribuții la istoria Moldovei între anii 1448—1458, de *I. Bogdan*. —,30

Evangheliile dela Homor și Voroneț din 1473 și 1550, de *I. Bogdan* 1.—

» XXX.—Desbaterile Academiei în 1907—8. 5.—

» XXX.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 6.—

Despre censura în Moldova. IV. Censura sub Grigorie Ghica și desființarea ei, de *Radu Rosetti* 1.—

Cetatea Neamțului dela podul Dâmboviței în Muscel, de *I. Pușcariu*. —,20

Notiță despre monetele lui Petru Mușat, de *Nicolae Docan* 1.—

Lupta între Drăculești și Dănești, de *A. D. Xenopol*. 1.—

Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudose Dubău, Vasile Dămian), de *Const. Giurescu* —,40

Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei, de *I. Bogdan* 1.—

Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV, de *I. Bogdan* 1.—

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 2.—

Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 5.—

» XXXI.—*Memoriile Secțiunii Istorice* 10.—

Patruzeci și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de *D. Sturdza*. —,20

Un proces de sacrilegiu la 1836 în Moldova, de *Radu Rosetti* —,50

Letopisețul lui Azarie, de *I. Bogdan* 1,60

Cum se căutau moșiile în Moldova la începutul veacului XIX. Condica de răfueală a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812, de *Radu Rosetti* 1,50

MEMORIU DESPRE LUCRĂRILE CARTOGRAFICE

PRIVITOARE LA

RĂSBOIUL DIN 1787 — 1791

DE

N. D O C A N

Ședința dela 28 Maiu 1912.

Pentru cine cercetează mai de aproape desfășurarea unui războiu, consultarea unei hărți pe care să poată urmări mișcările armatelor inamice, și a unor planuri cari să lămurească amănuntele luptelor date, devine o necesitate asupra evidenței căreia este de prisos a mai insista.

Dar pentru urmărirea unui războiu nu toate hărțile sunt deopotrivă de bune, căci pe măsură ce ne îndepărtăm în trecut, pe atât hărțile actuale, oricât de detaliate ar fi, corespund mai puțin cu terenul pe care s'au desfășurat evenimentele ce ne propunem a studia: suprafața pământului se găsește într'o continuă transformare, pentrucă atât agenții fizici cât și acțiunea omului îi schimbă neîncetat aspectul. Astfel, spre a nu lua decât un exemplu, apele curgătoare își modifică neconținut cursul, fie printr'o acțiune înceată dar neîntreruptă asupra malurilor, fie prin deschiderea unei albie nouă: astfel, în fiecare an Prutul rupe câteva din marile coturi formate în mersul său, trecând când pe pământul nostru, când pe teritoriul Basarabiei. Aceste schimbări ale cursului produc la rândul lor alte modificări, pricinuind spre pildă secarea albiei vechi, scurgerea bălților sau din potrivă transformarea în bălți a unei porțiuni din uscat: un plan ridicat la 1788 arată că locul pe care își așezase tabăra Petru cel Mare, în 1711, lângă Stălinești, eră la sfârșitul secolului al XVIII-lea transformat în baltă (1). Chiar Du-

(1) V. mai departe planul «Movila Răbiei».

nărea, despre care s'ar putea crede că are un curs invariabil, luncă în unele părți spre țărmul nostru, în altele spre țărmul bulgar, și aceste variațiuni ale curentului apei aduc schimbări însemnate în soarta ostroavelor din fluviu: cu toată mărimea lor unele dispar, altele se unesc între ele sau încă se alipesc de unul din cele două țărmuri.

Mai mult încă decât acțiunea înceată a forțelor naturii, acțiunea omului modifică suprafața terenului; nevoia traiului îl silește să cucerească cu încetul pământul pe care se hrănește. În acest chip încep desfundările pădurilor și ale tufișurilor, la locurile potrivite se înființează sate, cari se leagă prin drumuri; apele sunt oprite sau abătute din cursul lor, peste râuri și râpi se construiesc poduri, și pe măsură ce populația crește, aspectul terenului se schimbă; mai târziu cauze foarte variabile fac ca unele regiuni să se populeze, pe când într'altele vechile așezări se părăsesc. Cu cât străbatem deci mai departe în trecut, trebuie să ne așteptăm să găsim locurilor o înfățișare diferită de cea actuală.

Dar în afară de aceasta locurile, moșiile, satele, munții, apele, etc., primesc numiri cari nici ele nu rămân vecinic neschimbate; acolo unde terenul se modifică, și numirile suferă schimbări, iar în cursul ultimului secol mai multe sate sau localități și-au schimbat numele, uneori fără motive aparente.

Toate aceste fapte arată că pentru urmărirea unor anumite evenimente mai îndepărtate, trebuie să se țină seamă de aceste două împrejurări, de modificările terenului și de schimbările toponimicelor; de unde rezultă că pentru cercetarea operațiunilor militare din timpul unui războiu este preferabil dacă nu necesar să ne folosim de hărți și de planuri contemporane evenimentului cercetat.

Pentru studiarea războiului din 1787—1791 o altă împrejurare face această necesitate mai evidentă încă; după cum se știe, suntem nevoiți să urmărim acest războiu în documentele austriace, și Austriacii aveau atunci obiceiul de a stâlci mai toate numele românești. Astfel ni se spune că după bătălia dela Focșani prințul Coburg și-a așezat armata în tabăra dela Gerliczeny, ceea ce corespunde în limba noastră cu Gherlicenii sau Gărlicenii, dar nicidecum cu «Cârligele», numele real al localității. Astfel de numiri stâlcite abundă chiar în jurnalul oficial al expediției prințului Coburg; prezența lor arată încă odată necesitatea de a recurge la lucrări cartografice contemporane războiului, cari să permită identificarea denumirilor îndoelnice.

Pornind dela această constatare am cercetat mai multe din hărțile publicate în vremea războiului și destinate a servi la urmărirea și înțelegerea operațiunilor armatelor inamice; am trebuit însă să ne convingem repede că autorii acestor planșe n'aveau despre geografia țărilor noastre decât idei foarte nelămurite. Am căutat atunci să ne încredințăm dacă această lipsă de informațiuni precise eră generală, sau dacă alcătuitoarii hărților pomenite nu ignorau cumva lucrări pe cari ar fi trebuit să le cunoască, și aceasta ne-a îndemnat să aruncăm o privire asupra ridicărilor topografice făcute în țările române până în ajunul războiului. Am încercat în sfârșit să cercetăm materialul cartografic, hărțile și planurile alcătuite de Austriaci în timpul războiului pe pământul nostru, și astfel am găsit un număr de documente despre cari credem că ar merita să fie cunoscute. Expunerea rezultatului acestor cercetări va fi scopul memoriului de față.

Către începutul secolului al XVIII-lea geografia țărilor române eră încă foarte puțin cunoscută; se știa în apus că Moldova și Țara-Românească se întind dealungul Nistrului și al Dunărei, nu departe de mare, prin urmare în apropierea gurilor fluviului, dar despre situațiunea geografică a acestor țări, despre întinderea lor și despre forma hotarelor lor, despre munții, apele, ținuturile și târgurile ce cuprindeau se știa încă în deobște atât de puțin, încât chiar în cursul aceluia veac geografi în general considerați ca serioși puteau încă să publice hărți pe cari Dunărea urmează dela Porțile-de-Fier și până la mare o linie aproape dreaptă și pe cari Țara-Românească se întindea pe sub Iași până în Nistru. Din punctul de vedere al geografiei fizice țările române aveau încă pentru mulți caracterul unor adevărate «terrae incognitae».

Față de această lipsă de lucrări serioase, doi Români cărturari, un Muntean și un Moldovean, s'au silit să lămurească geografia țărilor noastre. Întâiul e Constantin Cantacuzino Stolnicul, al doilea Dimitrie Cantemir Voevod.

Nu știm cari împrejurări anume vor fi dat Stolnicului idea de a alcătui o hartă a Țerii-Românești; în 1690 și în 1691, poate și în anii următori, învățatul bolognez Marsigli, care pregătiă o scriere monumentală asupra Dunărei, fusese în Țara-Românească unde făcuse felurite observațiuni și cercetări și unde cunoscù pe Stolnic căruia îi cerù mai târziu prin scrisoare diferite informațiuni asupra Țerii-Românești; răspunsul Stolnicului e din 4 Martie

1694 (1). Activitatea științifică a lui Marsigli a dat poate învățatului boier îndemnul de a desemna o hartă a țerii sale, pe care o și tipări la 1700, după cum rezultă din următoarele afirmări ale lui Del Chiaro :

«Prima di ogni altra cosa adunque ho voluto inserire nel principio della Storia la Tavola Geografica di quella Provincia, ridotta in piccolo per comodo maggiore del Libro, da una grande stampata del 1700, nel Seminario di Padova, ma con caratteri greci.

«L'autore di detta Tavola fu il conte Constantino Cantacuzeno, che nel 1716 fu miseramente strangolato in Constantinopole col Principe Stefano suo figliuolo, come si vedera nella seconda Parte di questa mia Istoria. L'ho fatta anche rigorosamente rivedere ed esaminare da molte Persone, che hanno una particolar cognizione, e pratica de'luoghi eziandio più rimoti di quel loro Paese; onde assicurato da essi loro, che non può essere ne più esatta, ne più fedele, ciò mi ha dato coraggio di farne intagliare li Rame senza risparmi di spese.» (2)

Prin urmare harta anexată scrierii lui Del Chiaro este o copie redusă de pe o hartă mare, prevăzută cu inscripțiuni grecești, pe care o alcătuiise Constantin Cantacuzino și pe care o tipărise la 1700 în Padova. Se vede că în această activitate cartografică, care de sigur nu-i eră familiară, Stolnicul fusese ajutat de medicul și filozoful, mai târziu Mitropolit al Silistriei, Ioan (în călugărie: Ierotei) Comnen. O prelucrare a hărții Stolnicului și a lui Comnen o făcù apoi învățatul și iubitorul de geografie Hrisant Notara, și o dedică lui Brâncoveanu ; Hrisant scrisese singur un tratat de geografie, tipărit la Paris în 1715 (3). Nu știm ce va fi devenit harta originală, lucrată de Hrisant; în copia care ne-a transmis lucrarea lui acesta e numit încă «arhimandrit al Patriarhiei din Ierusalim», ceeace ne îndreptățește a crede că dânsul a prelucrat harta Stolnicului între 1700 și 1702, căci la 1702 arhimandritul ajunsese Pa-

(1) Cf. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, I, 405; răspunsul Stolnicului e tipărit de același în *Operele lui Constantin Cantacuzino*, Buc. 1901, in-8°, p. 41—59.

(2) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*. Venezia 1718, in-4°, în prefață.

(3) Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII*, I, p. 46 și 58, n. 2.

triarh, după cum rezultă din titlul cărții sale «Despre Preoție» tipărită în acel an în București (1).

Copia despre care vorbim se compune din 6 planșe de mărime inegală (2) frumos desemnate și colorate pe hârtie groasă, și bogat ornamentate; îmbinate la un loc ele cuprind toată Țara-Românească, cu diviziunile ținuturilor. În colțul drept superior se găsește într-o ramă titlul: *Augustissimo invictissimoque Romanorum Imperatori Josepho I Mappam hanc geographicam Principatus Valachiae in XVII themata divisae, ab exemplari graeco quod, juxta accuratissimam descriptionem Sapientiss-i. Viri Constantini Cantacuzeni, et Excellentiss-i. Medici ac Philosophi Ioannis Comneni, novissimè edidit, ac Celsissimo Principi Valachiae D-no Ioanni Constantino Bassarabae Woewondae [sic] dedicavit Chrysanthus Presbyter, Apostolici ac Sanctissimi Hierosolymarum Patriarchalis Throni Archimandrita, Desumptam, Ac in formam politiorum redactam, et Latinitate Donatam, Obsequiosissimè Dat, Dicat Consecrat, Schierendorff*. În colțul superior stâng se găsește într-un medalion oval un frumos portret în acuarelă al lui Brâncoveanu, înconjurat de o îndoită inscripție, cea internă greacă, cealaltă latină; aceasta din urmă sună: «Ioanes Constantinus Bassaraba Woewonda (sic) Dei Gratia Legitimus Princeps Universale Valachiae. Anno MDCCVII». Data: 1707 trebuie de sigur considerată ca anul în care s'a alcătuit copia. Această frumoasă hartă e lucrată în tuș și acuarelă, și prevăzută cu inscripțiuni grecești și latine; munții sunt zugrăviți în acuarelă și înfățișați în perspectivă; tot în perspectivă, adică ca vederi, sunt înfățișate mănăstirile și orașele, vederi convenționale ce e drept, cu câte o biserică prevăzută cu numeroase turnuri și cruci, în jurul căreia se întind case. Această prețioasă și interesantă lucrare, aflată în perfectă stare de conservare, se păstrează în Biblioteca Curții din Viena (3).

Un deceniu mai târziu, și anume în timpul scurtei sale domnii (Decembrie 1710 — Iulie 1711) Dimitrie Cantemir alcătuiește o hartă a Moldovei. Știrea ne-a transmis-o marele geograf francez Jean Bap-

(1) Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, p. 441. Titlul cărții este: «Cuvânt de laudă despre preoție, compus de Hrisant Patriarchul Ierusalimului și pronunțat de el în lăuntrul Marelui Biserici . . . a sfântului Mormânt când s'a hirotonit Mitropolit Chesariei Palestinei în anul Mântuirii 1702, April 5, în aceeași zi a sfintelor Pasti».

(2) Cea mai mare are 72×44 cm.

(3) *K. K. Hofbibliothek, Kartenabtheilung*, sub No. 6 — (5).

tiste Bourguignon d'Anville (1) în scrierea sa «Etats formés en Europe après la chute de l'Empire Romain en Occident» (2): «Enfin — zice d'Anville — il m'a été permis par le Prince Antiohus Cantemir, ambassadeur de Russie auprès du Roi, de copier en entier la carte de Moldavie, dressée par Démétrius Cantemir son père, dans le temps qu'il gouvernait cette province en qualité de hospodar ou de Voivode»; d'Anville auzise și de harta Stolnicului, deși nu se poate afirma că o și văzuse: «Il existe — spune el — une carte particulière de la Valakie, dont l'auteur porte le nom de Cantacuzène, et qui est dédiée à un Comnène, archevêque de Dristra» (3). Antioh Cantemir a fost ministru plenipotențiar al Rusiei la Paris din Septembrie 1738 până la 11 Aprilie st. n. 1744, când moare (4); între 1738 și 1744 a trebuit deci d'Anville să copieze harta lui Cantemir pe care a utilizat-o (5), dar de sigur numai în parte (6), în harta publicată de dânsul la 1760 sub titlul: «Troisième partie de la Carte d'Europe» (7).

Este probabil că această hartă a Moldovei Dimitrie Cantemir o alăturase pe lângă scrierea sa „*Descriptio Moldaviae*“, al cărei complement logic urmă să fie; se vede însă că eră, cum spune și Büsching (8) și după cum rezultă și din spusa lui d'Anville — «il m'a été permis de copier *en entier*» — o hartă mare, care nu se putea tipări ca anexă la o carte, căci la 1732 când Antioh Cantemir încredințează spre tipărire unui librar din Haga manuscrisul tatălui său, el nu-i lasă și harta, pe care o ia cu sine la Londra și la Paris, unde o copiază d'Anville. Când Büsching tipărește pentru întâia dată (9) în 1769—70 «*Descriptio Moldaviae*», el în-

(1) Născut 1697, mort la 1782.

(2) Paris 1761, in-4°; cf. V. A. Urechia, *Chartografia română*, în *Analele Acad. Rom.* Seria II, T. II, Sect. II, la p. 423.

(3) cf. ibidem.

(4) Cf. *Satyres du Prince Cantemir, traduites du Russe en François, avec l'histoire de sa vie*, Londres 1750, in-12°; în prefață, care pare scrisă de un familiar al lui Antioh; și *Spilcker, Freye Uebersetzungen der Satiren des Prinzen Kantemir . . . und einer Lebensbeschreibung* . . Berlin 1752, in-8°.

(5) cf. nota finală a cărții lui d'Anville, în citatul memoriu al lui Urechia.

(6) Harta lui Cantemir eră o hartă mare, pe când în harta lui d'Anville ținuturile române sunt foarte reduse.

(7) Despre aceasta v. mai departe la p. 56.

(8) Anton Friedrich Büsching, unul din cei mai de seamă geografi germani (1724—1793).

(9) în *Magazin für die neue Historie und Geographie*, 25 de vol in-4°, Hamburg 1769—1793, în vol. 3 (3-er Theil), la p. 537—574 și în vol 4, la p. 1—120.

soțeste textul de o mică hartă despre care spune textual (1); «Das beygefügte Kärtchen ist *ein Auszug* aus der grössten (sic) Karte, welche der Fürst seinem Werk beygefüget hat, die aber davon getrennet worden, und in Paris geblieben ist... Dar dacă harta rămăsese în Paris, de unde își procurase Büsching „extractul“ și cine făcuse acel extract? Sau nu e poate planșa lui Büsching decât o prelucrare a hărții Moldovei din amintita hartă a lui d'Anville «Troisième partie de la carte de l'Europe», prelucrare făcută în urma cetirii scrierii lui d'Anville, pe care geograful german trebuia de sigur s'o cunoască? Oricum ar fi, harta lui Cantemir, dacă într'adevăr rămăsese la Paris, după cum spune Büsching, sau măcar copia lui d'Anville trebuie să se găsească încă, și anume în Biblioteca Națională din Paris, în care bogata colecțiune de hărți a lui d'Anville, compusă din peste 10.500 de planșe, a fost depusă în 1799, în urma cumpărării ei de către guvernul francez.

Dar nici harta lui Cantemir, nici încercările Stolnicului Cantacuzino și ale patriarhului Hrisant nu erau de sigur lucrări pornite pe baza unor observațiuni astronomice, nici întemeiate pe triangulațiuni; în vremea Stolnicului și a lui Cantemir se făceau însă în apus ridicări cartografice bazate pe principii cari au rămas în picioare până astăzi. La 1617 geograful batav Willebrord Snellius introdusese în lucrările geografice triangulațiunea, la 1634 un congres stabilise punctul de plecare al meridianilor prin adoptarea meridianului insulei Ferro; la 1671 astromul Jean Picard stabilise în scrierea sa «La mesure de la terre» adevăratul program pentru ridicările cartografice; în timpul acela geografi ca Cluver, Janson, Blaeu, Sanson, Cassini și alții puneau în fine bazele unei geografii științifice. Nici Constantin Stolnicul, nici Cantemir nu erau de sigur în măsură de a executa astfel de lucrări. În realitate întâia încercare cartografică modernă o făcu în Țara-Românească, prin ridicarea unei părți a Dunărei, Marsigli.

Vieața acestuia e destul de cunoscută ca să nu insistăm asupra ei: Luigi Ferdinand conte de Marsigli s'a născut în Bologna la 1658; în vârstă de 21 ani făcu o călătorie mai lungă la Constantinopole în scopul de a studia organizarea Imperiului Otoman; la 1683 intră în armata austriacă ca simplu soldat, ajunse repede căpitan, dar tot atunci fu rănit într'o luptă și prins de Turci; după o captivitate de nouă luni reuși să se întoarcă acasă în

(1) In vol. 4, în tabla de materii.

Martie 1684, apoi reîntră în armata austriacă și luă ca inginer o parte activă la împresurarea Budei, unde construi lucrări de apărare și podul de peste Dunăre; la 1689 ajunse colonel. La tratativele păcii dela Carlovitz a luat parte ca delegat austriac, apoi în urma semnării păcii a fost pus în fruntea comisiunii însărcinate cu fixarea pe teren a nouălor fruntarii dintre posesiunile austriace și cele turcești, stabilite prin tratatul din 26 Ianuarie 1699. Dela sfârșitul lui Martie 1699 și până în Ianuarie 1701 comisiunea a demarcat pe teren și a ridicat hărțile nouălor fruntarii, încheindu-și această activitate la muntele Murariul unde se întâlnește hotarul Banatului cu al Transilvaniei și al Țerii-Românești. În 1701 Marsigil fu numit general și trimis apoi ca al doilea comandant al cetății Breisach (1), pe care o împresurară apoi Francezii; cetatea fiind nevoită să capituleze, Marsigli fu degradat și gonit din armată, în Fevruarie 1704. În urma acestora se retrase în Italia, apoi întreprinse mai multe călătorii de studii și muri în Bologna la 1730, după ce dăruise orașului său natal bogatele sale colecțiuni științifice, înlesnind astfel înființarea unei Academii de științe și arte în Bologna. Inginer, naturalist, geograf și archeolog, Marsigli eră unul din învățații de seamă ai timpului său și unul din cei mai buni cunoscători ai Imperiului Otoman; scrierea sa «Stato militare dell'Imperio Ottomano» (2) a rămas poate cea mai de seamă lucrare pentru studiul organizării militare turcești dela sfârșitul veacului al XVII-lea.

Încă pe când se răsboiă cu Turcii în Ungaria, Marsigli porni o serie de cercetări foarte minuțioase și variate asupra Ungariei și a Transilvaniei și în deosebi asupra Dunărei. Între 1689 și 1699 el studiază din diferite puncte de vedere partea mai puțin cunoscută sau chiar necunoscută a Dunărei, dela muntele Kahlenberg, aflător în apropierea imediată și în amonte de Viena, și până la gura râului Jantra care se varsă în Dunăre la 40 de kilometri în sus de Giurgiu și de Rusciuc; lucrarea și-o începe prin ridicarea unei hărți pe scară mare a arătatei porțiuni din Dunăre, apoi studiază fluviul și malurile din punctul de vedere geografic, hidrografic, zoologic, mineralogic și al archeologiei. Monumentala operă a lui Marsigli a rămas, în urma disgrăției autorului ei, nepublicată timp de 22 de ani; pentru întâia dată s'a tipărit la 1726 sub titlul:

(1) Pe Rin, între Colmar și Freiburg.

(2) Tipărită la Haga și Amsterdam, 1732, in-fol.

Danubius Pannonico-Mysicus, observationibus geographicis, astronomicalis, hydrographicis historicis, physicis perlustratus, et in sex Tomos digestus ab Aloysio Ferd. Com. Marsili, Socio Regiarum Societatum Parisiensis, Londinensis, Monspeliensis. Hagae Comitum et Amstelodami (urmează numele mai multor editori), 1726, în 6 volume in-folio mare cu numeroase planșe, din cari întâiul cuprinde atlasul Dunărei, adică a) o hartă generală a Dunărei întregi, pe scara 1 : 850.000, b) o hartă a porțiunii Kahlenberg-Jantra și c) în 18 planșe frumos gravate harta propriu zisă a acestei porțiuni a fluviului pe scara 1 : 100.000, planșele 1—14 cuprinzând regiunea Kahlenberg-Orșova, și foile 14—18 regiunea Orșova-Jantra; volumul I mai conține observațiuni geografice, hidrografice, astronomice, etc. Vol. II se ocupă cu arheologia, adică cu antichitățile găsite pe malurile Dunărei, vol. III cu minerologia, vol. IV cu peștii Dunărei, vol. V. cu paserile acvatice și volumul ultim conține adause la întreaga operă. La 1741 atlasul Dunărei a fost editat pentru a doua oară de Bruzen de la Martiniere (1), iar la 1744 întreaga lucrare s'a tipărit din nou în ediție franceză (2).

Astfel cum este, lucrarea lui Marsigli reprezintă rezultatul unor eforturi enorme și rămâne o operă cu mult superioară nivelului obicinuitelor lucrări din timpul în care a fost alcătuită. Că ridicările lui Marsigli nu sunt riguros exacte, că cursul Dunărei dela Budapesta în jos este vizibil desemnat greșit, că Dunărea are mai pe toate planșele o lățime exagerată, etc. este sigur, după cum e de asemeni sigur că Marsigli nu cunoștea cursul Dunărei dela Jantra până la Mare, deși Br. de la Martiniere susține aceasta (3): o simplă cercetare a atlasului Dunărei dovedește cu prisosință contrariul. Dar nu trebuie uitat că Marsigli avea să lupte cu multe greutate: lucră în vremuri de războiu prin regiuni puțin cunoscute și pentru această lucrare personală nu dispunea de sigur decât de ajutoare restrânse; în sfârșit nu trebuie scăpat din vedere că de atunci încolo Dunărea și-a modificat în multe locuri în mod

(1) La Hongrie et le Danube par M-r le comte de Marsigli. En XXXI Cartes très fidèlement gravées d'après les Desseins originaux & les Plans levez sur les lieux par l'Auteur même... Avec une Préface sur l'excellence et l'usage de ces cartes Par M-r Bruzen de la Martiniere. A la Haye, 1741, 1 vol. in fol. mare.

(2) Description du Danube depuis la Montagne de Kalenberg en Autriche, jusqu'au confluent de la rivière Jantra dans la Bulgarie... Traduite du Latin. A la Haye, chez Jean Swart, 1744, 6 vol. in fol. mare.

(3) In prefața operei de mai sus.

simțitor cursul. Oricari ar fi criticele ce i s'ar putea aduce, lucrarea lui Marsigli a avut meritul de a fi determinat pentru întâia dată 410 kilometri din traseul celei mai importante din fruntariile noastre.

Încă înainte ca lucrarea lui Marsigli să iasă la lumină, se făcù în Țara-Românească întâia ridicare amănunțită a unei părți a țerii în următoarele împrejurări.

În urma păcii dela Passarowitz din 1718, Oltenia trecând sub stăpânirea austriacă, autoritatea superioară militară din Viena, așa numitul «Kaiserlicher Hof-Kriegs-Rath» dete generalului conte Stainville, comandantul trupelor imperiale din Transilvania ordinul de a dispune ridicarea unei hărți detaliate a Olteniei, și Stainville însărcinează cu această lucrare pe căpitanul Friedrich Schwanz, care de bună seamă trebuie să fi fost cunoscut ca un bun militar și iscusit geograf, căci în 1725 îl găsim locotenent-colonel și înnobilit cu predicatul de «von Springfels». Această însărcinare trebuie să fi fost dată lui Schwanz înainte de Noemvrie 1720, când moare Stainville (1); în 1722 harta eră terminată și în anul următor autorul ei o înaintează Consiliului de războiu din Viena cu un raport datat: «Hermannstadt, den letzten April 1723». În precuvântarea acestui raport, intitulat: «Kurze Erklärung und Bericht Über die Diesseith des Alt-flusses gelegene fünff Districte Der Kayserlichen Valachey, sive Valachia cis-Alutanae. Neu ferfertigte Land-Charte verfasst von Friedrich Schwanz, des Löblichen Graf Heisterischen Regiments Haubtmann. Anno 1723», după ce arată că a ridicat harta din ordinului lui Stainville, autorul insistă singur asupra îngrijirii cu care își îndeplinise însărcinarea: «Es soll solche, — spune el despre harta sa — von meinem dabey angewendeten fleiss un Accuratesse von Einem so Hoherleuchteten und der Dinge kündigten Dicasterio selber reden; wie dann, jedoch mit grössester Bescheidenheit, in Wahrheit sagen kann, dass nichts hinein gekommen, was nicht begangen, und nach praetorianischer Arth, ganz genau abgemessen, und nach seiner natürlichen Lage und Verhältnüss gezeighnet seye». Raportul însuși este un voluminos memoriu conținând în 21 de capitole o descriere completă a Olteniei, căreia îi urmează un registru alfabetic al tuturor sate-lor și târgurilor înfățișate pe hartă; după acest registru numărul

(1) Cf. Giurescu și Dobrescu, *Documente și regeste privitoare la Const. Brancoveanu*, București 1907, in-8°, p. 314—324.

localităților găsite de Schwanz în Oltenia eră de 878 (196 în Vâlcea, 113 în Romanați, Gorj 195, Dolj 135, Mehedinți 230 și 9 în Loviște); în afară de acestea harta mai conține 228 de localități din Transilvania, 70 din Banat, 80 din Serbia, 37 din Bulgaria și 72 din Valahia turcească, adică din România de dincoace de Olt; numărul total al localităților însemnate pe harta lui Schwanz este deci de 1.365.

Harta prezentată cu acest memoriu se compune din 4 foi de câte $63 \times 58\frac{1}{2}$ cm. lipite pe pânză, formând împreună un dreptunghi de 126×117 cm. În colțul stâng inferior se găsește titlul: *Tabula Valachiae Cisalutanae per Frieder: Schwantzius Regiminis Heisteriani Capitaneum* Ao. 1722; în colțul superior stâng o acuilă ține în cioc o pânză pe care se găsește scrisă o poemă latină în 10 strofe de câte 4 versuri, dedicată «Carolo VI, Rom: Imper: semper augusto»; în colțul drept inferior e desemnat un chenar ornamentat și alături armele Țerii-Românești; deasupra acestora, pe aceeași planșă, e o vedere a drumului construit de armata austriacă sub ordinele lui Stainville dealungul Oltului — așa numita «Via Carolina» (1) — lângă care stă zugrăvit un păstor sprijinit într'un ciomag, etc.

Harta însăși, frumos executată, dar care a suferit mult, cuprinde Oltenia la scara 1: 195.000 și câte puțin din regiunile învecinate, adică din Banat basinul pâraielor Cerna, Bela Reca și Timișul până la N. de Caransebeș, din Transilvania regiunea determinată de târgurile Hunedoara, Orăștie, Miercurea și Sibiu, și apoi Oltul până la Făgăraș; din Serbia porțiunea învecinată a Dunărei până la Timoc, și puțin din malul bulgăresc până la Nicopol; din Țara-Românească satele din stânga Oltului și regiunea munților aproape completă până în dreptul orașului Făgărașul. Harta a fost frumos desemnată și ușor colorată și afară de geografia fizică cuprinde: 1) *Fortalitia* 2) *Urbes* 3) *Castella* 4) *Oppida* 5) *Oppida Turcica* 6) *Pagus* 7) *Pagus desolatus* 8) *Agger Romanus* 9) *Episcopatus*, 10) *Monasterium maj.* 11) *Monast. min. s[i/v/e] Skitt* 12) *Monialium* 13) *Ferrum* 14) *Cuprum* 15) *Sal* și 16) *Thermae*. Oltenia e împărțită în cele 5 județe, și în lăuntrul fiecăruia urmă să fie desemnată marca ținutului, din cari însă n'a fost executată decât una. Pe hartă mai sunt arătate încă: dealungul Oltului până la Râmnic, «Via Trajani», continuată în sus prin Via Carolina, și

(1) Cf. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, I, p. 342—349.

în fața Căinenilor, cetatea austriacă Strassburg; dealungul Dunărei, a Oltului și a Jiului, la Orșova, Vodița, Calafat, Celei și aiurea, urme de stațiuni romane; lângă Cerna, în apropierea Mehădiei, băi termale; la Baia-de-aramă mine de aramă, lângă muntele Florile-albe, alături de izvorul Oltețului, mine de fier; la Ocna, mine de sare; pe Olteț în jos, lângă satele Prigoria și Sorilești, gaze și fumuri cari ies din pământ; apoi o întreagă serie de sate distruse pe valea păraelor Luncavețul și Cernișorul, etc.

Harta căpitanului Schwantz ne infățișează deci o icoană adevărată și bogată în detalii a Olteniei din anii 1720—1722; din nenorocire Oltenia de atunci nu seamănă cu ceea ce ne-a rămas nouă dintr'însa. Astfel, și cu toate că o atare cercetare depășește poate cadrul acestui memoriu, nu ne putem opri de a arăta cari erau hotarele acelei țeri în vremea arătatei ocupațiuni austriace.

Dela Dunăre hotarul Olteniei se urcă în sus pe râul Cerna până la punctul unde Cerna se împreună cu pârâul Bela Reca; de aici Cerna rămâne în Oltenia, iar fruntaria se ridică pe culmea munților cari despart Cerna de Bela Reca, trecând prin vârfurile Sis-chilowiz, Arsanul, Juta și Slivir, apoi pe munții cari despart basinul Cernei de basinul păraelor Hidegul, care se varsă în Timiș, și Rușesul, care e un afluent al Streiului; fruntaria trecea deci prin piscurile Baba, Craiova, Olanul, Tata, Godanul și Moscherliul, până la muntele Morarul, unde se împreună hotarele Banatului, Transilvaniei și al Țerii-Românești. Dela Morarul urmă pe munții Micușul, Scurtul, Sturul și Dragșanul, de unde înclină mai spre răsărit, urmând culmile cari despart basinul Jiului de acel al râului Streiu din Transilvania, și lăsând întreg basinul Jiului în Oltenia. Astfel dela Dragșanul trecea sub poalele marelui massiv al Retezatului, apoi prin munții Custurile, Făgețelul și Tulișa, până la Piatra Tătarului; dela acest din urmă munte, care trebuie să fie identic cu piscul numit astăzi Piscul Oboroacei, fruntaria ocolia spre miază-noapte, lăsând în Oltenia basinul Jiului unguresc, care după cum se știe se varsă în Jiul nostru lângă satul Bărbătenii-de-jos, la N. de trecătoarea Vulcanului; fruntaria urcă deci pe culmile cari despart basinul Jiului unguresc de basinul râului Streiu, trecând prin munții Titianul, Comărnicele și Sirianul, apoi prin munții Petru, Salanile și Poiana-Muierii; de aici urmă culmile cari despart basinul Lotrului, care rămâne întreg în Oltenia, de basinul Sebeșului și de acel al apei numite Râul-Sadului (Zood Bach), care se varsă în apa Sibiiului lângă Tălmăciu: hotarul trecea deci la N. de munții

Tâmpa și Piatra-Albă, apoi prin munții Sărăcinul, Cristești, Hanoșul, Conțul, Bucegiul, Jidul și Voinășița, unde se întâlnește în sfârșit cu fruntaria actuală, și de acolo trecând prin muntele Sterpul, Negrul și Pârcălabul ajungea la obârșia apei Râul-Vadului, pe care o urmă până în Olt.—Astăzi râul Cerna, basinul superior al Jiului, Jiul unguresc întreg, dinpreună cu întreaga regiune care se întinde la N. de malul stâng al Lotrului, se găsesc în Transilvania, iar proprietatea acestor străvechi locuri românești a trecut, Dumnezeu știe cum, în mâinile Sașilor și ale Ungurilor.

După cum am amintit mai sus, căpitanul Schwantz a ridicat sumar și o parte din Țara-Românească, adică satele de pe malul stâng al Oltului, apoi basinul Topologului și regiunea munților până în dreptul orașului Făgărașul, însemnând pe hartă și fruntaria cuprinsă între Olt și muntele Lerescul din cuprinsul comunei Godenii (în județul Muscel).

Harta lui Schwantz (1) fiind o lucrare conștiincioasă și bine executată, a fost de bună seamă apreciată potrivit meritelor ei, căci foarte curând vedem făcându-se copii de pe dânsa (2). Cea mai bună dintre aceste copii poartă titlul «*Tabula Valachiae cis-Alutanae per Frider: Schwantzum Regiminis Heisteriani capitaneum. Ao: 1723*», și, dedesubt, mențiunea: «*Copiam Fc: Io: Berndt Ing.: Lieut.:*» Copia lui Berndt se distinge de original în prima linie printr'o mai bogată ornamentare: astfel vederea căii Caroline înfățișează defileul Oltului și drumul în jos până la Căineni și Strassburg; alături sunt desemnate mai multe tipuri de locuitori din Țara-Românească, copii ale tipurilor zugrăvite în mare în codicele Rosenfeld, pe care am reușit să-l procurăm Academiei noastre în iarna acestui an și despre care vom vorbi în altă parte; dar în afară de aceasta, copia lui Berndt conține și stemele tuturor județelor din Oltenia, și este deci din acest punct de vedere mai completă decât originalul. Asupra anului în care a fost lucrată această copie nu avem nici o indicație; este însă de observat că ea poartă, în titlu, data 1723, pe când originalul e datat: 1722; această împrejurare poate îndreptăți presupunerea că a fost făcută chiar în 1723. În urma stăruințelor noastre Arhiva Răsboiului din Viena a binevoit a dăruî Academiei Române această prețioasă copie.

Harta lui Schwantz și anume chiar copia lui Berndt a fost și

(1) Originalul se păstrează în Arhiva Răsboiului din Viena sub No. B III a 199.

(2) Mai multe exemplare în Arhiva Răsboiului din Viena, sub cota B III a 199.

gravată, bine înțeles redusă, în corpul hărții Ungariei alcătuite de Ignatz Müller. Această hartă poartă titlul: «Mappa Geographica novissima Regni Hungariae divisi In suos Comitatus cum Districtibus Iazygum et Cumanorum Banatus Temesiensis ejusque Districtuum nec non Regnorum Croatiae Slavoniae Dalmatiae Magni Principatus Transilvaniae partis Bosniae Serviae Bulgariae et Walachiae, dedicata Augustissimis Regnantibus Maria Theresiae Imperatrici Reginae et Josepho II Romanorum Imperatori et Corregenti Promotore, Excellentissimo Domino Generali Campi Mareschallo et Consilii Aulae Bellici Praeside Comite Mauritio à Lacy, Ex accuratioribus Tabulis congesta et correctata Anno 1769. ab Ign. Müller S. C. M. Sup.: Vigil. Magistro», și se alcătuește din 12 planșe de 92×71 cm. gravate în negru și trase pe hârtie bună. Această splendidă lucrare cartografică cuprinde din țările noastre numai atât cât figurează pe harta lui Schwantz, ceea ce dovedește că până la 1769 nu există încă nici o altă hartă acceptabilă a țărilor române.

Pe baza hărții lui Schwantz și a documentelor cartografice existente până atunci, căpitanul *Stefan Lutsch von Luchsenstein* făcù la 1738 încercarea de a alcătui o hartă a întregii Țeri-Românești. Lutsch erà un foarte harnic topograf, care ridicase dejà o hartă a Transilvaniei, lucrată în 12 planșe la scara 1:180.000 (1) și dela care ne-au rămas și alte lucrări importante, dar această încercare a lui n'aveà nici o putință de a reuși. Harta astfel înjghebată poartă titlul: *Tabula Walachiae Austriacae quidem, seu Cis-Alutanae, per Fridericum Schwantziium Geometrice comensuratae, Turcice vero seu transalutanae ex vetusto quodam exemplari desumpto Combinata per Stephanum Lutsch de Luchsenstein, Anno 1738*, și se compune din 9 planșe colorate, de diferite mărimi, conținând întreaga Țară-Românească desemnată la scara de 1:195.000. Această hartă fiind o simplă lucrare de cabinet, care nu se întemeià pe ridicări făcute la fața locului, e cu desăvârșire neexactă și dovedește numai zelul autorului ei (2).

Către mijlocul secolului al XVIII-lea autoritățile austriace încep a se interesa mai de aproape de fruntariile cari despărțiau Moldova și Țara-Românească de Transilvania. O sumă de hărți alcătuite între anii 1751—1754 tot de căpitanul Lutsch von Luchsenstein înfăto-

(1) Titlul ei este: *Nova et accurata geometrica Mappa Daciae Mediterraneae seu moderni Principatus Transilvaniae, etc.*, și se păstrează în Arhiva Răsboiului din Viena sub No. B. IX a 713.

(2) Originalul în Arhiva Răsboiului din Viena sub No. B III a 200.

șează linia fruntariei și câte o fâșie de teren dealungul ambelor laturi ale acestei linii. Ridicarea acestor hărți și desemnarea lor a cerut de sigur o lungă stăruință, dar rezultatele obținute n'au fost în raport cu munca depusă, căci confruntarea hărților moderne cu lucrările lui Lutsch arată că aceste din urmă sunt în multe puncte cu desăvârșire eronate. De altfel față de mijloacele întrebuintate atunci aceste erori erau poate de neînălțurat, căci ridicarea unei linii determinate de cele mai înalte piscuri ale Carpaților trebuia să prezente greutatea de neînvins.

Dintre numeroasele hărți ridicate atunci vom cită: *Principatuum Transilvaniae et Moldaviae confinium... geometrica delineatio per Stephanum Lutsch 1751*, în două foi colorate de 119×48 cm. la scara 1:96.000; *Delineatio Alpium Transilvaniam a Moldavia*, etc. în 5 foi 1:180.000, *Siebenbürgische Grenz Carte gegen der Walachey...* în 6 foi $72\frac{1}{2} \times 52$, la 1:100.000, purtând data 1753—1754. Pe o copie scoasă de pe aceasta hartă de «Le Fevre, conducteur des ingenieurs» se arată print'run semn convențional deosebit «Die anno 1769 aufgestellte und 1775 bestätigte Gränz-Adler, welche die dermahlige Graenze bezeichnen, mit gelber Linie», adică se arată așezarea primilor «zgriptori», cuvânt prin care se desemnau altădată semnele de demarcare a fruntariei dintre Transilvania și Țara-Românească, semne alcătuite dintr'o tablă pe care eră zugrăvită acvila bicefală (1).

Dela 1756 până la 1763 Austria fu ocupată cu războiul de șapte ani; dar îndată după încheierea păcii se luară în Viena, mai ales sub îndemnul viitorului Impărat Iosif II, o serie de măsuri ale căror urmări erau să intereseze și istoria țărilor române.

Războiul de șapte ani demonstrase până la evidență imperfecțiunile hărților de cari dispuneau armatele beligerante și necesitatea urgentă de a pune la îndemâna comandamentelor militare hărți precise, ridicate în chip uniform, executate în scopul de a fi documente de informațiune sigure și pe cari prin urmare trebuiau să figureze nu numai sate și orașe, ci mai ales orografia și accidente terenului, pe cari până atunci cartografii nu puneau preț. Hărțile militare trebuiau deci să fie suficient de mari spre a putea cuprinde în proporțiuni exacte toate ridicăturile și depresiunile terenului, apele curgătoare și cele stătătoare, apoi pădurile,

(1) Toate aceste hărți se păstrează în Arhiva Războiului din Viena, primele trei sub No. B IX c 744—749, ultima sub B IX c 755.

tufişurile, drumurile şi potecile, cu un cuvânt: toate informaţiunile de cari putea avea nevoie o armată în campanie. Mareşalul Lacy, protejatul lui Iosif II, se făcu ecoul acestor necesităţi într'un elocvent raport înfăţoşat la 1764 autorităţii militare superioare numită «Hof-Kriegs-Rath». În urma acestora s'a hotărît ridicarea cartografică generală a tuturor ţerilor atârănătoare de coroana austriacă, şi o autoritate militară specială, aşă zisul «General-Quartier-Meister-Staab», înfiinţată atunci de curând, şi care nu este decât precursora Statului major modern, fu însărcinată cu executarea întregii lucrări. Această măsură era nimerită, căci asigură o execuţiune uniformă şi un control permanent. Astfel s'au stabilit o serie de semne convenţionale şi de colori invariabile şi s'a hotărît ca ridicările să se facă pe o scară destul de mare care să permită nu numai înfăţişarea tuturor elementelor interesante, dar şi o lectură lesnicioasă a planşelor. Scara sau mai bine zis proporţiunea adoptată a fost de 1 Zoll vienez (1) = 1.000 de paşi, ceea ce corespunde cu 1:28.800; proporţiunea 1:2.880 este şi astăzi scara ridicărilor cadastrale din Austria şi Ungaria. Scara aleasă la 1764 era mai mult decât suficientă, căci dacă ne gândim că minutele hărţii ţerii pe care Institutul nostru Geografic o ridică astăzi sunt lucrate la scara de 1:20.000, şi că planşele acestei hărţi sunt gravate la scara de 1:50.000 şi 1:200.000, ne dăm îndată seamă de mărimea precum şi de preciziunea pe care o poate atinge o hartă executată la 1:28.800. Pentru preîntâmpinarea oricărei eventualităţi, planşele originale se lucrau deodată cel puţin în dublu exemplar, şi la nevoie se făceau de pe aceste planşe reductiuni, adică copii lucrate la scară mai mică; despre o multiplicare prin gravură a originalelor nu putea fi vorba, întrucât ele erau făcute pentru uzul armatei, deci considerate ca documente militare şi prin urmare ţinute în cel mai strict secret. Fiecărei hărţi i se anexă în fine o descriere, adică fiecare planşă a hărţii era însoţită de o descriere topografică sau topografică-economică a regiunii reprezentate pe planşă; strânse la un loc aceste descrieri, făcute pe nişte formulare ad-hoc, formau apoi nişte enorme volume in-folio, şi fiecare hartă e însoţită de mai multe din acest fel de volume.

Pornite chiar în anul 1754, operaţiunile s'au urmat cu multă stăruinţă şi până la 1787 enorma lucrare, care cuprinde în mii de planşe

(1) Un Zoll vienez = 0,0263 metri.

Austria întreagă, Ungaria, Transilvania, Țerile de Jos austriace, o parte din Italia și Germania de sud, eră terminată. Aceste ridicări sunt așa numitele *ridicări Iosefine* sau hărți Iosefine. Este aproape de ne-crezut că asupra acestei uriașe lucrări și a documentelor foarte interesante ce ne-au rămas de pe urma ei nu s'a scris încă, pe cât știm, aproape nimic (1), dar lucrul devine explicabil când ne gândim că până nu de mult aceste hărți erau inacesibile publicului; considerate tot ca documente militare, lucrările General-Quartier-Meister-Staab-ului erau păstrate în Arhiva Răsboiului din Viena tot în secret, și abia acum în urmă o concepțiune mai modernă a deschis larg ușile acestei arhive celor dornici a cercetă trecutul.

Din hărțile executate în acea epocă (1764—1787) de Statul Major austriac vom menționa numai următoarele cari, privind provincii învecinate cu ținuturile noastre, determină prin consecință și fruntariile Moldovei și ale Țării-Românești:

1. Bucovina, ridicată în 1773—75 de maiorul Büschel la scara 1:57.600 (jumătatea proporțiunii 1:28.800), în 71 planșe și un schelet, însoțită de o descriere a planșelor în 6 volume; la 1778 această hartă a fost amplificată de maiorul von Mieg la scara 1:28.800. (O precedentă hartă a Galiției, Lodomeriei și Bucovinei, ridicată de geograful Liesganig, a fost publicată la 1790 în 42 planșe 1:288.000). (1).

2. Banatul Timișoarei, ridicat la 1769—72 de colonelul baron von Elmpt, în 208 planșe 1:25.200 (3).

3. Transilvania, ridicată la 1769—73 de colonelul (apoi general) conte Fabris, în 280 planșe și un schelet, la 1:28.800, plus patru volume de descriere (4).

Tot din acest timp este și o hartă specială a fruntariilor Transilvaniei dinspre Moldova și Țara-Românească: *General-Charte deren Lisières von der Moldau und Walachey, Worinnen zu entnehmen ist, wie die Sectiones derenselben mit jenen des angrenzenden Gross-Fürstenthum Siebenbürgen zusammen zu stellen sind. NB.: Der Maass-Staab ist derjenige wie in der Siebenbürgischen Mappa*. Această hartă a fost alcătuită în 1769—73 de General-Quartier-Meister-Staab-ul în 103 planșe de $68\frac{1}{2} \times 47\frac{1}{2}$

(1) Afară de o scurtă dar prea interesantă notiță publicată în numerele 1356 și 1357 ale revistei «Die Vedette» de eruditul custode al colecțiilor cartografice ale Arhivei Răsboiului din Viena, maiorul Iosif Paldus.

(2) In Arhiva Răsboiului din Viena, sub No. B IX a 424.

(3) Ibidem, No. B IX a 578.

(4) Ibidem, No. B IX a 715.

cm. la scara de 1:28.800, plus un schelet, şi cuprinde fruntaria Moldovei şi aceea a Țerii-Româneşti până la muntele Morarul, de unde începe Banatul. Planşele înfăţişează o hartă colorată, completă, care nu cuprinde numai linia fruntariei, ci încă şi anumite regiuni din Țerile române, adică principalele drumuri până la Râmnicul-Vâlci, Văleni, Piatra, Mănăstirea Neamţului, etc. Din cele 103 planşe, 48 cuprind fruntaria Moldovei şi restul fruntaria Valahiei până la Morarul; hărţii e anexat un volum in-folio intitulat «*Militärische Beschreibung über die Moldauische und walachische Lisiere*», care cuprinde o descriere topografică militară a terenului înfăţişat pe hartă; 206 pagine şi un indice cuprind descrierea fruntariei Moldovei, 295 pagine şi un alt indice descrierea fruntariei Valahiei. În sfârşit tot acolo se păstrează o reducere a acestei hărţi la scara de 1:57.600. (1).

Pe când Statul major austriac îşi urmă activitatea cartografică, izbucni în Octomvrie 1768 războiul turco-rus. Ruşii ocupară în 1769 Hotinul, apoi Moldova şi Țara-Românească—pe cari le ţinură până la pacea dela Kuciuk-Kainargi (21 Iulie 1774).

În armata lui Romanzoff care luase comanda armii ruseşti în 1770, se găsea un inginer militar de seamă, de curând trecut în serviciul Împărătesei. Friedrich Wilhelm von Bauer (el ortografia: *Bawr*) era de felul lui German; se născuse în 1731 la Hanau, intrase foarte tânăr în armată şi după ce slujî în timpul războiului de şapte ani sub ordinele ducelui de Brunswick, trecu la 1769 în serviciul Rusiei şi fu trimis la armata lui Romanzoff; la 1773 era numit general-lieutenant şi după terminarea războiului fu însărcinat de Ecaterina, care îl aprecia, cu reorganizarea Statului-major rusesc şi cu executarea mai multor lucrări tehnice importante precum canalul dintre Duna şi Nipru, construirea arsenalului din Moscova, şi altele. Bauer muri în Petersburg la 1783.

Pentru istoria Țerilor noastre Bauer rămâne o personalitate interesantă, căci sub conducerea lui s'au făcut primele ridicări complete ale ambelor Țeri române.

Aceasta rezultă din scrierea sa intitulată: «*Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie, avec un Prospectus d'un Atlas Géographique et Militaire dela dernière Guerre entre la Russie & la Porte Ottomane. Publiés par Monsieur de B**.* A Frankfort et Leipsic, 1778», formând un volum in-8° de 236 pagine (2). Lucrarea, îm-

(1) Ibidem, sub No. B III c 38 şi B III c 38—1.

(2) S'a tipărit şi în traducere greacă în Bucureşti la 1789 (cf. Bianu-Hodoş, Bibliografia românească veche, I, p. 332).

părțită în 5 capitole, este o descriere a Țerii-Românești, importantă prin anumite amănunte ce dă (1); de alte lucrări similare se deosebește mai ales prin ultimul capitol care cuprinde o înșirare pe județe a târgurilor și satelor din Țara-Românească. Important este sus amintitul «Prospectus» în care se dau lămuriri asupra hărților ridicate de Bauer în timpul răsbŏiului și pe cari dânsul voia să le publice într'un atlas care urmă să conțină: 1) Moldova, bine înțeles cu Basarabia și Bucovina, în 6 planșe; 2) Țara-Românească, în 4 planșe; 3) Podolia și Volhinia (2 pl.); 4) Crimeea (2 pl.); 5) Bosforul și Dardanelele (4 pl.); 6) partea din Bulgaria în care se întâmplaseră lupte (2 pl.) și în fine 19 planuri de cetăți și de lupte. Amintind că editarea unui atare atlas cere cheltueli însemnate, prospectul conține un apel către subscripatori și dă apoi amănunte asupra acestor hărți: autorul lor este «E. S. Mr. de Bauer, Lieutenant Général et Maréchal Général des Armées de Russie», care a luat măsuri ca prima hartă (Moldova) să fie gravată pe cheltueala sa; această hartă este «un vrai chef d'oeuvre par les détails qu'elle contient et son exactitude...»; «elle se trouve actuellement entre les mains du célèbre graveur Jean van der Schley à Amsterdam»; chiar în cazul când atlasul n'ar putea ieși la lumină întreg, această hartă va apărea în orice caz; cu strângerea subscrierilor e însărcinată librăria H. L. Brouner din Frankfurt a/M.; subscripatorii vor plăti anticipat 3 galbeni sau 15 florini, pentru cari vor primi harta în cursul anului 1779. Subscripțiunea nu reuși; harta Moldovei n'a apărut decât în 1781 și a fost trasă numai în 300 de exemplare. Atlasul n'a apărut niciodată și afirmațiunea lui Sulzer cum că atlasul lui Bauer costă 20 de florni (2) trebuie înțeleasă ca referindu-se la atlasul, adică la harta, Moldovei.

Harta lui Bauer cuprinde un dreptunghi de 172 cm. lățime pe 162 cm. înălțime, împărțit vertical în două și orizontal în trei părți, astfel încât formează 6 planșe oblongi de 86×54 cm. Frumos gravată în negru, lizibil scrisă, bogat ornamentată și trasă pe o hârtie solidă, harta lui Bauer eră într'adevăr, pentru timpurile ei și pentru cartografia Moldovei, «un chef d'oeuvre». Titlul, gravat în colțul inferior stâng, este: *Carte de la Moldavie, pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs. Levée par l'Etat Major sous la Direction de F. G. de Bawr!*

(1) Cf. și Sulzer, op. cit. I, p. 31.

(2) Sulzer, op. cit. I, Vorrede, f. 10 verso.

Maréchal Général de logis, Lieutenant Gén : des Armées de S. M. Imp : de toutes les Russies : Chevalier de l'Ordre de St. Alexandre Newsky, de St. George & de St. Anne; acest titlu se găsește scris în mijlocul unei mari compozițiuni alegorice: sus în nori tronează Impărăteasa; dedesubt acuila rusească ține în ghiare stema Moldovei și a Țerii-Românești, de cari atârnă lanțuri rupte; jos o femeie (Rusia) îndeamnă un ofițer rus, iar un boier român îngenunchiat ridică brațele către Impărăteasă; în fund niște Turci părăsesc în fugă un castel întărit. În fine în colțul superior drept se găsește gravată o lungă «Explication des mouvements de l'armée de S. M. Impériale de toutes les Russies dans la Moldavie contre les Turcs, depuis le commencement de la guerre présente». Scara hărții este 1:288.000.

Dacă din punctul de vedere al execuțiunii grafice harta lui Bauer nu lasă nimic de dorit, apoi ca document de informațiune militară lipsurile ei sunt enorme. O simplă inspecțiune a acestei hărți, de altfel foarte amănunțite, arată că tocmai triangulațiunea, fără de care ridicarea unei hărți nu este posibilă, fusese foarte neglijată, și că din această cauză întreaga figură a ieșit deformată, astfel încât proporțiunile și distanțele de pe hartă sunt departe de a corespunde cu cele reale. Nici din punctul de vedere al topografiei harta n'a fost conștiincios lucrată, căci dealurile cari se întind între toate cursurile de apă sunt prea uniforme ca să nu deștepte bănuiala că au fost desemnate pentru plăcerea de a da hărții un aspect mai impunător. Regiunea muntoasă a fost cu desăvârșire neglijată, iar Dunărea s'a ridicat în chip cu totul rudimentar, dându-i-se o lățime exagerată, o direcțiune falsă și exagerându-se importanța unor «insule» cari nu erau în realitate decât smârcurile din fața Galaților și a Brăilei; din cauza acestor ridicări defectuoase Galații sunt așezați la NE. de Brăila, Renii la NE. de Galați, iar lângă Reni fluviul se varsă în lacul Kagulului și de acolo în alte lacuri! Fruntaria dinspre Transilvania nu e lămurită, iar Bucovina e atât de greșit reprezentată, încât e aproape cu neputință de recunoscut. Din punct de vedere tehnic harta lui Bauer este neîndoelnic mult inferioară hărților Iosefine, cari se ridicau în aceeași vreme peste fruntarie.

Cu toate lipsurile ei harta lui Bauer a rămas mult timp singura hartă completă a Moldovei și Witzleben arată (1) că tot de dânsa

(1) Witzleben A. v., *Prinz Friedrich Iosias von Coburg-Saalfeld, Herzog zu Sachsen...* Berlin 1859, 3 vol în-8° și un atlas; vol. I, p. 142.

s'a servit Prințul Coburg în campania sa din Moldova. Dacă din punctul de vedere al geografiei fizice defectele ei sunt enorme, pentru istoria noastră și în deosebi pentru cunoașterea trecutului țerii moldovenești cuprinse între Siret și Nistru, pentru identificarea vechilor așezări din acea parte, dânsa rămâne un document de mare valoare, care, pe cât știm, a rămas până acum necercetat; câteva rânduri i-au fost consacrate de generalul Brătianu într'un memoriu apărut în Analele acestei Academii (1), dar acea scurtă notiță este o dare de seamă tehnică a acestei hărți în raport cu lucrările cartografice moderne și nicidecum o cercetare pornită din punct de vedere istoric.

În timpul războiului din 1769—1774 atențiunea fiind iar îndreptată asupra țărilor române, Statul major austriac face mai multe încercări în vederea alcătuirii unei hărți a Moldovei și a Țerii-Românești; aceste încercări nu reușiră, căci de pe urma lor ne-au rămas numai niște schițe neterminate. Se știe că în timpul acestui războiu ofițerii austriaci au făcut ridicări topografice sumare în Moldova, mai ales în regiunea învecinată Transilvaniei; se pare însă că dânsii au împins aceste recunoașteri mai departe, străbătând nu numai Moldova până la Nistru, dar și Țara-Românească și că au ajuns până în Dobrogea și în Bulgaria. Aceste încercări dovedesc că ofițerii austriaci n'au așteptat harta lui Bauer, apărută tocmai la 1781, spre a se informa asupra Moldovei, că ei se foloseau probabil și de documente cartografice rușești nepublicate, și că după toate probabilitățile operau și singuri, pe ascuns sau fățiș, prin țările noastre. O primă schiță de hartă, neterminată, alcătuită atunci, cuprinde Moldova și Țara-Românească în 12 planșe desemnate la scara 1:302.400 și rămase fără titlu (2), o a doua încercare poartă titlul: *Plans, Der Moldau, Besarabien, und Wallachey, nebst angränzenden Theilen von Pohlen und Bulgarian* (sic) și e alcătuită din 10 planșe de mărime inegală (cele mai mari au 74×52 cm.) plus un schelet. Această hartă e curat desemnată cu cerneli colorate; hidrografia e îngrijită și în Moldova mai ales sunt însemnate foarte multe sate, dar orografia lipsește cu totul și fruntariile au fost însemnate de mântueală; Țara-

(1) Notiță despre lucrările cari au avut de scop descrierea geometrică a României, în Analele Acad. Rom. Seria II, Tom. XXII, Memoriile Secțiunii științifice (pe 1899—1900), având reprodusă în anexă și o parte din harta lui Bauer (Iași cu împrejurimile). Reproducerea e însă mult inferioară originalului.

(2) În Arhiva Războiului din Viena, sub No. B III a 168.

Românească este însă mai pre jos de orice critică. Dobrogea și cu învecinata porțiune din Bulgaria (regiunea Rusciuc-Varna) prezintă însă caracterul unei hărți complete, cuprinzând și orografia, de sigur puțin precisă, a acelor locuri, astfel încât această schiță poate fi privită ca una din primele hărți detaliate a Dobrogei. Fiind lipsită de orografie, schița de față eră improprie pentru scopuri militare. (1) În fine o a treia hartă cuprinde numai Moldova și poartă titlul *Landcharte von den Fürstenthum Moldau und Bessarabien*; această lucrare compusă din 9 planșe de $68\frac{1}{2} \times 50$ cm. pare a fi fost harta definitivă a Statului major austriac. Ea este foarte frumos desemnată și în parte colorată, și e mai completă decât schițele amintite până acum, întrucât înfățișează și pădurile; dar orografia lasă mult de dorit și din regiunea muntoasă cuprinde numai puțin. Scheletul ei poartă titlul: «Esquette der grossen Gezeichneten Carte von dem Fürstenthum Moldau und Bessarabien samt den angränzenden Ländern in 12 Sectionen»; cele 12 secțiuni au fost obținute prin tăierea planșelor 7, 8 și 9 în câte două jumătăți (2).

Folosindu-se de războiu și de faptul că Turcii deșertaseră țara, colonelul austriac baron Elmpt, pe care l-am văzut ridicând în 1769—1772 harta Banatului Timișoarei, trecu munții și ridică o hartă foarte detaliată a celui mai depărtat ungher al Țerii-Românești. Harta lui Elmpt, alcătuită din 13 planșe colorate de mărime inegală, pe scara de 1:24.650, plus un schelet, poartă curiosul titlu: *Plan von dem zwischen der Donau und der Siebenbürgischen Graenze an Orschovaer und Caranschebeser District anstossenden Antheil der türkischen Wallachey, so im Monath August und 7-ber 1773 vermög hoher Verordnung durch 6: Hr.: Officiers unter meiner Direction aufgenommen worden*. «Die mit roth und gelber Farbe bemerkte Linie deutet die Graenze zwischen dem Banat und der Wallachey an, mit dem Beysatz, dass die gegen Sonnen-Aufgang liegende Situation der türkischen Wallachey, und jene gegen Untergang dem Banat zugehörig. [semnat:] Ch.: Br.: v.: Elmpt, Obrister (3).

Pentru că acest titlu nu lămurește cuprinsul hărții, suntem nevoiți să descriem hotarele regiunii ridicate de Elmpt: pornind de lângă satul Vârciorova, așezat în munții Banatului la miazăzi de Caransebeș, hotarul coboară spre sud între satele Illova, Sadova,

(1) Ibidem, sub No. B III a 169—1; acum în colecțiunile Academiei Române.

(2) In Arhiva Războiului, sub No. B III a 175.

(3) Originalul în Arhiva Războiului din Viena.

Armeniș, Feniș și Domașna, urmează apoi pe munții cari despart pârâul Sletenicul de pârâul Bela Reca, lăsând spre răsărit satele Corniareva, Globul Râu, Plugova, Bolvașnița și Mehadia, de unde urmează pârâul Bela Reca și apoi Cerna până în Dunăre; dela gura Cernei coboară Dunărea până la revărsarea pârâului Topolnița lângă Cerneți, urcă apoi pe apa Topolniței până ceva mai sus de mănăstirea cu acelaș nume și de acolo o iea spre N. E., lăsând spre stânga satele Marga, Ponor, Baia-de-Aramă, Brebina, Vojenu, de unde coțeste tot spre răsărit, până sub satul Isvarna; dela Isvarna se întoarce spre N., lăsând spre dreapta satul Pocruia de lângă mănăstirea Tismana, și urcă tot spre miazănoapte până la muntele Scărișoara, de unde se îndreaptă spre apus și trecând prin munții Sălătrucu, Calianu și Sarco, ajunge la punctul ei de plecare de lângă satul Vârciorova. Iar fruntaria care în lăuntrul acestei regiuni desparte Țara-Românească de Banat, merge din muntele Scărișoara prin munții Godeanu, Taturu, Cracul Drăguței, Dobreviru și Cubanu, urmează apoi râul Cerna până în dreptul satului Bolvașnița și de acolo urcă pe munții aflători la răsărit de Cerna și trecând prin vârfurile Balta-Cerbului, Piatra-Cloșeni, Plătiță și Sulița ajunge la pârâul Ceroș, pe care coboară în pârâul Vodița și urmează acest pârâu până la revărsarea lui în Dunăre.

Titlul hărții lui Elmpt nu lămurește necesitatea care a motivat o ridicare detaliată a acestei bucăți de pământ; el conține din potrivă un echivoc, în cuvintele «*Antheil der türkischen Wallachey*». Ce însemnează acest calificativ? «*Türkische Walachey*» eră numele dat de Austriaci Țerii-Românești propriu zise, spre deosebire de «*Oesterreichische*» sau «*Kayserliche*» Walachey, sub care denumire înțelegeau Oltenia; dar teritoriul ridicat de Elmpt se găsea tocmai în Oltenia. Poate că «*Antheil der türkischen Wallachey*» trebuie luată în înțelesul de parte din raiaoa Orșovei, despre care Sulzer (1) nu știe să spună pe unde se întindea, dar care trebuie să fi fost foarte mare, cum erau și celelalte raiale turcești la sfârșitul veacului al XVIII-lea (2). În ori ce caz harta lui Elmpt eră ridicată în vederea unei rectificări de fruntarie proiectată de Austriaci și cu privire la care se face o aluzie în articolul IV al Convențiunii din 7 Maiu 1775 (3), despre care va fi vorba și mai jos.

(1) Op. cit. I, p. 362—367.

(2) Despre întinderea raialei Hotinului și a Brăilei v. mai departe p. 32 și 35.

(3) Neumann L., *Recueil des traites et conventions conclus par l'Autriche avec les puissances étrangères*. Vienne 1877—1891, 13 vol in-8°, I, p. 173.—*Doc. Hnrm.*, VII, p. 157.

Turcia fiind sdrobită în războiu și nevoită să subscrie nenorocita pace dela Cuciuk-Cainargi la 21 Iulie 1774, Curtea austriacă se folosi de acest prilej spre a impune Porții Convențiunea, semnată în Constantinopol la 7 Maiu 1775, prin care ni se smulgea Bucovina și alte întinse teritorii. Articolul III al acestei Convențiuni, care merită a fi citat, spune textual: «Deoarece locuitorii Moldovei și ai Țerii-Românești, prin uzurpări succesive au împresurat la fruntariile Transilvaniei, dealungul hotarelor Moldovei și ale Țerii-Românești, diferite pământuri cari mai în urmă și de câțiva ani s'au alipit din nou către zisa provincie a Transilvaniei, ... spre a înlătură orice ceartă și contestațiune ... s'a hotărât ... ca fruntariile în părțile sus zise să se păzească pe vecie astfel precum ele sunt însemnate pe harta pe care ne-a înfătoșat-o Internunțul și Ministrul Plenipotențiar al MM. LL. I. și I. R. A. și precum se află determinate actualmente prin vulturii ce a așezat Curtea Imperială, etc.» Niciodată locuitorii Moldovei sau ai Țerii-Românești nu contropiseră un palmac din pământul Transilvaniei; din potrivă se poate *dovedi* că ei au fost goniți din pământurile lor de regimentele grănicerești așezate pe hotarele țerii de Maria Teresia. Astfel cu vorbe neîtemeiate s'au smuls la 1775 mari fășii din pământul țerii noastre.

De pe harta prezentată atunci Porții de internunțul Baron Thugut, s'au făcut de sigur mai multe copii, atât de Austriaci cât și de Turci. Una din acestea, scoasă pentru uzul armatei austriace, poartă titlul: *Copie einer türkischen Karte, wo die Gränzen Siebenbürgens gegen die Bukowina, Moldau u. Wallachey illuminirt, wie auch alle ander alten und gegen die Moldau und Wallachey vorgerückten Gränzen, aufgestellte Kais : Oesterreichischen Adlerspuncte bezeichnet sind.* Această hartă, în parte colorată, conține numai traseul fruntariei, adică al nouăi fruntarii dela Hotin până la Banat, cu arătarea punctelor unde s'au așezat zgriptorii, și e desemnată la scara de 1:432.000 pe o planșă de 99×73 cm; o inscripțiune arată că e o copie după original, și mai departe se găsește o traducere în limba italiană a inscripțiunii turcești de pe harta originală, inscripțiune în care se spune între altele că locuitorii «dovrano conformarsi al contenuto dello stromento di Conventione stipulata e conchiusa il di 7 di maggio 1775, che corrisponde con il 7 della luna di Rebiul Evvel dell'anno 1189 dell'Egira, etc.» (1). Pe această hartă sunt înfătoșate toate pierderile suferite de noi de pe urma acelei convențiuni: în multe

(1) In Arhvia Războiului din Viena, sub No. B IX c 756.

locuri fruntaria Transilvaniei a făcut atunci pași mari spre răsărit și spre miazăzi.

În timpul războiului din 1769—1774 ofițerii austriaci se sili-
seră, după cum am văzut, să înjghebe o hartă măcar sumară a
Țerii-Românești; dar orice încercare făcută în această direcție
trebuia să rămână neizbutită, atât timp cât nu se cunoștea măcar
cursul Dunărei dintre Vârciorova și Mare. În această privință însă
cunoștințele geografice rămăseseră acolo unde le lăsase Marsigli,
și regiunea de dincolo de revărsarea râului Iantra era încă foarte
puțin cunoscută. Din această cauză, și anume atât din interes mi-
litar cât și mai târziu din interes comercial, vedem că se întreprind
explorări pe Dunăre, împreunate cu încercări de a se ridica o
hartă completă a fluviului. În Arhiva Războiului din Viena se pă-
strează câteva din încercările cartografice făcute în această direcție
și anume 1) o hartă frumos desemnată și în parte colorată, deși
cam schematică, intitulată: *Plan des Donau-Stroms zwischen Or-
sova und Nicopol, worauf die an selben liegende dermahlige wehr-
hafte Vöstungen, auch alte Slosser und Rudera angemerket seynd*,
în 5 planșe nesemnate, din cari primele 2 de 70×42 cm. și ul-
timele de $70 \times 57\frac{1}{2}$ cm. (1), 2) o hartă de asemeni nesemnată cu-
prinzând în 3 planșe de 72×47 frumos desemnate cursul Dunărei
dela Galați la Mare (2); o schiță intitulată: *Plan des Donau-Stroms
von Orsova bis Ruschtschuk*, (3), etc., dar toate aceste hărți sunt
prea puțin exacte. În realitate întâia încercare serioasă de a ridica
întreg cursul Dunărei a fost făcută de căpitanul Lauterer din corpul
pontonierilor austriaci în anii 1779—1782.

Întâia hartă a lui Lauterer, ridicată la scara de 1:100.000, se
compune din 11 planșe în parte colorate, de $53\frac{1}{2} \times 37$ cm. plus
un schelet, și poartă titlul: *Plan des Donau-Stroms von Zemlin
bis Ruszug, mit allen seinen Inseln, Sand-Bäncken, Mühlen,
Steinklippen, Stöken, Wirbeln und übrigen gefährlichen Bas-
sagen, nebst dem daran gränzenden verschiedenen Ufern und
Ortschaften, mit allen sich dahin ergießenden Flüssen und Bä-
chen, aufgenommen im Monath Augustij 1779 durch das Ponto-
nier-Commando.*; hărții îi e anexată o descriere a planșelor sub
titlul: «Beschreibung deren Eilf Plans der Donau von Belgrad bis

(1) În Arhiva Războiului, sub No. B III b 26.

(2) Ibidem, No. B III b. 27.

(3) Ibidem, No. B III b. 28.

Ruschtuk [sic] în Bulgarien», semnată: «Sign. Closterneuburg, den 27-ten December 1779, GL. Lauterer, Hauptmann». Harta lui Lauterer nu rezolvă întreaga chestiune, dar revizuiă lucrarea lui Marsigli și semnală modificările întâmplute în cursul fluviului din vremea lui Marsigli și până în August 1779. (1)

Peste trei ani, și anume în vara și toamna anului 1782, Lauterer ridică și restul cursului Dunărei. Harta lucrată atunci de dânsul este intitulată: *Plan des Donau-Stroms von Ruszug bis Sulina, an dem Schwarzen Meer; mit allen seinen Inseln, Sandbänken, Mühlen, Steinklippen, Wirbeln und Untiefen, nebst denen daran gränzenden verschiedenen Ufern und Ortschaften, und mit allen sich dahin ergiessenden Flüssen und Bächen. Aufgenommen durch den Hauptmann Lauterer bei der im Jahr 1782... von Wien bis Cherson gemachte Reise*, și se compune din opt planșe de $74\frac{1}{2} \times 51$ cm. prezentând execuția și scara hărții precedente (1:100.000); aceste planșe au fost numerotate 12—20, formând astfel cu planșele anterioare un tot indivizibil. Intregei hărți s'a anexat apoi un schelet intitulat «Esquette der Carte des Donau-Stroms von Zemlin bis Sulina an dem Schwarzen Meere, in 20 Sectionen» (2). De pe această hartă s'a scos mai târziu o copie, și apoi o reducere în 8 planșe la scara 1:300.000 (3). Date fiind dificultățile operațiunii în sine, timpul scurt și mijloacele reduse de cari dispunea autorul ei, lucrarea lui Lauterer nu putea da rezultate precise; harta ridicată de dânsul însemnează însă un pas însemnat făcut mai departe spre cunoașterea geografiei țărilor române. Scurt timp după alcătuirea ei, harta lui Lauterer a fost revizuită de căpitanul baron Tauferer și în urma acestora a fost gravată, bine înțeles redusă, la 1789, sub titlul: «Navigations-Karte der Donau von Semlin bis zu ihrem Ausfluss ins Schwarze Meer, zur genauesten Kenntniss aller in derselben befindlichen Inseln, Sandbänke, Wirbel, Klippen, u. s. w., so wie aller an den beiderseitigen Ufern gelegenen Städte, Dörfer und andere Ortschaften, wobei zugleich die verschiedene Breite und Tiefe des Stroms bestimmt angegeben ist, zuerst aufgenommen von dem K. K. Pontonier Hauptmann von Lauterer, da derselbe den K. K. Herrn Internuntius Freyherr von Herbert bis Ruszug führte, hierauf aber weiter

(1) Ibidem, No. B III b. 32.

(2) Tot acolo sub No. B III b. 32.

(3) Ibidem, No. B III b. 33.

ausgearbeitet und verbessert von dem K. K. Hauptmann Freyherrn von Tauferer bei gelegenheit, als derselbe das erste Seeschiff aus der Kulpa auf der Donau nach Konstantinopel führete. Wien, auf Kosten der von Kurtzbekischen Buchhandlung, 1789»; dedesubt: Mansfeld sc. Opt planșe cuprinzând numai cursul Dunărei la 1 : 195.300.

Planșele au până la 60 cm. lungime pe 17 cm. lățime și sunt bine gravate și în parte colorate; ele poartă numerotațiunea I—VIII și lângă fiecare din aceste numere sunt imprimate în roșu literele L. T. Acestei hărți e anexată o broșură oblongă de $18\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm. fără titlu, în 12 foi, conținând descrierea planșelor: «Beschreibung des Laufes der Donau von Belgrad bis an das schwarze Meer». O altă ediție a acestei hărți are planșele imprimate în negru, pe fiecare planșă însă se găsește tipărită partea respectivă din descriere (1).

Ultima lucrare cartografică alcătuită înainte de izbucnirea rășboiului și care să merite o mențiune specială este harta lui Ruhedorf, care a fost gravată, bine înțeles redusă, la 1788 și care a trecut mult timp drept una din cele mai bune hărți ale Țerii-Românești. Originalul, frumos desemnat în cerneli colorate și ornamentat în acuarelă se păstrează în biblioteca Fidei-Comisului Imperial din Viena (2). Această hartă, cuprinsă pe o foaie de $174\frac{1}{2} \times 87\frac{1}{2}$ cm. este lucrată la scara de 1:212.000; titlul: *P: Walahia*, se găsește scris într'o ramă susținută de niște îngeri pe o mantie de hermină deasupra căreia se află coroana princiară, totul lucrat în acuarelă; în colțul inferior stâng se găsește explicația semnelor convenționale și dedesubt mențiunea, «zusamgesetzt [sic], reducirt und gezeichnet vom F. Jos. Ruhedorff m. p., K. K. Feld-Kriegs-Cancell[ist]» în colțul opus se află o a doua legendă. Această frumoasă hartă a fost foarte probabil executată în anii 1786—87, când Ruhedorf se găsea în serviciul comandamentului militar din Transilvania și când prin urmare se putea servi de documente cartografice militare și de informațiuni venite direct din Țara-Românească; deși lucrată cu multă grijă, dânsa prezentă totuș mari defecte, asupra cărora vom reveni mai departe când vom vorbi despre reproducerea ei, publicată în 1788.

În Fevruarie 1788 Austria se hotărește a intra fățiș în rășboiul izbucnit între Ruși și Turci în toamna anului precedent. Către în-

(1) În Arhiva Rășboiului, ambele ediții sub No. B III b 37, și în Biblioteca Fidei-Comisului, sub No. 970.

(2) Sub No. 983.

ceputul lui Martie armata austriacă din Galiția și Bucovina trecu în Moldova, dar din cauza întârzierii ajutorului făgăduit de Ruși se mulțumî cu lupte de avantgardă până la începutul lui Maiu, când Prințul Coburg, mai târziu ajutat și de trupe rusești, porni o acțiune direct ofensivă în potrivea Hotinului, care capitulează la $18/29$ Septemvrie următor. Din Martie până în Septemvrie armata lui Coburg avu de susținut nenumărate lupte și harțe; aceasta n'a împiedicat însă General-Quartier-Meister-Stab-ul austriac de a face un foarte mare număr de ridicări, de a alcătui numeroase planuri și chiar de a porni sub conducerea căpitanului Hora von Otzellovitz o lucrare cartografică însemnată, adică ridicarea și descrierea întregii raiale a Hotinului. La 10 sau la 11 Octomvrie st. n. armata austriacă trebuie să fi părăsit Hotinul, căci peste 2 zile poposiă la Mileanca, în județul Dorohoiu; la $4/15$ Octomvrie se găsiă în Botoșani și de acolo coborî grabnic prin Hârlău și Târgul-Frumos la Roman, unde ajunse la $14/25$ Octomvrie spre a se instala în satele învecinate pentru iernat. În această iarnă Statul major austriac alcătui următoarele hărți mai însemnate:

Operations-Plan des unter Commdo: S-r Durchlaucht des Hn. General der Cavall: Printzen von Sachsen-Coburg stehenden Kais: Königl: Corps d'Armee in der Campagne 788; cuprinde în 4 planșe colorate de $49\frac{1}{2} \times 41$ cm. lucrate la scara 1:57.600 (jumătatea scării militare 1:28.800) o hartă superb executată și foarte detaliată, pe care sunt înfățișate și pădurile și drumurile, a nordului Basarabiei dela satul Boian de lângă Cernăuți până în Nistru și spre răsărit până la satul Zaluczy pe Prut. Pe această hartă sunt însemnate pozițiunile succesive ale trupelor austriace dela 9 Aprilie și până la 10 Noemvrie 1788, explicate printr'o legendă (1).

Plan des Dislocirten Corps d'Armee S-r Durch. des Printzen von Sachsen-Coburg, wie solches im Winter im Jahr 1789 in der Moldau verlegt worden, pe o planșă $71 \times 48\frac{1}{2}$ cm. semnată: «Geringer Ob [er] Lieut. von Barco», adică din regimentul de husari Barco. Arată așezarea trupelor austriace în timpul iernatului din 1788—89 în satele din porțiunea văii Siretului cuprinsă între satul Fântânelele (la N. de Roman) și Fundu (la S. de Bacău), și de-a lungul Bistriței până la Piatra (2).

O hartă schematică în 4 foi de $62 \times 58\frac{1}{2}$ cm., fără titlu și ne-

(1) Arhiva Răsboiului din Viena, No. ZXIV 1788 e. 1.

(2) Ibidem, sub No. H. III e 3097—4.

semnată, reprezintă porțiunea din Moldova cuprinsă de Austriaci în acea iarnă în vecinătatea Transilvaniei, adică între Baia, Mănăstirea Neamțului, Piatra și Târgul-Ocnă, regiune determinată spre răsărit de limitele ținuturilor ocupate de Ruși. Semne convenționale arată stațiunile poștelor și lagărul trupelor din regimentele Erdödy-Husaren, 2-es Walachisches Infanterie-Regiment, Szekler-Husaren și 1-es Szekler-Inf.-Regiment, precum și punctele unde se stabiliseră poduri plutitoare peste Siret (1).

O altă hartă colorată alcătuită din 3 planșe neegale, îngrijit executată, dar fără titlu și nesemnată, arată pozițiunile trupelor din armata Transilvaniei și a trupelor inimice pe drumurile ducând spre trecătorile Carpaților; întâia planșă, de $72 \times 64\frac{1}{2}$ cm. cuprinde regiunea fruntariei dela hotarul Bucovinei până la trecătoarea Ghi-meșului; a doua, de 80×91 cm., regiunea intermediară, și a 3-a de 96×92 cm., porțiunea cuprinsă între muntele Scărișoara și Podragul din jud. Argeș și până la Dunăre (2).

O hartă completă a drumurilor ducând dela trecătorile Ghimeș și Oituz la Focșani, lucrată pe scara 1:677.000 pe o planșă de 41×37 cm., fără titlu, poartă mențiunea: «Dessiné par Gilovsky d'Urazowa, capit: Ingen: 29 Mai 1789». Gilowsky era un harnic inginer și topograf, dela care ne-au rămas o mulțime de planuri, după cum vom vedea mai departe (3).

Documentul cartografic definitiv pentru campania anului 1789 în Moldova este neîndoelnic harta intitulată *Operations-Plan der Moldau von Jahr 1789 ; In zehn Boegen bestehend*, în zece planșe colorate de $65\frac{1}{2} \times 46$ cm. la scara 1:57.600, plus un schelet. Această hartă, foarte completă și frumos executată, înfățișează regiunea cuprinsă între Carpați, Siret, Bacău și fostul sat Maxineni (mai jos de revărsarea Putnei în Siret), și arată pozițiunile succesive ale trupelor austriace dela începutul anului și până la finele lui August 1789 (4).

După cuprinderea Țerii-Românești în Octomvrie și Novemvrie 1789 statul major austriac face iar numeroase ridicări și alcătuește grabnic un număr de hărți sau mai bine zis de schițe de hărți, potrivit necesităților momentului; aceste hărți rămân neterminate, fără titlu și fără arătarea scării la care au fost alcătuite. Astfel trei planșe foarte

(1) Ibidem, No. H III e 3267.

(2) Ibidem, No. Z XIV 1788 d 1.

(3) Ibidem, No. B III c 12. Vezi mai departe p. 66, 81, 94, etc.

(4) Ibidem No. H III e 3092.

frumos desemnate și foarte detaliate cuprind : întâia, de $137\frac{1}{2} \times 115$ cm. regiunea Balta-Albă—satul Meteleu (din jud. Buzău), apoi spre S. Tohanii, Călugărenii și dela Călugăreni regiunea aflătoare spre apus de direcțiunea Călugăreni—Balta-Albă ; pe această planșă sunt indicate pozițiunile trupelor austriace în Septemvrie-Noemvrie 1789(1), a doua foaie, de $142\frac{1}{2} \times 104$ cm. cuprinde regiunea Bucureștilor, determinată de satele Ciocănești, Urlați, Larota și Urziceni (2) ; a treia, de 144×71 cm. cuprinde într'o fâșie verticală regiunea București-Rusciuc, și spre răsărit până la satul Fundulea din Ilfov și Căscioarele pe Dunăre ; pe această planșă sunt însemnate cu creionul mișcările trupelor imperiale până la Giurgiu (3). In această ordine de idei Witzleben (4) citează o «Operationskarte für den Feldzug 1789, vom 5 Mai bis zum 6 November 1789.» în 18 planșe 1:56.250 (mai probabil 1:57.600) plus un schelet, care se află între hărțile rămase dela Prințul Coburg și din care dă o reproducere foarte redusă pe planșa a 3-a a atlasului său.

In anul următor armata prințului de Hohenlohe-Kirchberg, care ocupase Oltenia, ridică o hartă intitulată *Karte der Kraina als ein Theil des Königreichs Servien, aufgenommen in der Campagne 1790, bestehend in Sieben Bögen*, în 7 planșe $63\frac{1}{2} \times 42\frac{1}{2}$ la scara 1:57.600, plus un schelet, care cuprinde țărmul sârbesc al Dunărei dela Ada-Kaleh până la satul bulgăresc Wurf de lângă Radujewatz, cursul fluviului cu toate ostroavele lui și pozițiunile trupelor lui Clerfayt din Noemvrie 1789 până în Ianuarie 1790 (5). Din vara aceluiaș an 1790 ne-a rămas o hartă intitulată *Operations-Plan Der unter Comando S-r Durchl. den Herrn Feld-Marschalen Princzen von Sachsen-Coburg Anno 790 gehaltenen Campagne*, pe o foaie de 66×63 cm. înfățișând o hartă completă, în parte colorată, a regiunii Rusciuc-Oltenița-București, cu ambele maluri ale Dunărei, arătând și mișcările trupelor austriace în marșul lor spre Giurgiu (6). O hartă aproape identică, dar în care lipsește o parte din malul drept al Dunărei, are un caracter strategic și mai precis și poartă titlul : *Operations-Plan Des zur Belagerung der Festung Gjurdjow bestimmten Corps unter Comando seiner*

(1) Ibidem, No. H III e 3093.

(2) Ibidem, idem.

(3) idem, idem.

(4) Op. cit ; cf. mai departe p. 61.

(5) In Arhiva Războiului, sub No. H. III e. 3261.

(6) Ibidem, sub No. H III e 3262—II.

Durchlaut [sic] Feldm: Pr: v: S: Coburg. Im Jahre 1790; planşa, de $57\frac{1}{2} \times 64\frac{1}{2}$ cm., e foarte completă şi în parte colorată; două foiţe mobile anexate planşei arată mişcările succesive ale Austriacilor la Frăsineşti şi în preajma Giurgiului (1). În sfârşit ultima lucrare cartografică executată de Austriaci este o enormă schiţă sumară a poziţiunilor ocupate de trupele imperiale în vara anului 1791 în partea de răsărit a Țerii-Româneşti; această schiţă alcătuită din mai multe foi lipite la un loc are dimensiunile 198×119 cm., cuprinde regiunea determinată de satele Sărata, la S. de Buzău, Parscovu pe pârâul Măgura (spre V. de Buzău), Maxinenii, pe Siret şi oraşul Focşani şi poartă titlul: *Aufnahm à la Vue, Brouillon Der Laage und Cantonirung des Ersten Szekler, dan zweiten Vallachischen Infanterie-Regiments, samt den ausgestellten Vorposten, unter der Brigade des Herrn Obrist von Schultz*. «Notandum: Bey Maxinen, Batucsen, Privar u. Serbesti an Ufer des Seret-Flusses sind die Laagers und Positions der K: K: Russischen Troupen nur beiläufig der Orth angezeigt. Buzeo, den 4-ten August 791» (2). Tot din acest an a rămas în Arhiva Răsboiului din Viena o hartă rusească reprezentând operaţiunile trupelor ruseşti în Dobrogea. Această hartă, desemnată ca toate hărţile şi planurile ruseşti din acel timp, cu îngrijire, dar rudimentar, şi înzestrată cu inscripţiuni în limba franceză, însă alcătuite cu o ortografie sui-generis, are titlul: *Carte des embouchures du Danube et des ce fleuves jus qu'a Braïlof* şi cuprinde gurile fluviului cu arătarea sondegiilor făcute atât în fluviu cât şi în Mare; oraşele sunt desemnate ca planuri rudimentare, şi în afară de aceasta se arată poziţiunile trupelor ruseşti în luptele date la Măcin (27 Iunie 1791), Isaccea (... Noemvrie 1790; ziua e lăsată în alb), Ismail (11 Dec. 1790), Tulcea (... Oct. 1790), fortul Chiliei (18 Oct. 1790) şi fortul turcesc dela gura Sulinei (17 Oct. 1790). Spre Sud harta cuprinde Dobrogea până în jos de Babadag (3).

Dar importanţa de altfel reală a acestor hărţi de detaliu pentru cunoaşterea stării trecute a Țerilor române scade mult dinaintea marilor lucrări cartografice cari ne-au rămas de pe urma ocupaţiunii austriace din 1788—1791. La început în timpul luptelor date în jurul Hotinului, mai pe urmă în timpul cuceririi Moldovei

(1) Ibidem, No. H III e 3262—I.

(2) Ibidem, No. H III e 3265.

(3) Ibidem, No. H III e 3262—II.

și a Țerii-Românești, General-Quartier-Meister-Staab-ul austriac găsi mijlocul de a ridica și a descrie în chipul cel mai amănunțit toată regiunea cuprinsă de armata imperială, adică raiaoa Hotinului, jumătatea Moldovei aflătoare între Siret și Carpați și întreaga Țară-Românească, lăsându-ne astfel un document de informațiune unic pentru istoria țărilor noastre.

Am amintit mai sus că în timpul asediului Hotinului căpitanul Hora von Otzellovitz începuse ridicarea întregii raiale a acelei cetăți; harta alcătuită de dânsul, la scara militară obișnuită de 1:28.800, se compune din 29 de planșe colorate de 64×42 cm., din cari unele prevăzute cu adause, plus un schelet, și poartă titlul: *Militaerischer Aufnahms-Brouillon von der Chotymer Raja, bestehend in 29 Sectionen*. Cu tot calificativul de «brouillon» lucrarea este o hartă completă și desăvârșită. Titlul se găsește înscris pe scheletul hărții, care în afară de aceasta mai poartă mențiunea: «aufgenommen während des Krieges mit der Pforte durch Hauptmann Oczelowicz», ceea ce nu lasă nici o îndoială asupra timpului în care s'au făcut ridicările — din Martie până în Septembrie 1788 —; tot pe schelet se găsește și semnătura autorului: Hora von Otzelovitz. Hotarul raialei începe pe Nistru dela satul Omut așezat pe pârâul Cerny Potok, de unde începe și astăzi fruntaria dintre Basarabia și Bucovina; dela Omut fruntaria urmează pe Nistru până în jos de satul Laszowcy care se găsește alături și mai sus de Mohilew; de acolo părăsește Nistru și o ia spre SV. până la satul Dinziani, de unde urmează spre S. pe pârâul Ciuhurul care se varsă în Prut ceva mai sus de comuna Ștefănești din județul Botoșani; de acolo urcă cursul Prutului până la Novo Sulița, de unde părăsește râul și urcă spre miazănoapte pe pârâele Rokitina și Cerny Potok, cari și astăzi despart Bucovina de Basarabia, și urmează acest din urmă pârâu până ce dă în Nistru. După cum rezultă din această hartă, Turcii din cetate se lățiseră atât de mult, încât stăpâneau la 1788 ca raiă întreg ținutul Hotinului, căci pârâul Ciuhurul serviă de hotar natural între acest ținut și acel al Sorocei; tot astfel Turcii din Brăila cuprinseseră aproape întreg județul Brăila de astăzi.

Potrivit regulei stabilite, harta fu însoțită de o descriere topografică și economică a regiunilor înfățișate pe planșe. Volumul poartă titlul: «Militarische Anmerkung des Districts der Chotymer Raya, in Ansehung de(r) Lage überhaupt, Vom Hauptmann Otzelowitz», și conține: a) un memoriu autograf de 6 pagine in-folio în-

titulat: «Anmerkungen über den Chotymmer Rajaer District...» și semnat: «Tschernowitz am 20 März 1890, Hora von Otzelowitz, Hauptmann», și b) descrierea, în foi mari duble, a întregii raiale, cu următoarele rubrici: 1) Un număr de ordine, 2) Numele localităților, 3) Numărul caselor, 4) Numărul locuitorilor de parte bărbătească, 5) Animalele de tracțiune: Cai, 6) idem: boi, 7) Depărtarea dela (altă localitate), 8) Depărtarea în ceasuri, 9) Situațiunea localității, 10) Clădiri solide, 11) Păduri și tufișuri, 12) Fânețe, bălți și smârcuri, 13) Iazuri, 14) Râuri și păraie, 15) Căi, drumuri, cărări și poteci, 16) Dealuri, movile și ridicături de pământ, și 17) Observațiuni militare. Această enumerare lămurește în destul cuprinsul și însemnătatea lucrării căpitanului Otzellovitz(1).

A doua lucrare mare, alcătuită tot sub direcțiunea căpitanului Otzellovitz, poartă titlul: *Brouillon oder Original-Aufnahme der fünf Moldauischen Districten, nämlich des Sutschawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Puttnaer Bezirkes, welche im Jahre 1788 von der Kayserlich Königlichen Armée occupirt und im Jahr 1790 unter der Direction des Teutsch Bannatischen Gränitz-Regiments Hauptmanns Hora von Otzellowitz durch Civil-Ingénieurs aufgenommen worden*. Această hartă ridicată tot la scara 1:28.800 se compune din 107 planșe colorate de câte $62\frac{1}{2} \times 41\frac{1}{2}$ cm., din cari unele prevăzute cu adause, și este ca și precedenta lucrare o hartă desăvârșită. Harta e însoțită de un schelet, de un registru alfabetic al localităților cuprinse întrânsa, alcătuit din 2 foi in-folio mare, și de o descriere compusă din două mari volume in-folio intitulate: «Topographische Beschreibung der im Jahre 1788 und 1789 von der K. K. Armée in Besitz genommenen fünf Moldauischen Bezirken». Volumul I cuprinde o «Topopraphische General Beschreibung der Moldau», semnată: «Sutchava, am 12-ten April 1792, Hora v. Otzellovitz», căreia îi urmează pe 54 de foi mari duble, unele innădite de mai multe ori, descrierea planșelor 1—54 ale hărții; volumul II conține descrierea planșelor următoare (55—107). Lucrarea însăș e împărțită în următoarele rubrici: 1) Numărul satului, adică numărul înscris în dreptul fiecărui sat pe hartă, 2) Numele localităților, 3) Numărul caselor, 4) Numărul locuitorilor de parte bărbătească: capi de familie birnici, 5) Alți locuitori, 6) Animale de tracțiune: cai, 7) idem: boi, 8) Depărtarea dela

(1) Planșele și descrierea se păstrează în Arhiva Răsboiului din Viena sub cota B IX a 115--1.

(altă localitate), 9) Depărtarea în ceasuri, 10) Situațiunea localității, 11) Clădiri solide, 12) Păduri și tufișuri, 13) Fânațe, bălți și smârcuri, 14) Iazuri, 15) Râuri și părae, 16) Căi, drumuri, cărări și poteci, 17) Dealuri, movile și ridicături de pământ și 18) o rubrică fără titlu pentru însemnări ulterioare.—Frumtaria regiunii cuprinse de Austriaci începea de lângă satul Mihoreni din ținutul Herței, coborâ dealungul Siretului cuprinzând și o bună parte din malul stâng al râului și urmă hotarul ținuturilor Herța, Dorohoiu, Botoșani, Hârlău, Carligătura, Vaslui, Tutova și Tecuciu până la revărsarea Milcovului în Siret, de unde se întoarce pe Milcov, pe care îl urcă până în munți (1).

În sfârșit ultima lucrare cartografică este harta cea mare a Țerii-Românești. Această hartă poartă pe o planșă specială titlul: *Militairische Carte Der kleinen oder oesterreichischen und grossen Walachei, welche beide zusammen aus 394 Sectionen bestehet, und wehrend dem Waffenstillstande zwischen der K. K.: und der türkischen Armee vom Monat September 1790 bis Ende May 1791 durch den General-quartier-meister-staab unter der Direction des Obristen Specht geometrisch aufgenommen, und in das reine ausgezeichnet worden.* — *Diese Carte ist in den halben Maastab der wiener Zoll zu 2000 Schritt in 108 Blaetter zusammengesetzt. Nota. Die Raya von Braila erscheint von derowegen in dieser Carte nicht, weil selbe von den Türken besetzt, und vermoeg Waffenstillstandes keine Officiers hineingeschicket werden konnten.* Urmează un semn convențional deosebit: o pată verde împrejmuată cu puncte, cu următoarea lămurire: *Dieses grüne Zeichen ohne Hauser bedeutet die verheerten und verlassenen Doerffer.* Sub aceasta vine scara; ca și în precedentele două lucrări o explicațiune a semnelor convenționale lipsește, întrucât ele erau aceleași pentru toate hărțile Iosefine.

Titlul de mai sus nu arată întregul cuprins al hărții, care se găsește mai deplin specificat în titlul scheletului ei: «*Esquelette der Rein gezeichneten Aufnahms-Carden von der grossen und kleinen Wallachey in 108 Sectionen, 3 Anschlus-Bogen, 1 Titelblatt und 1 Uebersichts-Bogen von Orsova*»; dar pentru că acest al doilea titlu dă loc de nedumeriri, ne grăbim a lămuri că harta se compune în realitate din 111 planșe colorate de $71\frac{1}{2} \times 48\frac{1}{2}$, din cari foile No. 1—108 cuprind Țara-Românească, iar ultimele trei, însemnate cu literele A. B. și C., se racordează cu planșele 3, 4 și

(1) Planșele și descrierea se păstrează în Arhiva Războiului din Viena sub No. B III a 180.

5 și cuprind numai țărmul sârbesc din vecinătatea extremității celei mai vestice a Țerii-Românești; harta mai are o planșă privitoare la Orșova, un schelet și o planșă pe cari se găsește înscris titlul reprodus mai sus. Cele 394 de secțiuni despre cari se vorbește în titlu sunt foarte probabil secțiunile minutei acestei hărți, adică după toate probabilitățile regiunea reprezentată pe una din foile acestei hărți a fost împărțită în patru pătrimi cari s'au ridicat separat; este ușor de înțeles că din pricina formeii Țerii unele din aceste pătrimi, cari depășiau fruntariile, au rămas bine înțeles neridicate, astfel încât 394 de sferturi ale celor 108 planșe sunt în realitate ocupate de desemnul hărții. Imbinate la un loc aceste 108 planșe ar forma un dreptunghi de 13 planșe lățime pe 11 planșe înălțime, ceeace, scăzând marginile foilor, ar da un dreptunghi oblong de aproximativ 8,20 metri lungime pe 4,62 m. înălțime. Scara hărții este, după cum se arată în titlu, de «der wiener Zoll zu 2000 Schritt», deci jumătatea scării militare obișnuite de 1:28.800, prin urmare: 1:57.600.

După cum se arată și în titlu, harta Țerii-Românești nu este completă, întrucât nu conține și raiaoa Brăilei, în care ofițerii austriaci nu puteau pătrunde din cauza armistițiului; această raia era foarte mare, căci cuprindea cea mai mare parte a județului Brăila de astăzi. Pe hartă cursul Dunărei e înfățișat numai până la brațul numit astăzi Cremene, care se desparte de fluviu la N. de Hârșova; fruntaria raialei urcă brațul Cremene până ce trece gura pârâului Călmățui, urmă apoi spre apus și aproape paralel cursul acestui pârâu până în dreptul satului Făureii, apoi se întoarce spre miazănoapte și pe urmă cotiă spre N. E. urmând aproape de cursul pârâului Buzău până unde acesta se varsă în Siret; toată regiunea rămasă spre răsărit ține deci de cetatea Brăilei. Dela revărsarea Buzăului în Siret fruntaria dinspre Moldova se ridică pe acest râu până la gura pârâului Putna, apoi urmă cursul Putnei până la gura Milcovului și de acolo urcă pe Milcov până în munți, la obârșia lui; de acolo face un mare cot în jos și apoi se ridică iar spre N, și urmând munții Monteoru, Furului, Mușă-Mică, Mușă-Mare și Giurgiului, cari determină și astăzi linia de despărțire a județelor Buzăului și Râmnicului-Sărat de județul Putna, ajunge până în fruntaria Transilvaniei.

Hărții Țerii-Românești s'a anexat, ca și precedentelor lucrări, o descriere intitulată «Militärische Beschreibung der kleinen u. der grossen Walachey» în trei enorme volume in-folio, din cari întâiul cuprinde secțiunile 1—125, al doilea secțiunile 126—261, și al

treilea numerele 262—394, cu următoarele rubrici : 1) Numărul localităților, adică numărul înscris în dreptul fiecărei localități pe hartă, 2) Numele localităților, 3) Depărtarea dela (altă localitate), 4) Depărtarea în ceasuri, 5) Situațiunea localității, 6) Clădiri solide, 7) Păduri și tufișuri, 8) Fânețe, bălți și smârcuri, 9) Iazuri, 10) Râuri și pâraie, 11) Căi, drumuri, cărări și poteci, 12) Dealuri, movile și ridicături de pământ și 13) Observațiuni. După cum rezultă din această enumerare, descrierile raialei Hotinului și a județelor din Moldova ocupate de trupele imperiale sunt mult mai complete — poate din cauză că Austriacii nădăjduiau să păstreze acele părți ale țerii noastre, căci proiectul de a împărți Moldova între Austriaci și Ruși s'a discutat de ajuns atuncea.

Din punctul de vedere al execuțiunii lor cele trei mari lucrări cartografice austriace stau pe treapta hărților moderne; ca aspect general ele amintesc harta «României Meridionale» (1), deși planșele lor sunt incomparabil mai frumoase. După cum eră de așteptat, ofițerii austriaci au dat o mare atențiune orografiei: toate ridicăturile terenului sunt colorate și desemnate prin trăsături convergente, cum se uzitează și astăzi; o mult mai frumoasă impresiune fac însă planșele cari reprezintă terenuri joase, nisipuri, bălți și smârcuri, toate desemnate cu îngrijire și frumos colorate; satele sunt însemnate prin construcțiunile în ființă, desemnate în roșu, și prin grădini, însemnate cu cerneală verde; târgurile mai mari și cetățile sunt reprezentate prin adevărate mici planuri. O mențiune specială merită satele distruse sau părăsite, reprezentate printr'o pată verde în care să vede desemnată câte o cruce sau o fântână; astfel de locuri de sate erau multe dealungul Dunărei și a apelor cari se vărsă în Dunăre, și în regiunea Giurgiului nu se văd aproape decât astfel de urme de foaste așezări, probabil distruse chiar de Turci în timpul războiului. Tot ce putea sluji, tot ce avea o importanță oarecare: vechile redute ridicate în timpul precedențelor războaie, drumul lui Traian, ruinele și alte urme din trecut — totul se găsește însemnat pe aceste enorme hărți prevăzute cu inscripțiuni executate cu acea splendidă caligrafie caracteristică lucrărilor Generalquartiermeister-Stabului austriac.

Pentru executarea acestei enorme lucrări, adică pentru ridicarea hărților și facerea descrierilor, ofițerii austriaci întrebuițară un timp

(1) Ridicată de Statul major austriac, în urma cererii Guvernului Țerii-Românești, în timpul ocupațiunii din 1856—57, la aceeaș scară (1: 57.600), în 142 planșe.

neînchipuit de scurt. Harta raialei Hotinului a fost lucrată în câteva luni, din Maiu până în Septemvrie 1788; harta și descrierea Țerii-Românești s'a isprăvit în opt luni, dela finele lui Septemvrie 1790 până la sfârșitul lui Maiu 1791 (1). Dacă ne gândim că din acest foarte scurt timp patru luni — și pentru regiunile muntoase mai multe chiar — erau luni de iarnă, că ofițerii austriaci lucrau într'o țară săcătuită de războiu, a cărei limbă n'o cunoșteau și în care comunicațiunile și aprovizionările trebuiesc să fi fost foarte anevoioase, nu ne putem opri de a nu admira minunata organizațiune a Statului major austriac și destoinicia anonimilor operatori, al căror zel și pricepere ne-a transmis documente de o atât de neprețuită însemnătate.

Harta cea mare a Țerii-Românești a fost copiată și gravată de mai multe ori. O frumoasă copie în 42 de planșe colorate, la scara 1:115.200 se păstrează în Arhiva Războiului din Viena (2); o altă copie în 12 planșe în parte colorate, la scara 1:230.000 se păstrează în acelaș depozit (3); tot la aceeaș scară e desemnat exemplarul, alcătuit din 9 planșe, din biblioteca Fideicomisului Imperial din Viena (4). Tocmai la 1812 harta a fost gravată, sub titlul «Topographische Karte der Grossen und Kleinen Wallachey aus verschiedenen Recognoscirungs-Plaenen des k. k. General-Quartier-Meister Staabs im Jahre 1790 zusammengetragen. Herausgegeben im Jahre 1812» în 4 planșe negre, frumos gravate, de câte $44\frac{1}{2} \times 25.3$ cm, alcătuiind la un loc un dreptunghi de $88.2 \times 50\frac{1}{2}$ cm; este lesne de înțeles că această gravură, făcută la scara 1:576.000. nu conține decât prea puțin din originalul lucrat la 1:57.600. Din această hartă gravată există două ediții: una având în colțul inferior drept o scenă (trei țărani români lângă un foc, și alți doi, călări, mai departe), și alta pe care această scenă lipsește; în sfârșit de pe această hartă gravată există și o copie grosolană care a apărut sub titlul «Topographische Karte der grossen und Kleinen Wallachei, Bearbeitet nach der vom Kaiserlich Oesterreichischen Quartier-Meister-Staab auf Recognoscirungspläne gestützten Zusammenstellung. Breslau, Verlag von I. D. Gruson & Co.» fără an, alcătuită din 2 foi de $44 \times 50\frac{1}{2}$ cm. formând un drept-

(1) Armistițiul s'a încheiat la 19 Septemvrie 1790 și a intrat în vigoare la 21 Septemvrie următor.

(2) Sub No. B III a 203.

(3) Sub No. B III a 191¹.

(4) Sub No. 982.

unghiu oblong de $88 \times 50\frac{1}{2}$ cm., care cuprinde harta tot la scara de 1 : 576.000; interesul acestei hărți rezidă cel mult în tipurile de soldați și locuitori (Austriaci, Români, Ruși și Turci) gravate pe dânsa(1).

În urma stăruințelor noastre Arhiva Războiului din Viena a binevoit a dăruî Academiei Române harta cea mare a Țerii-Românești, pe care o posedă în original, în dublu exemplar.

*

Din lucrările cartografice enumerate până aici geografi profesionali, alcătuitori sau editori de hărți gravate, cunoșteau foarte puțin, ca să nu zicem nimic: până târziu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea științele lor despre geografia țărilor române rămân încă foarte nelămurite, cu toate că reprezentarea cursului Dunărei dela obârșie până la mare și prin urmare și reprezentarea țărilor învecinate le eră un pretext binevenit pentru scoaterea la lumină a nenumărate planșe. Dar cursul Dunărei nu-l cunoșteau, pentru că nici nu se putea cunoaște în întregimea lui până la ridicările lui Lauterer din 1782, și nici despre geografia țărilor învecinate — spre pildă: despre traseul fruntariilor Transilvaniei — nu aveau cunoștințe precise; aceasta însă nu-i împiedică câtuș de puțin. O împrejurare care trebuie să fi înlesnit foarte mult publicarea unui mare număr de astfel de hărți inutile eră lipsa de protecțiune a lucrărilor științifice și artistice, astfel încât o hartă odată alcătuită se copia la infinit, dând loc unui negoț de bună seamă rentabil, dar sporind peste măsură numărul foilor lipsite de orice valoare.

Dintre hărțile apărute în cursul secolului al XVIII-lea și cari au pretențiunea de a înfățișa țările române, unele nu sunt decât reproducerea lucrărilor dela sfârșitul veacului precedent. Pe astfel de hărți, de exemplu pe planșele lui Homann, Dunărea merge dela Belgrad și până la Cetatea-de-Floci în linie dreaptă; partea de miază-zi a Țerii-Românești face parte din Bulgaria, purtând, mai ales între Silistra și Olt, numele de «Sangiacatus»: doar Bucureștii și Slatina au scăpat de această încorporare; Brăila («Brailow») se găsește în Bulgaria, la N. de «Flotz», dar o altă Brăila («Braila») se află și în Țara-Românească, spre N. de cea dintâi și în fața orașului «Trachina» din Dobrogea. Prutul formează două mari

(1) Ediția din 1812, *ibidem* sub No. B III a 187; copia lui Gruson tot acolo, sub B II a 188.

brațe cari curgând dela V. spre E., se aruncă în Dunăre; pe brațul de S. sunt Galații, pe celălalt Renii. În fine «*Principatus Valachiae*» înmerge pe sub Iași până în Nistru, iar «*Principatus Moldaviae*» începe de lângă Sibiiu și cuprinde tot Nord-Estul Transilvaniei; restul e în raport cu cele arătate până aici. Fie că o atare hartă ar purta semnătura lui Johann Baptist Homann, a erezilor lui Homann sau a lui Matthäus Seutter, ea rămâne o operă de fantezie, deși Homann și Seutter treceau printre cei mai însemnați geografi ai timpului lor; aceeași valoare o au și lucrările lui August Gottlob Boehmus, Sanson «*géographe ordinaire du Roy*» din Paris, Christoph Weigel din Nürnberg și alții a căror înșirare nu intră în cadrul acestei notițe.

Între aceste lucrări atât de slabe surprinde cu drept cuvânt harta geografului francez Bourguignon d'Anville intitulată «*Troisième partie de la Carte d'Europe*», despre care am amintit deja și despre care vom vorbi și mai departe, întrucât ea a fost reeditată la 1788 ca hartă destinată a servi la urmărirea evenimentelor rășboinice; pe această hartă care, ce e drept, nu conține decât puține detalii, forma țărilor române este aproape corectă și cu totul deosebită de conturul atribuit acestor țări pe planșele publicate până atunci. După cum am amintit mai sus, d'Anville scosese singur o copie de pe harta Moldovei a lui Cantemir și este posibil că geograful francez să fi cunoscut și harta Țării-Românești pe care o publicase în 1718 Del Chiaro (1).

Harta lui d'Anville nu schimbă îndată fața lucrurilor, căci și după publicarea ei continuau să se dea la lumină lucrări foarte slabe (2); totuși prin anii 1770—1785 încep să apară hărți neîn-doelnic mai serioase, și cari ar merita să fie mai bine cunoscute. Între aceste din urmă vom cită hărțile lui Rizzi Zannoni, Schmidt și Güssefeld.

Rizzi Zannoni, care se intitulă «*géographe de S. M. Sicilienne*» și «*ingénieur géographe de la Marine*», era un foarte harnic cartograf dela care ne-au rămas hărți de o incontestabilă valoare. Una din aceste, intitulată «*Carte dela partie Septentrionale de l'Empire Ottoman, dédiée à Monseigneur le Comte de Vergennes Conseiller du Roy... Par son très humble et très obeissant serviteur Rizzi Zannoni, de l'Académie Royale des Sciences et Belles Lettres de Gottingue, Pr. Ingénieur geographe de la Marine, MDCCLXXIV*»,

(1) Cf. p. 5—7 și 55—56.

(2) Vezi spre pildă harta Dunărei a lui Boehmius, din 1766.

este o mare și frumoasă hartă neagră de 156×75 cm. care cuprinde ținuturile române și spre răsărit până în Caucaz, iar spre miazăzi până la Muntele Athos. Pe această hartă tot ce privește ținuturile române e mult mai corect reprezentat decât pe altele, și orografia chiar e mult mai îngrijită; în special sunt reușite părțile învecinate cu Rusia sau locurile în cari s'au întâmplat lupte între Ruși și Turci, spre pildă Basarabia și Moldova, apoi Dobrogea în care sunt însemnate destule sate. Această împrejurare îndreptățește presupunerea că Zannoni cunoștea și hărți rusești. — Cu doi ani mai înainte Zannoni publicase o enormă hartă a Poloniei în 24 de planșe de 50×29 cm., intitulată «Carte de la Pologne divisée en Provinces et Palatinats ... dédiée à Son Altesse le Prince de Prusse Jablonowski, Palatin de Nowogorod... par I. A. B. Rizzi Zannoni... géographe de S. M. Sicilienne, 1772». Pe această hartă, care cuprinde fără de îndoială toate satele și cătunele din Polonia, e reprezentată și o parte din «Hospodaratul» Moldovei, adică Bucovina și Moldova până la Oituz, Târgul-Ocnei, Fărăoani, Răchitoasa, Dolina și Drăgușeni și spre răsărit mai departe până la Tătar Pınar sub Bender. Este de observat că numirile orașelor și ale celor mai multe sate din Moldova sunt date în inscripțiuni latine și turcești, ceea ce dovedește că Zannoni se slujiă și de vreo hartă turcească a Moldovei. — O altă hartă poartă titlul: «Carte de la partie Septentrionale de l'Empire Ottoman contenant la Crimée, la Moldavie, la Valakie, la Bulgarie, avec la Nouvelle Russie, les Gouvernements d'Astracan et de Voronez... 1774, à Venise» și se compune din 6 planșe, fiecare cu chenar și cu titlu separat, de câte $56 \times 42\frac{1}{2}$ cm.; una din ele are titlul special «La Moldavie, la Valakie et la Transilvanie, avec partie dela Bulgarie», etc. Hărțile lui Zannoni sunt, în ceea ce privește ținuturile române, mult superioare hărților publicate atunci sau mai târziu în Germania sau în Austria; ele au fost de multe ori copiate ori reduse; una din aceste copii are titlul «Principati di Moldavia e Vallachia, Trattati dalle Carte dell'Impero Ottomano del Sigr. Rizzi Zannoni. Venezia 1782, Presso Antonio Zatta...» (o planșă de 49×39 cm.); Antonio Zatta e autorul sau editorul unei hărți speciale a războiului din 1787—1791.

O lucrare cartografică care s'a păstrat mai mult timp și care e reeditată în 1788 cu prilejul războiului, este harta lui I. F. Schmidt apărută în 1774 în două ediții, una rusească și alta latină, aceasta din urmă sub titlul: «Principatum Moldaviae et Walachiae Tabula Geographica Generalis, ex Autographis Castramentatorum Russi-

corum ad Normam Observationum Astronomicarum hunc infinem in illis Regionibus habitarum conscripta a I. F. Schmidio Acad. Scient. Petr. Adjuncto 1774», într'o planșă ușor colorată de 65×54 cm. Este de neînțeles cum această ridiculă lucrare a putut trece drept o hartă serioasă; Sulzer arată despre dânsa că are erorile comune hărților lui Homann și Seutter și sfârșește prin a spune că «Herr Schmidius diese Länder, oder auch nur eine ächte Karte von denselben sein Lebtage nie gesehen, sondern diese Grenzen von der nächsten besten Marktkarte abgezeichnet hat...» (1); aceasta e și părerea noastră. — În fine ultima lucrare care să merite o mențiune deosebită este harta lui Güssefeld, intitulată «Charte von der Moldau und Walachey nach den astronomischen Beobachtungen des Russisch Kayser. Majors Islenief und denen Charten und Beschreibung des H. Hauptm. Sulzer, ing., den Charten des ehma. Russ. Kays. Gen. Lieut. v. Bauer über die Moldau u. a. m. entworfen von F. L. Güssefeld. Nürnberg bey denen Homaenischen Erben, No. 1785»; deasupra hărții e titlul în limba franceză: «Charte de la Moldavie et de la Valachie dressée d'après de Memoires, etc.», pe o foaie de 60×48 cm, unele exemplare fiind complet, altele numai parțial colorate; harta lui Güssefeld deși inexactă este totuș superioară hărții lui Schmidt.

Hărțile *gravate* publicate cu ocaziunea războiului și în scopul de a înlesni urmărirea operațiunilor militare, sunt fără excepțiune foarte slabe. Ne putem încredința ușor despre aceasta examinând conturul pe care îl înfățișează pe fiecare hartă țărilor române, și vom constata o înfinitate de forme bizare și ridicule, toate însă foarte deosebite de conturul real. Dar dacă forma țărilor române e greșită, atunci nici forma țărilor învecinate nu poate fi corectă și astfel erorile constatate într'un loc se repercutează pe întreaga planșă, dovedind astfel că harta este în realitate inutilizabilă.

Această reprezentare defectuoasă a țărilor române rezultă în prima linie din ignoranța traseului urmat de fruntaria de răsărit și de miazăzi a Transilvaniei și în a doua linie de ignoranța cursului celor trei mari ape cari determină conturul țărilor noastre: Dunărea, Prutul și Nistrul. Această neștiință ar fi fost explicabilă altădată; în timpul războiului din 1787—1791 însă ea nu mai era scuzabilă, pentru că aceste elemente geografice erau deja destul de bine cunoscute. Astfel pentru Transilvania existau un nu-

(1) Op. cit. I, p. 15—16.

măr de hărți bune, din cari fruntaria Moldovei și a Țerii-Românești s'ar fi putut extrage cu ușurință, și spre a nu vorbi decât de una, vom aminti harta lui Ignatz Müller publicată în 1769 (1), care aveà avantajul de a conține și harta întregii Oltenii; cursul Dunărei, cel puțin până la Jantra, se cunoșteà din lucrarea lui Marsigli; pentru Moldova există harta lui Bauer, și în sfârșit harta lui Lauterer reprezentând cursul Dunărei dela Belgrad până la Mare s'a publicat tot în timpul războiului, ce e drept tocmai la 1789. Dar utilizarea acestor hărți mari ar fi cerut muncă și cheltueli, pe când copiarea vreunei mici hărți învechite erà neasemănat mai ușoară; editorii aleseră bine înțeles calea cea mai lesnicioasă. În aceste împrejurări este ușor de înțeles cari trebuesc să fie defectele comune ale hărților despre cari vorbim: neavând nici o idee precisă despre cursul Dunărei între Jantra și Marea-Neagră, cartografi luau distanța Nicopole-Silistra prea scurtă, iar dela Silistra înainte în loc de a îndreptă fluviul spre Nord, se căzniau să-l îndrepte spre NE. scurtându-i încă odată cursul, ceea ce pricinuiă o deformare a întregii părți nord-estice a Țerii-Românești și a părții corespunzătoare a Moldovei; spre a compensa ceea ce îi luau din lungime ei dădeau Țerii-Românești o lățime cu totul exagerată, de unde rezultă că pe aceste hărți toate distanțele spre răsărit și spre apus sunt prea scurte, pe când distanțele spre miază-noapte și meazăzi sunt uneori îndoit de mari decât în realitate. Cam acelaș lucru se întâmplă și cu Moldova, care pe toate hărțile e mult mai scurtă și mai lată decât ar trebui. Fruntaria despărțind țerile noastre de Transilvania e trasă cu totul aproximativ; Carpații sunt reprezentați printr'o înșirare de mōvile văzute în perspectivă și cari mai ades păzesc fruntaria fără de a coborî în interiorul țerii; afluenții Dunărei sunt desemnați cam la întâmplare și din toți acești cartografi nici unul nu reușește să așeze măcar orașele cele mai cunoscute, spre pildă București și Giurgiul, la locurile cuvenite. A vorbi despre alte detalii e lucru de sigur de prisos; cele arătate până aici sunt neîndoelnic suficiente spre a lămurì valoarea acestor hărți considerate ca documente de informațiune.

Pentru că ne-am propus să cercetăm cartografia războiului din 1787—1791, am fost nevoiți să examinăm mai de aproape și planșele gravate date la lumină cu ocaziunea aceluï războiu. O astfel de cercetare a fost anevoioasă din cauza rarității acestor hărți, cari n'au

(1) Pentru titlul ei, v. mai sus, p. 14.

fost încă strânse nicăeri în chip sistematic. Pe de altă parte puținele scrieri din cari s'ar fi putut culege informațiuni dau titlurile acestor hărți în chip atât de greșit, încât nu sunt de nici un folos real; o excepțiune onorabilă face ziarul «Allgemeine Litteratur Zeitung», o excelentă publicațiune de critică literară, care se tipăria în vremea răsboiului în Jena, in-folio mic; apoi suplimentul acestui ziar: «Intelligenzblatt der Allgemeinen Litteratur Zeitung» și în fine revista săptămânală a lui Friedrich Gottlob Canzler, «Neue wöchentliche Nachrichten von Neuen Landkarten, geographischen, statistischen, historischen wie auch Handlungsbüchern und Sachen», care apărea în Göttingen cu începere dela 1788, in-8°. În aceste publicațiuni se poate găsi din timp în timp câte o indicațiune precisă sau o dare de seamă care să nu fie o simplă înșirare de amabilități. Revista similară a lui Büsching încetase de a ieși la lumină în 1787 (1).

În afară de aceste publicațiuni, celelalte tipărituri contemporane rășboiului și chiar posterioare dau titlurile atât de prescurtate, încât provoacă numai nedumeriri sau confuziuni. Prescurtările erau inevitabile, căci aproape toate hărțile despre cari ne ocupăm au titluri atât de lungi, încât o reproducere întocmai ar fi cuprins un spațiu disproporționat de mare. Neputând dovedi prin calitate, cartografii se siliau să dovedească cel puțin prin cantitate, introducând în hărțile lor o sumă de țeri cari ar fi putut lipsi, întrucât nu erau direct interesate de desfășurarea evenimentelor rășboinice; majoritatea hărților pe cari le vom enumăra mai la vale cuprind tot sud-estul Europei, din Boemia până în Mediterana și dela Viena până în Caucaz, și această împrejurare era un pretext bine venit spre a împodobi planșele cu titluri nesfârșit de lungi, în cari sunt pomenite cu îngrijire toate țerile, provinciile și regiunile reprezentate sau presupuse a fi reprezentate. Deasupra mai venia și mențiunea aproape stereotipă: «Kriegstheater», «Kriegschauplatz» «Schauplatz des Krieges» sau «Théâtre de la Guerre» și spre a mări confuziunea se mai adăuga hărților nemțești și câte o traducere franceză a întregului titlu.

Neputând clasă aceste hărți după titlurile lor, cari sunt similare, nici după conținutul lor, care rămâne aproape același, am crezut nimerit, întrucât o enumerare a lor într-o ordine oarecare era

(1) «Wöchentliche Nachrichten von neuen Landcharten, geographischen, statistischen und historischen Büchern und Sachen». Berlin, in-8°, 1773—1787.

indispensabilă, să le clasăm după numele autorilor lor, sau în lipsa acestora, după numele editorilor, lăsând la sfârșit o planșă anonimă. Am transcris titlurile în întregime lor, spre a identifica odată aceste documente privitoare la ȣerile noastre, și la fiecare hartă am căutat să indicăm scara probabilă și dimensiunile planșei; se înțelege că scara nu poate fi decât aproximativă, întrucât aceste hărți corespund atât de puțin cu realitatea. Adăugăm în fine că hărțile văzute de noi se găsesc în următoarele depozite, însemnate spre prescurtare în acest chip: Arhiva Războiului din Viena (K. K. Kriegs-Archiv) = *KA*; Biblioteca Fidei-Comisului Imperial din Viena (K. K. Fidei-Comiss-Bibliothek) = *FKB*; Muzeul Armatei din Viena (K. K. Heeresmuseum) = *HMV*; Biblioteca Curții din Viena (K. K. Hofbibliothek) = *HB*. Biblioteca Regală din Berlin = *KB*, și în colecțiunea de hărți a Academiei Române = *AR*. Aceste observațiuni și prescurtări se referă și la planurile despre cari vom vorbi mai departe. Literele și cifrele cari urmează după aceste prescurtări indică cota sau numărul de ordine sub care aceste planșe se păstrează în arătatele depozite.

Adam.

1. Karte von der Moldau und Bessarabien. Hartă neagră sau colorată, semnată: I. Adam fecit. 1 : 950.000 (?), $55 \times 43\frac{1}{2}$. FKB. No. 402.

2. Karte der Walachei. Hartă neagră sau colorată, semnată: Iac. Adam fecit Viennae. 1: 1.000.000 (?), $55\frac{1}{2} \times 43\frac{1}{2}$. FKB. No. 403, AR. No. 438.

Aceste două hărți împreună cu o a treia: Mappa von der Oesterreich: Moldau oder sogenannten Buckoviner District, fuseseră anexate la vol. I al scrierii lui Sulzer «Geschichte des transalpinischen Daciens», Wien 1781-82, 3 vol. 8°; Canzler arată însă (1) că în 1788 editorii vienezi Graeffe și Artaria au pus din nou în vânzare aceste trei hărți, după ce completaseră planșele cu numele mai multor localități; exemplarele colorate sunt din aceasta a 2-a ediție, scoasă cu prilejul războiului. Deși aceste hărți sunt făcute după indicațiunile lui Sulzer, preciziunea lor lasă foarte mult de dorit; astfel pe harta ȣerii-Românești, Dunărea are un curs greșit și o lățime cu totul exagerată; ȣara-Românească este cu mult prea scurtă și în schimb prea lată, astfel încât distanțele nu corespund cu realitatea (de ex. distanța Ploești-Focșani e mai scurtă decât Ploești-București!); fruntaria Transilvaniei e de asemenea complet greșită. După cum eră de așteptat, jumătatea apuseană a ȣerii-Românești e mai corectă. Moldova este de asemenea prea scurtă

(1) *Neue Wöchentliche Nachrichten*, etc. I (1788), p. 336.

și fruntaria Transilvaniei cu desăvârșire greșită. Ambele hărți sunt urît scrise și destul de urît gravate.

d'Anville, v. Schraembl.

Barzellini.

Temeschwarer Banat Trigonometrisch und Astronomisch berichtigt von Herrn Iacob Barzellini. Herausgegeben von F. A. Schraembl. Wien 1789.

N'am văzut această hartă pe care o laudă Allgemeine Litteratur Zeitung (1).

Benedicti.

Le Bannat de Temeschwar, d'après les nouvelles indications, pour servir de renseignement à la Carte des Limites des trois Empires, ou Théâtre de la Guerre présente. 1789. Jos: Temeschwarer Bannat, Nach denen neuesten Anzeigen. Semnată: H. Benedicti sc. 1: 496.000; $58\frac{1}{2} \times 43\frac{1}{2}$. KA. B IX a 569. FKB. No. 399.

Hartă gravată cu limitele colorate, cuprinzând din Țara-Românească până la Calafat și Jiu; mai exactă și mai completă decât altele, conținând și multe sate din Țara-Românească. A fost gravată ca supplement la «Geographische General-Karte der Gränzen» a lui F. I. Müller (v. Müller). Există și exemplare complet colorate.

Bonne.

Théâtre de la Guerre entre les Russes et les Autrichiens alliés projetée et assujettie aux observations celestes par Mr. Bonne, Prof. de Mathématiques à Paris, chez Lattré, Graveur ordin. du Roi et de la Ville, avec Privilège du Roi. (1788?) compusă din 9 planșe.

N'am putut vedeă această hartă pe care Canzler (2) o critică, arătând că cuprinde prea multe țeri și că autorul a înzestrat-o cu o grădare sui generis, astfel încât longitudinile și latitudinile observate pe dânsa nu corespund cu cele știute. Ar conțineă și câteva din localitățile despre cari s'a vorbit cu prilejul războiului.

Borghi.

La Turchia Europea divisa nelle sue provincie relativamente allo stato e tempo anteriore alla presente guerra, disegnata dall'Ab. Borghi nel giugno del 1788. Siena, Pazzini Carli.

E amintită ca hartă bună în Allgemeine Litteratur Zeitung din Jena, pe 1790, col. 7256.

Delamarche.

Carte des Environs de la Mer Noire depuis la Mer Caspienne à l'Est, jusqu'à Trieste en Istrie à l'Ouest, au Sud depuis l'Isle de Rhodes dans la Méditerranée, comprenant au Nord l'Ukraine, partie de la Russie d'Europe

(1) Aprilie 1789, col. 7.

(2) Op. cit, I, p. 783.

de celle d'Asie, de la Pologne et d'Allemagne, la Hongrie, les Etats du Grand Seigneur en Europe et en Asie, par C. F. Delamarche Succes. du Sr. de Vaugondy, à Paris. 1788; In 2 foi.

Canzler, I, p. 784, arată că e mai frumos gravată decât altele, dar că conține numeroase erori; toponimicile sunt stălcite, fruntariile necorect desemnate, Hotinul e așezat în Bucovina.

de l'Isle, v. Lotter.

Dezauche.

Carte de la Mer Noire comprenant la plus Grande Partie de l'Empire Otoman, Partie des Etats de l'Empereur de la Russie &, Dressée, par Dezauche Géographe Successeur des Srs. Delisle et Phil. Buache, premiers Géographes du Roi, et de l'Académie Royale des Sciences. A Paris chez l'Auteur, Rue des Noyers. A.P.D.R. MDCCLXXXVIII. $94\frac{1}{2} \times 65\frac{1}{2}$. FKB. No. 988; în 2 foi împreunate.

Hartă frumos gravată și frumos scrisă, cu titlul într'un chenar ornat lângă care un ostaș rus și unul turc. In colțul de jos: Gravé par P. F. Tardieu. Cuprinde golful Volo, o parte din Anatolia, Caucazia, parte din Rusia și Polonia și din Austria până la Viena. Forma țărilor române și în special a Olteniei, cu desăvârșire greșite. Canzler (1) o numește «eine schöne Kriegskarte», dar găsește că conține prea puține detalii. Această hartă Dezauche o scoase din nou în anul următor sub titlul:

Carte du Théâtre de la Guerre entre les Turcs, les Russes & l'Empereur, ou Carte de la Mer Noire, comprenant la plus grande partie de l'Empire Ottoman, partie des Etats de l'Empereur, de la Russie, de la Pologne &.... seconde édition revue & augmentée en 1789, à Paris chez l'auteur. In două foi.

N'am văzut această a 2-a ediție, pe care o cităm după Canzler (2). Dezauche mai publicase la 1780 o nouă ediție a învechitei hărți a Ungariei alcătuită de Guillaume de l'Isle (v. mai jos, la Lotter), și la 1788 următoarea planșă: Carte du gouvernement de Tauride, comprenant la Krimée et les Pays voisins, dressée principalement d'après la Carte faite sur les lieux pour le voyage de S. M. l'Impératrice de Russie... Paris 1788; deasupra mai poartă titlul: Partie du Theatre de la Guerre entre les Turcs et les Russes; această hartă nu interesează direct istoria țărilor române.

Drachenfeld.

Novissimum Theatrum Bellicum oder Neüferfertigt Accurate Geographische General Kriegs und Landkarten der drey kriegsführenden Mächte welche in sich enthält Transilvanien, Moldau, Walachey, Pohlen, Pullgarien, Romanien, den Archipelagus, die dardanellen, das schwarze Meer, über

(1) Op. cit, I, p. 655.

(2) Op. cit. II, 494.

Constantinoble bis în Assien, Besarabien, Ruslandt auch die befestigungs gräntze Ruslandt des vermög Friedens von Belgrad, die Oczakov, zapograv Nugaische Tartterey, die Crim, ausführlich, das Assovische Meer, die Cuban, nebst einem Theil von Astracan, Circasien, aus denen berühmtesten Ingeniers zusammen getragen nebst denen zwey richtigen Orîginall Vöstung Plan Oczakov und Bendern, herausgegeben auf 4 Regal Bogen von Maria Theresia Edle von Drachenfeldt Geborne Lidl, aigenhändig Gezeichnet Gestochen und Verlegt Wienn 1789.—1:1.470.000; în 4 planșe alcătuit la un loc un dreptunghi de 108×67 .—K A. B. III a 16.

Acest chilometric titlu arată îndeajuns cuprinsul. Harta însăș are cea mai grosolană gravură posibilă, deși țările române sunt mai asemănătoare decât pe altele; fruntaria Bucovinei e totuș complet greșită. Este probabil că țările române au fost copiate dintr'o hartă italiană, căci orașele sunt ortografiate Szurza (Giurgiu), Buccorest, Tergovisto, Buzeo, etc. Limitele țărilor și diferite ornamentări sunt violent colorate; planurile (Oceacov și Bender) se găsesc zugrăvite pe pânzele a două corăbii desemnate în Marea-Neagră, în jurul cărora mai sunt diferite atribute rășboinice. Harta a fost pusă în vânzare în Iunie 1789; cf. Wiener Zeitung pe 1789, p. 1582 și 2182. Autoarea eră probabil fiica gravorului vienez Lidl.

Gritner.

Kriegs-Schauplatz oder Gränzcarte Oesterreichs, Russlands u. d. Türkei Wien, Wucherer, 1789.

N'am văzut această hartă citată în catalogul No. 134 al anticarului L. Rosenthal din München. După arătările acelui catalog ar fi o xilografie colorată în quart-folio mare, cu explicațiuni.

Hartl.

Mappa Nova Geographica Moldaviae et Walachiae ad recentiores observationes astronom: T. R. Islenief, (1) et Chartas geogr. L. G. R. de Bauer concinnata. Apud Sebast. Hartl Bibliop. Vienen.—1:650.000 (?) $38 \times 39\frac{1}{2}$ K A. B III a 155.

O compilațiune fără nici o valoare; cuprinde destule sate și râuri, dar țăările române, Bucovina și Basarabia au o formă ridiculă; munții lipsesc; gravură e foarte rudimentară; limitele sunt colorate. A fost pusă în vânzare la 1788 (cf. Canzler, I, p. 672, care o laudă fără motiv) și în anul următor (cf. Wiener Zeitung pe 1789, p. 2092).

Jaeger.

Neuer Kriegs Schauplatz Zwischen den Kaiserlich Koeniglichen Russisch

(1) La 1771 astronomul rus Islenieff determinase situațiunea geografică a orașelor Bender, Ackerman, Chilia-Nouă, Ismail, Iași, Focșani, Brăila și București.

Kaiserlichen und Türkischen Heeren welcher die Länder und Provinzen vom Venetianischen Meerbusen bis zum Asowischen Meer, oder vom 29 bis zum 62° oestlicher Laenge und vom 39 bis zum 49° noerdlicher Breite enthaelt. nach den besten Karten und geographischen Werken zusammen getragen von I. C. Jaeger 1788. Zu finden in der Jaegerischen Landkarten Verlags Handlung zu Frankfurt am Main. — Sub hartă: Contgen sculps. Mog. In două foi alcătuind la un loc $87\frac{1}{2} \times 49\frac{1}{2}$. H M V, fără număr.

Hartă colorată cuprinzând părți din Italia, Moravia, Galiția, Rusia, Marea de Azov și Arhipelag; gravura e mai îngrijită decât la alte hărți. I. C. Jaeger nu trebuie confundat cu I. W. sau I. W. A. Jaeger, autorul hărții următoare:

Le Théâtre de la Guerre entre les deux puissans Empires, l'Autriche, la Russie et la Turquie, tant en Europe qu'en Asie, dressée avec beaucoup de soin d'après les meilleures cartes et observations les plus modernes voyages de Pocock, Otter et Hanwey et d'après les Atlas de la Russie et de Pologne, de même que suivant les nouvelles cartes qui ont paru de ces provinces par I. W. Jaeger Ing. Cap. Lieut. de l'Artillerie et Inspect. des arsenaux dela ville Imp. de Francfort sur le Mein, redigé de nouveau en 1788. In 6 foi colorate, alcătuind în total 134×95 , publicate în editura casei erezii Homann din Göttingen. — K B B Hărți, S. 23887.

Cf. Canzler I p. 831.—I. W. Jaeger a început să publice în 1789 în editura sus amintitei case Jaeger din Frankfurt monumentală sa lucrare «Grosser Atlas von Deutschland» în 81 planșe 1:225.000, cari la un loc formează o hartă de 5.11×3.55 metri.

Lange.

Neue Karte von den gegenwärtigen Kriegs Schauplatze zwischen den Kayserl. Königl. oder Oesterreichischen, Russisch. Kaiser. und Türkischen Armeen, welche vorzügl. den grösten Theil der Europäischen Turkey, die Krim, Kuban und Nogäische Tatarey, Bessarabien, das Schwarze Meer, die ganze Moldau und Wallachey, Servien, Bosnien, Dalmatien, Croatien, Ungarn, Siebenbürgen, Gallicien, die Bukowine, nebst denen bisherigen Stellungen gedachter Armeen enthält. 1788. 1 foaie 49×65 . H M V, fără număr; K B B, Hărți, S. 23885; A R, No. . . . Scara probabilă 1:4.400.000.

Harta în parte colorată, cu două planuri mici: Belgradul și Oceacovul, și cu arătarea pozițiilor trupelor. In jurul hărții specificarea forțelor turcești, rusești și austriace; sub planul Belgradului semnătura L... Harta e cu desăvârșire inexactă: Ploestii sunt așezați lângă Ianca, Câmpina la Râmnicul-Sărat, Galații în locul Brăilei, etc. Canzler (1) își bate rău joc de

(1) I, p. 432 și 816.

această hartă și arată că autorul ei este un anume I. F. Lange, «Mathematikus», adăugând: «Wir rathen diesen rüstigen Landkartenmacher bessere Waare zu liefern oder ganz Arbeiten dieser Art aufzugeben».

Le Maire.

Geographische Generalkarte der Gränzen zwischen den dreyen Kaiserthümern, und ihren nach und nach geschehenen Veränderungen vom Jahre 1718, bis heutigen Tages, oder Kriegsschauplatz gegenwartigen Krieges...; Carte generale, ou Théâtre de la guerre presente, etc.

N'am putut găsi această hartă care se găsește anunțată în diferite publicațiuni din 1789 (1); după aceste anunțuri ea apăruse la 1788 în editura librarului Graeffer junior din Viena, era gravată pe o foaie in-folio mare și se vindea împreună cu alte 5 hărți de detaliu mici, pentru suma destul de însemnată de 5 florini. H. Le Maire a gravat mai multe hărți, între cari «Atlas der Königreiche Gallizien u. Lodomerien» în 11 planșe.

Lidl.

Landkarte von Ungarn, Slavonien, Kroatien, Dalmatien, Bosnien, Serbien, etc., ingleichen von Siebenburgen, Moldau, Wallachey, etc., gestochen von I. I. Lidl.

Cunoaștem această hartă numai dintr'un anunț publicat în Wiener Zeitung (anul 1789, p. 1582) de editorul Graeffer der Jüngere; era colorată și se vindea cu 3 fl 50 kr.

Lotter.

Carte géographique du Théâtre de la guerre en général, représentant le royaume de Hongrie, la principauté de Transilvanie, les royaumes de Croatie, de Dalmatie, de l'Esclavonie, de Bosnie, les principautés de Moldavie, de Valachie, les provinces des Bessarabie, de Bulgarie et de Roumanie, avec une grande Partie de l'état de Pologne, par Tobie Conrad Lotter, Geogr. à Augsbourg. (1788?). Compusă din 4 foi.

Amintită de Canzler (I, p. 831) care o găsește superioară altor hărți. Se poate însă să nu fie decât o ediție nouă a hărții: «Carte Geographique représentant le Théâtre de la Guerre entre les Russes, les Turcs et les Polonais confédérés: C'est à dire: Les Provinces d'Ukraine, de Nouvelle Servie, de Moldovie, Valachie, Krimée... comme aussi la Tartarie de Kuban, Par Tobie Conrad Lotter, Geogr. à Augsbourg»; la stânga titlului are o lungă explicație: «Précis de la Guerre de 1736—39», și «Précis de la Guerre de 1769», care se termină cu fraza: «A 1774 les Russes font la paix avec les Turcs», ceea ce arată că harta a ieșit după 1774; ea se compune din 3 planșe

(1) cf. Uiber die Oesterreichisch-russischen Kriegsbegebenheiten des Jahres 1788, de I. W. v. Bourscheid, Grätz, 3 fasc. in-8°, in fasc. 3; Wiener Zeitung pe 1789, p. 1582 și 2312.

formând un dreptunghi de 164×55 , plus un adaus de 29×27 cuprinzând regiunea Silistra-Constantinople — deci tot din 4 planșe ca și harta de mai sus. Sub acest adaus e mențiunea: «Tobias Conrads Lotters Sel. Erben», ceea ce arată că Lotter murise. Această hartă, deși foarte mare, e foarte inexactă și conține puține detalii. Tobias Lotter era de sigur mai mult negustor decât geograf, căci sub semnătura lui au ieșit o mulțime de hărți proaste și violent colorate, de ex: un «Atlas Minor praecipua Orbis Terrarum Imperia...» tipărit în Augsburg, fără an, și conținând 80 de planșe oblongi, de $28 \frac{1}{2} \times 22$ cm., lipsite de valoare; apoi o «Carte géographique representant la Mer Méditerranée ou seconde Partie du Théâtre de la Guerre entre les Russes et les Turcs... Par Tobie Conrad Lotter, Geogr. à Augsbourg, 1770» tot atât de slabă ca și atlasul. Tot dânsul reeditase o învechită hartă a Ungariei de De l'Isle, apărută întâiu la 1703: «Tabula Hungaria et Regionum quae praeterea ab ea dependent, Delineata... Per G. de l'Isle, Geographum Academiae Reg: Scientiarum, apud Tob: Conr: Lotter Geogr. Aug. Vind»; un soldat rus, unul turc și niște steaguri așezați în jurul titlului arată că și această hartă era destinată a servi la studiul unui războiu ruso-turc. — Harta războiului din 1788, amintită de Canzler, avea poate și un titlu în limba germană (Kriegskarte von Ungarn, Siebenbürgen, Kroatien, Dalmatien, etc.), după cum pare a rezulta dintr'un anunț publicat de librarul vienez Alois Dolli în Wiener Zeitung No. 35 din 1790, la p. 1142.

Marten.

Nuova Carta Geografica della guerra presente tra i due imperj e la Porta Ottomana. Tratta da Mr. Marten. 1788. Per Lodovico Furlaneto sul Ponte de Bareteri in Venezia. 2 planșe colorate, $1:2.473.000$, $91 \frac{1}{2} \times 41 \frac{1}{2}$. K A. B III a 13.

Cuprinde dela Viena până în Caucaz și din Hotin la Golful de Salonic, ceea ce nu o împiedică de a fi excepțional de slabă.

Müller.

Geographische General Karte Der Gränzen zwischen denén dreyen Kaiserthümern und ihren nach und nach geschehenen Veränderungen vom Jahr 1718 bis heütigen Tags oder Kriegsschauplatz gegenwärtigen Kriegs. Dieser general Karte sind noch verschiedene andere Partikulär Karten der angränzend sehr interessanten Ländern, auf einen grösseren Maasstab beigefügt von F. I. M. 1788. Wien. 2—te Auflage vermehrt mit 150 der merkwürdigsten Oerter. Cu titlul în limba franceză: Carte générale des limites entre les trois Empires, et leur Variations successives... ou Théâtre de la Guerre présente, etc. 3 planșe colorate formând la un loc o hartă de 152×69 ; $1:1.482.000$. K A. B III c. 39: F K B. No. 17 a-e; A R No. 710.

Cuprinde din Adriatica până în Caucaz și dela Viena la golful de Salonic. O notă gravată pe hartă arată că «cette carte a été tirée en partie de celle de Mr. de Zanoni, de celles de Mrs Kauffer et Fougeroh, Islenich (1), Sulzer, Bauer et Kuisbergen, et redigée sur les observations de S. Ex. Mr. le comte de Choiseul Gouffier, du colonel Wernon, sur les mémoires du Bon Tot, etc. Hărțile particulare amintite în titlu sunt: 1) Plan de Constantinople, 2) Embouchure du Bog 3) Dardanelele, 4) Albania și 5) Le Bannat de Temesvar, gravată de Benedicti, despre care am vorbit mai sus. Canzler (2) citează această hartă după titlul ei francez și o laudă foarte mult pentru precizia ei, execuția îngrijată și detaliile ce conține, încheindu-și recensiunea cu cuvintele: «Selbst auch für die Zukunft wird sie immer dem Geographen eine der schätzbarsten Karten bleiben, so wie sie es jetzt schon ist». Din potrivă Allgemeine Litteratur Zeitung (3) o critică cu asprime. Adevărul e că această hartă e mai îngrijată decât majoritatea lucrărilor similare, cu toate că în privința orografiei e ca și altele, adică aproape nulă; forma țărilor române și în special partea de V. a Moldovei e de asemeni complet greșită. Ediția întâia a acestei hărți are numai fruntariile țărilor colorate, pe când ed. 2 e colorată complet. Tot de Müller sunt și următoarele hărți.

Der Lauf des Donau Stroms von Wien bis an das schwarze Meer, oder Neuester Kriegsschauplatz zwischen Oesterreich und der Pforte, welcher das Königreich Ungarn, Slavonien, Sirmien, Siebenbürgen, Bukowina, Croatien, Dalmatien, Bosnien, Servien, Bulgarien, die Wallachei, Bessarabien, die Ukraine, Galizien, Mähren, Oesterreich und Steyermark u. s. w. enthält, nach den besten Karten und Handzeichnungen entworfen und gestochen von F. Müller, zu finden in Wien bey Artaria Compagnie Kunsth. am Michaelerplatz (1788).

Allgemeine Litteratur Zeitung (4) arată ca această hartă este identică cu planșa următoare, pe care autorul s'a mulțumit a adăuga cursul Dunărei până la mare și câteva din localitățile de cari s'a vorbit cu prilejul războiului: «Neueste Postkarte des Königreichs Ungarn, Gallizien, Maehren, Oesterreich, Steyermark, Croatien, Slavonien, Sirmien, etc. etc. Nebst den angränzenden türkischen Provinzen Bosnien, Serwien, Bulgarien, Walachei und Moldau. Jos: Nach Originalzeichnungen gestochen von F. Müller. In Wien bey Artaria Compagnie am Michaelerplatz, 1788.» O planșă colorată $38\frac{1}{2} \times 39$, 1:2.580.000 (F. K. B. No. 293). Este o deplorabilă hartă mică alcătuită cu o desăvârșită ignoranță a formei țărilor pe cari pretinde a le

(1) adică Islenieff.

(2) I, p. 623.

(3) Pe Noemvrie 1788, col. 453.

(4) pe Aprilie 1789, col. 103.

reprezentă; fruntaria Transilvaniei e desemnată astfel ca și cum Țara-Românească și Moldova ar cuprinde toată jumătatea de răsărit a Transilvaniei, cu Făgărașul și Țara Bârsei; Brașovul e situat la N.-E. de Sibiiu și așezat nu departe de târgușorul Trotuș din Moldova. Câtă valoare pot avea indicațiunile date de aceasta «Postkarte», se înțelege dela sine. — Müller este totuș autorul unei hărți bune a Ungariei, care pare a fi apărut într-o primă ediție la 1790 (1) și apoi la 1792 sub titlul «Mappa Novissima Regnorum Hungariae, Croatiae, Sclavoniae nec non Magni Principatus Transilvaniae...» apărută tot la Artaria, cu o dedicație către Archiducele Alex. Leopold; această hartă cuprinde și Țara-Românească până la revărsarea Dâmboviței în Dunăre (1: 700.000; 122×103; K. A. B. IX-a 497; A. R. No. 345); o altă ediție a ei a fost scoasă la 1803.

Probst.

Theatrum Belli Russo-Turcici sive Moldaviae, Walachiae, Transilvan: Serviae, Romaniae, Bulgariae, Bessarabiae, Croatiae, Bosniae, Dalmat: Sclavoniae, Morlachiae, Ragusanae Reipublicae, maximaeq. partis Danubii Fluminis et Arhipelagi cum insulis ejusdem accurata et novissima delineatio opera et sumtibus Johannis Michaelis Probstii Chalcographi Augustani. A. MDCC LXXXVII. A. R. No. 118.

O planșă violent colorată cuprinzând din Italia până la Oceacov și dela Constantinopol până la Praga. Din toate hărțile văzute aceasta este incontestabil cea mai proastă; ținuturile române au formele cele mai neașteptate: Moldova e enormă, Țara-Românească însă redusă la proporțiunile unui modest triunghi; în ceeace privește cuprinsul, «Roman Wiwar» e la S. de București, Brăila e înșămnată de 2 ori, etc; ca un cuvânt această operă nici nu se poate descrie; autorul ei trebuie să fi luat de model vreun portulan medieval. — În anul următor această hartă a fost publicată pentru a doua oară, bine înțeles cu titlul schimbat:

Nova et accurata Tabula Regn. sup. et inf. Hungariae, it. Sclav., Bosn. Serv., Alb., Bessarab., ut et Princip. Transylvaniae, Moldav., Wal., Bulgar., et Rom. etc. et optim. Autorib. et relat. collecta a J. L. K. J. L. opera et sumtibus Joh. Mich. Probstii Chalcogr. Augsburg 1788; 1 foaie.

Canzler (2), dela care împrumutăm această știre, arată că această hartă e o lucrare veche în care s'au mai adăugat câteva din localitățile pomenite cu ocaziunea războiului, apoi, în titlu, milesimul 1788, iar deasupra inscripțiunea: «Theatrum Belli Russo Turcici Ao. MDCCLXXXVIII». — Probst a mai editat cu prilejul războiului și următoarea hartă:

(1) cf. Wiener Zeitung pe 1790, p. 1142.

(2) I, p. 736.

Mappa nova Principatus Moldaviae & Bucovinae cum finitimis Regionibus MDCCLXXXIX. Neue Landkarte von dem jezigen Fürstenthum Moldau mit der Bucowina und benachbarten Landschaften. Gezeichnet von I. F. Carl I. Br. L. 1789. Jos: in Augsburg zu finden bey Johann Michael Probst Kunsthändler, 1789; deasupra, titlul în l. franceză: Carte nouvelle et exacte de la Principauté Moldavie et Bukovine avec des confins etc. AR. No. 33

Este o hartă colorată cuprinzând Moldova, Bucovina și Basarabia, apoi o parte din Țara-Românească și Rusia până la Oceakov; sub chenar e semnată: Johann Georg Probst sculp. 1789 Maj. Titlul e încunjurat cu attribute rășboinice; alături un Turc ține în mână o hartă a Crimeii, ceea ce arată în destul că și această hartă a fost scoasă tot în vederea rășboiului. Cu tot titlul ei de «Carte nouvelle et exacte», harta e plină de inexactități: Târgoviștea și Piteștii sunt în locul Buzăului și al Râmnicului-Sărat, Focșanii sunt lângă Galați, etc.

Reilly.

Schauplatz der fünf Theile der Welt nach und zu Anton Friedrich Büschings grosser Erdbeschreibung, in drey Theilen herausgegeben von Franz Iohan Ioseph von Reilly. Gestochen von Ignaz Albrecht. Pe foaia următoare un al 2-lea titlu sub care «Wien 1789» A. R. No. 334.

Atlas de 697 planșe colorate $38\frac{1}{2} \times 28\frac{1}{2}$ cuprinse în 3 volume (vol. I, Wien 1789, planșele 1—91; vol. II, Wien 1791, planșele 92—427; vol. III, 428—697). Hărțile sunt imprimate pe hârtie bună și destul de fin gravate, dar conțin puține detalii și multe inexactități; planșele sunt numerotate sub titlurile lor. Acele interesând ținuturile noastre sunt: No. 6. Das Temeschwarer Bannat; No. 7. Das Grossfürstenthum Siebenbürgen; No. 8. Die Landschaft Bukowina; No. 9. Des Fürstenthums Moldau Noerdliche Haelfte; cuprinde ținuturile Hotin, Soroca, Orhei, Lapusna, Dorohoiu, Hârlău și Iași; Herța și Botoșanii au scăpat din vedere geografului. Lângă Hotin și Iași sunt înșămnați anii bătăliilor date acolo, între cari și «1788»; No. 10. Des Fürstenthums Moldau südliche Haelfte; județele au aici formele cele mai stranii; No. 11. Die Landschaft Bessarabien; lângă Bender și Tobak sunt înșămnați chiar anii 1788 și 1789; No. 13. Das Fürstenthum Walachey. — Reilly este și autorul unui atlas format mare: Grosser deutscher Atlas von der ganzen bekannten Erde, apărut la Wiena în 1794—96.

Rhode.

Partes confines Trium Magnorum Imperiorum Austriaci, Russici et Osmanici, Foliis VI comprehensae ex novissimis observationibus, dimensionibus optimisque tabulis geographicis descriptae Avsp. Acad. Reg. Scient et eleg. litt. a I. C. Rhode Acad. suprad. Geogr. Anno MDCCLXXXV. In 6 foi colorate de 45×46 ; 1 : 1.850.000. — KA. B II c. 32; FKB. No. 18.

Este una din hărțile mari cari s'au bucurat mult timp de renume; cuprinde dela Viena până în Grecia și din Austria până în marea de Asov. Deși lucrată cu îngrijire și frumos gravată, are mari lipsuri, de ex: orografia e foarte slabă și ținuturile române au proporțiuni inexacte; că a servit la urmărirea războiului, cf. *Allgemeine Litteratur Zeitung*, 1788, Decembrie, col. 672.

Ruhedorf.

Mappa Specialis Walachiae ex accuratissimis Singulorum Districtuum Ich-nographiis collecta, delineata et dedicata Excellentissimo Domino Comiti de Hadik Sac : Caes : Reg : Apost : Mattis : Consiliario intimo, Campi Mareschallo & supremi Consilii Aulae bellici Praesidenti, per F. Ios. Ruhedorf in Offis Caes : Reg: ad suprem : armor : Praefecturam. 1788. 1 planșă neagră 1:690.000, chenarul 69.1×38.8.—KA. B III a 182 ; AR No. 17. Viena, Hofbibl. No. 6-(6).

Hartă neagră sau cu limitele colorate, semnată: Hier. Benedicti scrip., Kil. Ponheimer sc ; frumos scrisă și bine gravată ; în partea dreaptă a hărții, specificarea celor 18 județe și 4 raiale din Țara-Românească ; jos o scenă frumos gravată (oi, un câine, un bou și doi păstori români). Ruhedorf este autorul unei frumoase hărți manuscrise a Țerii-Românești, despre care am vorbit mai sus la p. 27; planșa de față e o reducere după acel original. *Allgemeine Litteratur Zeitung* (1) laudă această planșă fără rezervă, spunând că întrece toate hărțile Țerii-Românești apărute până atunci, până și a lui Güssefeld, și dă o lungă dare de seamă despre toate amănuntele ce cuprinde; ea este într'adevăr foarte amănunțită, căci conține și construcțiunile izolate, carantinele, cărările și drumurile, salinele, trecătorile peste Dunăre și ostroavele Dunărei, etc. Cu toate calitățile ei harta are însă și foarte mari lipsuri, căci orografia e foarte slab reprezentată și în afară de aceasta se constată inexactități enorme (de ex: distanța Cladova-București e 36 cm, iar distanța București-Brăila 17 1/2 cm ; București și Brăila sunt așezate pe aceeași paralelă ; Ploești sunt la NE de București, Buzăul la SE de Ploești și Brăila la SE de Buzău ; Hârșova e la E de Silistra ; Giurgiu ar fi în ținutul Dâmboviței, etc). Aceste erori arată în deajuns cât de puțin se cunoștea atunci Țara-Românească ; e totuși de mirare că meticolosul Ruhedorf a putut fi atât de rău informat asupra pozițiunii celor mai de seamă orașe din Țara-Românească. Harta lui R. a apărut în August 1788 în editura casei Pürkherr & C-ie din Sibiu ; Ferdinand Jos. Ruhedorf era în serviciul comandamentului militar al Transilvaniei și se folosea deci, după toate probabilitățile, de documente cartografice și de informațiuni militare. Benedicti, care a scris harta, este autorul hărții Banatului amintite mai sus, iar Kilian Ponheimer era unul din cei mai de seamă gravori vienezi (v. mai departe, la colecțiunile de planuri).

(1) pe Aprilie 1789, col. 15.

Schimek.

Oesterreichisch-Russisch-Türkischer Kriegsatlas entworfen von Herrn Abbé Max Schimek, herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl MDCCLXXXVIII. In 12 planșe colorate, de câte 49×53 , 1 : 1.400.000; KA. H III e 2852; FKB No. 19; AR No. 432.

Este una din cele mai cunoscute din hărțile publicate cu prilejul războiului; cuprinde din Genua până în Caucaz și dela Magdeburg până în Siria, incluziv Ciprul, dar cu toată mărimea ei n'are decât prea puține detalii și o orografie ridiculă reprezentată prin câteva adevărate movile de cărțiță. Conturul țărilor române e mai exact spre Transilvania; fruntaria dintre Moldova și Bucovina e trasă numai foarte aproximativ. Harta a apărut în Maiu sau Iunie 1788 și trebuia să fie prevăzută cu o introducere tipărită, despre care nu știm dacă a ieșit la lumină. Judecând după forma țărilor române, harta lui S. trebuie să fi fost alcătuită pe baza hărții lui d'Anville, pe care a retipărit-o tot editorul Schraembl. O critică a acestei hărți conține Allgemeine Litteratur Zeitung (1). Schimek a mai dat la iveală o hartă: «Das Königreich Bosnien und die Herzegowina (Rama) samt den angrenzenden Provinzen von Croätien, Slavonien, Temesvar, etc.» în 2 foi, iar Schraembl mai multe lucrări despre cari vom vorbi mai jos.

Schmidt.

Karte von der Walachei, Moldau und Bessarabien. Nach geometrischen Messungen und astronomischen Beobachtungen verfasst von Herrn I. F. Schmidt, neu herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl. MDCCLXXXVIII. 1 planșă colorată sau cu limitele colorate, 1 : 1.480.000. 65×48 . KA. B III a 159. AR No. 16.

Semnată: Gest. von A. Amon în Wien; Zu finden im eigenen Verlage in Wien. Nu e decât o ediție germană a hărții publicate în limba latină și rusă de Schmidt, despre care am vorbit mai sus la p. 40, unde am arătat care este valoarea reală a afirmațiunii «nach geometrischen Messungen u. astr. Beobachtungen verfasst». Schraembl edită un atlas, «Wiener allgem. deutscher Atlas», din care apăruseră până în Maiu 1788, 31 de planșe cari se vindeau și separat (2); harta de față eră o foaie nouă a atlasului (3). Allgemeine Litteratur Zeitung (4) o laudă fără motiv.

Schraembl.

Schauplatz des russisch-türkischen Krieges. Enworfen von Herrn d'Anville, verbessert und vermehrt von F. A. Schraembl. MDCCLXXXVII. Zu finden

(1) Pe Aprilie 1789, col. 119.

(2) Canzler, I, p. 320.

(3) Ibidem, p. 384.

(4) Din Maiu 1789, col. 480.

im eigenenen Verlag in Wien.—2 planșe 1 : 2.880.000, total 103×82 , — KA. H III e 2532 ; FKB, No. 1089.

Merge din Marea-Baltică până în coasta Africei și dela Viena în Caucaz. Canzler laudă (1) această hartă, spunând că este incontestabil cea mai bună din câte văzuse ; totuș o găsește prea mare și observă că localitățile mai mici nu sunt indicate. Schraembl eră un editor care exploată hărțile geografului francez Bourguignon d'Anville ; planșa de față nu pare a fi decât o amplificare a următoarei hărți :

Dritter Theil der Karte von Europa welcher das südliche Russland, Polen und Ungarn, die europäische und beinahe die ganze asiatische Türkei enthaelt. Verfasst von Herrn d'Anville, Neu herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl. MDCCLXXXVIII. 2 planșe cu limitele colorate, foaia de $87\frac{1}{2} \times 64\frac{1}{2}$. AR, fără număr.

În realitate harta de față nu este decât o copie cât se poate de exactă a hărții «Troisième partie de la Carte d'Europe contenant le Midi de la Russie, la Pologne et la Hongrie, la Turquie y compris celle d'Asie presque entière, publiée sous les auspices de Monseigneur Louis Philippe d'Orléans, Duc d'Orléans, premier prince du sang, Par le Sr. D'Anville de l'Academie R-le des Belles Lettres et de celle des Sc. de Petersbourg, Secrétaire de Son Altesse Seren., MDCCLX». În ediția germană Schraembl a îndreptat doar ortografia câtorva toponimice și a schimbat câteva numiri topografice din limba franceză în cea germană ; încolo până și scrierea hărții lui d'Anville e imitată. Pe aceste hărți forma corectă a țărilor române surprinde ; lucrul nu e de mirare, căci d'Anville, unul din cei mai de seamă geografi francezi, eră foarte minuțios și luă toate informațiunile posibile : dânsul aflase de harta lui Hrisant Notara și copiasse singur harta Moldovei ridicată de Dimitrie Cantemir (2).

Militärische Karte der sämtlichen Kriegsvorfälle bei den vereinigten oesterreichisch-russischen Armeen im Jahre 1788. Wien, F. A. Schraembl, 1789. Fără scară.

Un exemplar al acestei hărți, pe care n'am putut-o vedea, se găsea în Biblioteca Fideicomisului Imperial din Viena, sub No. 3437. Se pare că a fost publicată în Iunie 1789, după cum arată un anunț din Wiener Zeitung (3). După toate probabilitățile trebuie să fie o reediție a hărții lui d'Anville.

Schütz.

Kriegstheater oder Graenzkarte Oesterreichs, Russlands, und der Turkey, enthaltend Das Koenigreich Ungarn, Siebenbürgen, Moldau, Bessarabien,

(1) I, p. 239—40.

(2) Cf. Urechia, *Chartografia română*, în Analele Acad. Rom., Seria II, Tom. II, Sect. II, p. 424—25 ; v. și mai sus, p. 5—7.

(3) Pe 1789, p. 1287.

Walachey, Bulgarien, Servien, Bosnien, Slavonien, Croatien, Albanien, Romanien, Macedonien, einen Theil Griechenlands, und des Archipelagus, die Dardanellen, das schwarze und asowische Meer, die Krim, Tatarey, Kuban, Circassien, & &. Nebst einem Theil von Russland, Polen, Schlesien, Maehren, Oesterreich, Steuermark, &. Jos: zu finden in Wien bey Artaria Compagnie Kunsthaendlern am Michaelerplatz; sub chenar: Nach den besten Karten und Handzeichnungen von C. Schütz entworfen 1788; Gestochen von F. Müller. 1 planșă colorată 1:2.850.000. 74×52. F K B No. 62-a; AR No. 145.

Carl Schütz era unul din cei mai de seamă pictori și gravori vienezi; toate lucrările lui sunt bine desemnate și bine gravate. Harta de față e curat executată, dar are lipsurile comune tuturor lucrărilor similare: orografia e foarte neglijată, cursul Prutului și fruntaria Bucovinei sunt cu totul greșite; Bucureștii sunt scriși corect Bukurescht; ca orașe principale se arată Pisco lângă Tecuci (un sat din Covurluiu), Brankovan pe Olt, Ialomița și Girgitza pe Ialomița, etc. O critică a acestei hărți a apărut în Allgemeine Litteratur Zeitung (pe Apr. 1789, col. 111).

Neueste Karte von der Moldau, Walachei, Bessarabien und der Krim, samt den angraenzenden Provinzen, Siebenbürgen, Bukowina, einen grossen Theil von Ungarn, Galizien, Polen, Tatarei, Neurusland und Bulgarien. Nach den besten Originalzeichnungen und Karten von General Bauer und H. I. F. Schmid, entworfen von H. C. Schütz u. gestochen F. Müller. Jos: zu finden in Wien bey Artaria Compagnie... (pe alte exemplare: bey Johann Cappi am Michaeler Platz); sus, titlul în limba franceză: Carte Nouvelle de la Moldavie, Valakie, Bessarabie, etc. 1 planșă colorată sau cu limitele colorate, 1:1.484.000, chenarul 72 · 48. K A. B III a 160; AR No. 24.

Titlul scris pe o stâncă cu atribute răsboinice și soldați turci și austriaci; țerile române au o formă mai corectă. După Wiener Zeitung (1) această hartă nu este decât o ediție îndreptată și corectă a unei precedente hărți a aceloraș autori, apărute tot la Artaria și intitulată: «Neueste Karte der Königreiche Bosnien, Servien, Croatien und Slavonien samt den angrenzenden Provinzen Temesvar, Dalmatien... einen grossen Theil von Ungarn, Siebenbürgen, Wallachey, Bulgarien... nach den besten Originalzeichnungen... entworfen von Carl Schütz u. gestochen von F. Müller, 1788»; o lungă critică a acestei hărți a apărut în Allgem. Litt. Zeitung (2). Harta de mai sus a apărut foarte probabil în Iunie 1789 (3); editorul laudă preciziunea acestei

(1) Pe 1789, p. 1809.

(2) Pe Aprilie 1789, col. 85—88; cf. și Wiener Zeitung pe 1789, p. 2152, și pe 1790, la p. 691.

(3) Cf. și Canzler, II, 511;

planşe arătând că autorii au prelucrat cu multă îngrijire toate accidentele terenului, etc. (1). Schütz și Müller au mai scos în 1790 și o «Neueste Karte des Königreichs Pohlen und Lithauen... und den daran grenzenden Provinzen...» care cuprinde și Moldova.

Sotzmann.

Charte von den oberhalb und seitwärts dem Schwarzen Meere gelegenen Russischen und Türkischen Ländern nach de neuesten Astronomischen Beobachtungen Zeichnungen und Charten auf das genaueste entworffen von D. F. Sotzmann Königl. Geh. Krieges Secretair und Geograph der König: Acad: der Wissenschaften zu Berlin. Jos: gestochen von Carl Jaeck Berlin 1788; D. Berger sculp.—1 planșă neagră sau colorată, 1:2.280.000; $67\frac{1}{2} \times 54$. K A. B II a 5; AR No. 112.

Harta destul de bine gravată, cu titlul încunjurat de o mulțime de personaje (Ecaterina, soldați ruși și turci, etc.); după cum rezultă dintr'o dare de seamă publicată în Allgem. Litt. Zeitung (pe Noemv. 1788, col. 423), și această hartă a fost alcătuită tot pe baza hărții lui Schmidt. Sotzmann era un cunoscut geograf care a dat la lumină o hartă a Germaniei în 16 planşe (Karte von Deutschland în XVI Blatt nach... Büschings Erdbeschreibung, etc), și o hartă a Banatului «Karte vom Temeschwarer Banat nach trigonom: u. astronom. Berichtigungen der Herrn I. Barzellini entworfen von D. F. Sotzmann, Berlin 1790».

Stenger.

Schauplatz des gegenwaertigen Türkenkrieges. 1791. jos: Gestochen von I. Stenger. 1 planșă colorată 49.5×30.5 . K A. H III e 3345.

Cuprinde din Galizia în Turcia și dela Viena până în Caucaz; dat fiind formatul ei redus, se poate lesne înțelege ce valoare poate avea.

Thomas.

Carte vom Schauplatz des Kriegs, enthält die Moldau, Wallachey, Bulgarien, Bosnien, Servien, Dalmatien, Bessarabien, die Crimm, einen Theil des Russischen Reichs und des Königreichs Polen, Gallizien, gantz Ungern, die Bukowina, Siebenbürgen, Slawonien, einen Theil von Oestreich, Mähren, Schlesien. Verfertigt durch C. L. Thomas, Ingenieur und Geographe zu Franckfurt am Mayn, bey welchem diese Carte zu finden ist. 1788. 1 planșă colorată, 1:2.318.000; $84 \times 54\frac{1}{2}$. K A. H III e 2851.

Este o hartă destul de proastă, pe care se arată și pozițiunile trupelor; Canzler spune (2) că ar fi fost făcută pe baza hărții Poloniei a lui Zannoni, și a hărților guvernământului Rusiei Nouă și a Azowului, publicate de Academia din Petersburg, etc. Thomas mai scosese în 1787 o hartă a călătoriei Ecaterinei la Cherson.

(1) Cf. Wiener Zeitung pe 1789, p. 1809.

(2) I, 480.

Uz.

Charte von Ungarn, Polen, Russland und der Turkey. Enthalt Polen, Galizien, die Moldau, Bukowina und Walachey, Bulgarien, Servien, Bosnien, Slavonien, Croatien, Dalmatien, Albanien, Griechenland, den Archipelagus, das Schwarze und Asovische Meer, die Krimm und Tartarey, Anatoli oder Natolien etc. etc. aus den d'Anvillischen und andern Charten, von neuen entworfen, durch G. F. Uz, Ingen. Lieut. u. Architect. (urmează explicația colorilor de pe hartă) zu finden in Nürnberg bey C. Weigel und Schneider. 1 planșă colorată 70×59. AR No. 86.

O hartă proastă care cuprinde tot orientul Europei, slabă copie a hărții lui d'Anville (cf. mai sus p. 56); o critică se găsește în Allgem. Litt. Zeitung (1), la Canzler (2) și în Intelligenzblatt d. Allgem. Litt. Zeitung (3).

Weigel și Schneider.

Karte der sämtlichen Kriegs-Vorfaelle bey den vereinigten Oesterreichisch-Russischen und Türkischen Armeen im Jahr 1788. Nach den besten Karten, Zeichnungen und den Wiener Hofberichten herausgegeben von C. Weigel und Schneider in Nürnberg im Jahr 1790. 1 planșă 73×49, 1:700.000; H M V, fără număr; K B B, Hărți, S. 23894.

Este o hartă a fruntariei dintre Austria și Imperiul Otoman (dela Carlstad în Croația până în Galiția), cuprinzând părți din Transilvania, Moldova, Țara-Românească și Banat și arătând în linii roșii, galbene și verzi pozițiunile și marșurile celor trei armate. Recensentul dela Allgem. Litt. Zeitung (4) o găsește superioară hărții similare a lui Schraembl (5), care e mai frumos gravată, dar e mai puțin completă și n'are nici scară, pe când aceasta are 4 scări. Pentru înțelegerea operațiunilor din 1788 e în orice caz mai bună decât altele.

Wussin și Wenzely.

Generalkarte von Ungarn, Siebenbürgen, Slavonien & & samt den angrenzenden Laendern nach den besten Karten, Originalzeichnungen und astronomischen Beobachtungen der Herrn Hell, Liesganig, Mikowiny, Islenief &, entworfen und angefangen von Herrn I. Wussin, K. K. Wegdirektor, vollendet von Herrn A. von Wenzely, Hofbuchhalterei Raitoffizier im Baudepartement. Herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl MDCCXC.—4 planșe de câte 67×51 cu limitele comitatelor colorate; 1: 1.150.000.—K A. B. IX a 495; H B, Hărți, No. 54—(20); A. R. No. 67.

(1) Pe Dec. 1788, col. 671.

(2) I, p. 799.

(3) Pe 1789, I, col. 198.

(4) Pe Maiu 1790, col. 327.

(5) cf. mai sus, p. 56.

Am citat această frumoasă hartă pentru că este incomparabil mai precisă decât celelalte; ea cuprinde într'un dreptunghi de $111 \times 86\frac{1}{2}$ cm. Ungaria, parte din Austria, Galiția și Rusia, și spre sud până la Filipopole, deci țările române în întregime; ea conține totuși multe greșeli. Același autor editase în anul precedent sub un nume aproape similar o hartă a Transilvaniei: (Generalkarte von Siebenbürgen nach geometrisch gemessenen Karten und zuverlaessigen Hilfsmitteln verjüngt, und graduirt von Herrn A. von Wenzely... Herausgegeben von Herrn F. A. Schraembl, MDCCLXXXIX în 2 foi $69\frac{1}{2} \times 57$).

Zatta.

Teatro della guerra presente tra gl'Austro Russi e la Porta Ottomana con li confini delli tre imperj e loro variazioni succedite dopo l'anno 1718 fino all'anno presente. Venezia MDCCLXXXVIII Preso Antonio Zatta e Figli Libraj e Stampatori. 4 planșe 80×55 , cu limitele colorate; A. R. No. 630.

Este o frumoasă hartă formând un dreptunghi de 220×80 , frumos gravată și imprimată pe hârtie bună, dar cu puține detalii și cu orografia foarte neglijată. Cuprinde aproape întreaga Italie și se întinde spre răsărit până în Caucaz; pe planșa I-a sunt vederile orașelor Dubitza, Orsowa, a insulei Adakaleh și planul împrejurimilor Oceacovului; pe planșa III e încă o mică hartă a Bucovinei. — Antonio Zatta editase la 1782 harta Moldovei și a Țării-Românești a lui Rizzi Zannoni.

Anonimă.

Carte der Wallachei. 1789. O planșă $1:1.060.000$, $45\frac{1}{2} \times 32.8$. K. A. B. III a 183.

Hartă cu limitele județelor colorate, arătând hotarele celor 4 raiale turcești Orșova, Turnu, Giurgiu și Braila; de altfel foarte neexactă.

Ca o lucrare cartografică relativă la război și publicată cu ocaziunea războiului trebuie privită și următoarea *hartă a Dunărei*:

Kibler.

Karte des Donaustroms von seinem Ursprung bis zum Ausfluss ins Schwarze Meer, mit allen angraenzenden Laendern, Staedten, Flüssen und merkwürdigen Oertern welche an diesen Strom liegen als: Schwaben, Bayern, Oestreich, Ungarn, Siebenbürgen, Croatien, Slavonien, Bosnien, Serwien, Moldau, Walachei, Bessarabien, u. Bulgarien &c. Aus zwey der besten Handzeichnungen und den richtigsten Karten geographisch und hydrographisch entworfen von Ignatz Kibler 1788. In 2 planșe negre, total 119×60 , $1:1.010.000$. — K. A. și A. R. No. 358.

Cuprinde în realitate Dunărea dintre Viena și Mare, partea până la Viena fiind desemnată separat ca o hartă redusă care ocupă partea superioară a planșei. Din țările înșirate în titlu sunt reprezentate întregi numai Moldova

și Țara-Românească, cu forme și dimensiuni neexacte, și cu puține detalii. Orografia e nulă și afluenții Dunărei exagerat de mari; în mai multe puncte, spre pildă la Podul lui Traian, Vidin, Nicopole, Giurgiu, etc. se dă lățimea fluviului în Klafter și adâncimea în Schuhe.

În afară de aceste hărți mari, lucrate de cartografi cunoscuți, s'au publicat bine înțeles și o infinitate de hărți mici lipsite de orice valoare și anexate mai ales pe lângă scrieri privitoare la războiu. Am crezut cu totul inutil a menționa și aceste produse inferioare (1); în schimb trebuiesc amintite hărțile cuprinse în următoarele două scrieri moderne: **Witzleben A. v., Prinz Friedrich Josias von Coburg-Saalfeld, Herzog zu Sachsen, K. K. und des heiligen römischen Reiches Feldmarschall.** Berlin 1859, 3 vol. in-8° și un atlas de 17 planșe în-folio mare, din cari se referă la acest războiu următoarele: *I. Operationskarte zu den Feldzügen des Prinzen Friedrich Josias v. Coburg-Saalfeld in den Jahren 1788, 1789 u. 1790, cu următoarea lămurire: «Die Operations-Karte ist nach der Carte de la Valachie et de la Moldavie par F. Fried, Wien bei Artaria und Comp entworfen. Die Gränzen sind nach der in Wien 1788 erschienenen Karte «Théâtre de la guerre présente» eingetragen».* — Harta lui Fried e posterioară războiului; cealaltă hartă fiind tipărită în Viena, a apărut bine înțeles cu un titlu în limba germană, pe care Witzleben omite să-l dea; poate că e vorba de harta lui Le Maire. *II. Situations.. Plan.. der Festung Chotin (v. titlul și celelalte indicațiuni, mai departe, între planurile Hotinului, foaia No. 17).* *III. Operationskarte für den Feldzug 1789, vom 5 Mai bis 6 November* — cu lămurirea că această planșă este o reducere a hărții ridicate de Statul major austriac la scara 1: 56.250, în 18 planșe plus un schelet (2); harta cuprinde regiunea dintre Bacău și Râmnicul-Sărat. Pe aceeaș planșă figurează și planurile descrise mai departe sub Adjud No. 6, Parava No. 5 și Podul Beizedeii No. 3. *IV. Plan der Schlacht von Fokschan (v. planul Focșani, No. 15)* *V. Plan der Schlacht von Martinești (v. planul Mărtinești, No. 13).* *VI. cuprinde planurile specificate mai departe sub Brăila, No. 4, Calafat, No. 9 și Turnu,*

(1) Astfel de hărți se găsesc anexate la scrieri de diferită natură, de ex: *a) la periodice:* Der Neue Kurier aus Ungarn von Kriegs und Staatssachen, Pest, 1788—99 in-8°, la anul al 2-lea; Hadi és más nevezetes Torténetek, Pesta 1790 și 91, in-8°; etc. *b) la scrieri istorice:* Unpartheische Geschichte des gegenwärtigen Kriegs... Leipz., 1789, 2 t. in-8°; Ausführliche Geschichte des Kriegs zwischen Russland, Oesterreich und der Turkey. Wien 1791, 6 v. in-8°; etc. *c) la scrieri ocazionale:* Historisch geographische Nachrichten vom türkischen Reiche für Zeitungsleser, Berlin, 1788, in-8°; Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia, Napoli, 1788 in-8° etc; *d) la scrieri beletristice:* De bello Turcico in divi Josephi Magni... Memoriam, Augustus Gottl. Preuschen. 1791, in-8°, etc. etc.

(2) cf. supra, p. 29, o hartă similară în 10 planșe 1:57.600.

No. 2, plus un plan mai recent al Brăilei, ridicat de mareșalul Moltke. VII cuprinde planul Giurgiului, descris mai departe sub No. 11 și un plan al cetății Orșova (recte: Neu-Orsowa) și Fort Elisabet, de pe țărmul sârbesc, cari nu interesează țerile române. Celelalte planuri și hărți nu se referă la istoria țărilor noastre. — A doua lucrare este scrierea căpitanului Oscar Criste, *Kriege unter Kaiser Iosef II*, Wien 1904 in-8°, cu o schiță de hartă a Europei centrale, 12 schițe în text și 6 anexe, din cari se referă la istoria noastră următoarele planșe alcătuite pe baza hărților de Stat major moderne: Anexa I, Übersichtskarte zu den Operationen des Siebenbürgischen Korps 1788 und 1789; An. II, Übersichtskarte zu den Operationen des galizischen Armeekorps 1788 und 1789; An. III, planul însemnat mai departe sub Focșani No. 22, și An. VI, planul însemnat sub Mărtinești No. 18; celelalte schițe și anexe nu interesează țerile române.

* * *

În afară de hărți și înainte de a ajunge la alcătuirea lucrărilor cartografice cari cuprind regiuni mai întinse, ofițerii austriaci au ridicat potrivit nevoilor momentului un mare număr de planuri, dintre cari multe ne dau informațiuni prețioase asupra stării de lucruri din vremea războiului. După cuprinsul lor aceste planuri s'ar putea împărți în mai multe grupuri.

O primă categorie ar cuprinde planurile relative la mișcările și așezarea trupelor. Astfel sunt planșele arătând pozițiunile luate de trupe în timpul popasurilor mai însemnate făcute între două marșuri, apoi așezarea diferitelor unități într'un lagăr, ori în fine cantonarea armatei într'o anumită regiune pentru un timp mai îndelungat, spre pildă în vederea unei ocupațiuni sau pentru iernat; în acest din urmă caz planul poate lua aspectul unei adevărate hărți, care nu cuprinde însă de multe ori decât elementele indispensabile și traseul căilor de comunicație. Această categorie de planuri ne dă informațiuni interesante asupra compunerii trupelor trimise într'o anumită direcțiune, asupra timpului pus pentru executarea unui marș, asupra timpului petrecut într'un lagăr, asupra împărțirii și a așezării armatelor în timp de iarnă, și lămuresc amănuntele măsurilor luate spre a cruța și întreține trupele până la sosirea momentului acțiunii. Pentru a urmări desfășurarea unui războiu aceste planuri prezintă un deosebit interes, căci de regulă naratiunile relatând fazele unei campanii descriu cu cât mai multe amănunte peripețiile unei bătălii sau a unei lupte, dar după încetarea acțiunii naratorul părăsește armata fără a se mai ocupa de soarta ei și nu reieșă firul povestirii decât la viitoarea luptă; planurile despre cari vorbim sunt deci adeseori niște adevărate istorii prescurtate ale soartei unei armate între două bătălii. Într'un al doilea grup ar intra planurile arătând pregătirile făcute în vederea

unei anumite acțiuni, spre pildă detaliul întăriturilor făcute pentru preîntâmpinarea unui atac sau pentru sprijinirea unui atac întreprins în potrivea inamicului. Astfel sunt planurile cari arată felul și pozițiunea lucrărilor de apărare : șanțuri, valuri, palisade, construcțiuni, tăieturi, redute și ale celorlalte fortificațiuni ridicate de Austriaci la trecătorile Carpaților spre a opri năvălirea Turcilor în Transilvania și planșele pe cari se arată lucrările ridicate spre a sprijini atacurile îndreptate de Austriaci și Ruși în potrivea Hotinului.

Un al treilea grup alcătuiesc în fine planurile înfățișând fazele luptelor și ale bătăliilor date. Pe aceste sunt însemnate pozițiunile luate succesiv de beligeranți dela începutul și până la sfârșitul acțiunii ; ele conțin deci o figurare a istoricului unei acțiuni și înlesnesc mai bine decât orice descriere înțelegerea fazelor unei ciocniri, pentru că reprezintă în acelaș timp toate accidentele terenului.

Dintre planurile rămase de pe urma acestui războiu, unele au pentru noi o importanță deosebită, pentru că înfățișează starea trecută a orașelor din țerile noastre. Astfel ni s'au păstrat planurile orașelor București, Giurgiu, Brăila, Tulcea, Calafat, Ismail, Hotin, etc., despre a căroră veche alcătuire n'am avea altfel decât informațiuni prea puțin precise.

Din punctul de vedere al execuțiunii tehnice planurile despre cari vorbim sunt foarte deosebite și prezintă toată scara care merge dela schițele în creion, făcute pe teren, până la lucrările cele mai desăvârșite executate cu răbdare în liniștea cabinetului. Se înțelege că planșele mari privitoare la acțiuni mai însemnate sunt de regulă desemnate cu îngrijire, frumos scrise și colorate, împodobite cu multe ornamentațiuni și prevăzute cu diferite explicațiuni și legende.

Planurile austriace, mai ales cele mari, privitoare la acțiuni însemnate, au uneori titluri atât de nesfârșit de lungi, încât titlul devine o adevărată istorie prescurtată a bătăliei ; scurte sau lungi aceste titluri conțin foarte numeroase greșeli de ortografie, redacțiuni bizare sau scăpări din vedere. Astfel titlurile câtorvâ din planurile privitoare la bătălia dela Focșani încep cu următoarea minunată redacțiune : «Plan von der in der, etc.» sau : «Plan der zwischen der aus dem, etc.» ; pe unele din aceste planșe titlul urmează astfel «bey welcher die gemeinschaftliche 30.000 Mann starke Feind besieget» în loc de : bey welcher der 30.000 Mann starke Feind gemeinschaftlich besieget, etc. Am reprodus bine înțeles toate titlurile și celelalte mențiuni întocmai cum ele figurează pe planuri.

În fine este indispensabil să arătăm că cele mai multe din planurile austriace sunt rău orientate și nu trebuesc prin urmare consultate decât cu circumspecțiune ; această afirmare are nevoie de a fi lămurită : o convențiune în deobște admisă voește ca pe orice hartă sau plan inscripțiunile să fie așezate astfel, încât spre a le putea citi suntem nevoiți să întoarcem planșa

în așa chip, încât nordul vine în sus, sudul în jos, răsăritul spre dreapta și apusul la stânga. De această convențiune ofițerii austriaci n'au ținut decât rareori seama; de cele mai multe ori cetirea inscripțiunilor obligă pe cel ce consultă planșa să întoarcă planul cu nordul în jos, ceea ce poate da loc la confuzii, cu atât mai mult cu cât indicarea punctelor cardinale de obicei lipsește.

În afară de planșele lucrate de ofițerii austriaci depozitele din Viena păstrează și un mic număr de planuri ridicate de ofițerii ruși și privitoare la operațiunile armatei ruse. Aceste planuri, deși lucrate cu îngrijire și prevăzute cu lungi legende, sunt mai rudimentare și mai schematice decât planurile austriace; titlurile și legendele sunt toate în limba franceză, dar scrise cu o ortografie sui generis pe care am reprodus-o întocmai. Planurile rusești sunt toate lipite pe pânză și au marginile căptușite cu câte o panglică de mătase, albastră sau verde.

Din planurile privitoare la acest războiu câteva au fost gravate. Cele mai multe s'au imprimat chiar în timpul războiului, formând câteva *colecțiuni de planuri*; altele s'au publicat în diferite timpuri ca anexe la câteva scrieri speciale, precum sunt ale lui Anthing (1), Gugomos (2), descrierea operațiunilor lui Karaiczay (3) și aiurea (4). Din scrierile moderne conțin planuri serioase lucrările lui Witzleben (5) și Criste (6). La noi a publicat mai multe planșe **V. A. Urechia** în volumul III al Istoriei Românilor, fără a arăta unde se găsesc originalele, nici din ce scrieri au fost luate planurile gravate pe cari le reproduce; am căutat să identificăm pe cele din urmă.

Colecțiunile de planuri au rămas foarte puțin cunoscute bibliografilor; nicăieri nu se dau titlurile lor exacte, nici cuprinsul lor. Reușind să găsim exemplare complete am crezut necesar să descriem în mod detaliat odată pentru totdeauna aceste colecțiuni, transcriind pe cât posibil în întregime titlul planșelor referitoare la țerile noastre și prescurtând celelalte.

Următorii punctului de vedere adoptat, am enumerat mai jos numai planurile interesând țerile române și provinciile cari au fost sau au devenit române, și ne-am silit să transcriem titlurile întocmai, cu toate greșelile ce conțin.

(1) V. planul Focșani, No. 16.

(2) V. planul Focșani, No. 17.

(3) V. planul Hotin, No. 22.

(4) V. planurile: Ada-Kaleh, No. 10, Ismail, No. 11, etc.

(5) V. supra, p. 61.

(6) V. supra, p. 62.

(7) Planurile publicate de Urechia sunt cele descrise mai departe sub: *Babadag*, No. 2, *Belcești*, No. 3, *Focșani*, No. 11, 12, 16 și 17, *Iași* (ambele planuri de sub No. 2) *Mărtinești*, No. 4 și 12, *Podul Beizedeii*, No. 2, *Valea Sacă*, No. 4 și cele două închipuiri de planuri ale Bucureștilor și Iașilor, publicate de Sulzer (*Geschichte des Transalpinischen Daciens*, vol I).

Ada-Kaleh. Din numeroasele planuri ridicate cu prilejul împresurării cetății numite de Austriaci Neu-Orsova sau Karolina, aflătoare pe insula Ada-Kaleh de lângă Vârciorova, amintim numai acele pe cari se înfățișează cu detalii și malul românesc.

1. Plan über den sogenannten Versuch der Festung Neu Orsova, unter Coñando Sr. Excellenz des Herrn General Feldmarschall Baron von Laudon. jos: Dessiné par Alio, capitaine et Ing [enieu] r. Cu o legendă separată pe 2 pagine in-fol. Plan oblong colorat, frumos executat, cuprinzând țărmul român cu Vârciorova și Vodița. 70×46 cm. K A. H III e 3187 (1).

2. Plan der Gegend von Globureu [la N. de Mehadia] bis Neu Orsova nebst denen durch das Banatische K. K. Truppen Corp im Jahr 789 in dieser Gegend genommenen Positionen. Plan nesemnat, în parte colorat, cuprinzând ambele maluri ale Cernei și de acolo ale Bela Recă-i până mai sus de Mehadia; cu partea alăturată a Țerii-Românești. 61×53. K A. H III e 3194.

3. Fără titlu. Plan colorat cuprinzând ambele maluri ale râurilor Cerna, Bela Reca și Cerovățul, până la Mehadia; cu înfățișarea pozițiunii trupelor austriace; nesemnat. 72×44. K A. H III e 3197.

4. Idem. Enorm plan oblong colorat, arătând foarte detaliat terenul și înălțimurile ridicate pe locul cuprins între Bahna și Cerna; cu planul Vârciorovei și al insulei Ada-Kaleh; nesemnat. 212×111. K A. H III e 3193.

5. Plan von Neu Orsova, arătând împresurarea cetății; nesemnat; 1: 4100 (?). F K B. No. 947, unde se găsește trecut greșit sub anul «1780».

6. Fără titlu. Planul cetății, lucrat de I. Polivka și 2 foi cu profilele înălțimurilor. F K B. No. 1045, de asemenea trecut greșit sub anul «1780».

7. Planul regiunii Mehadiei până la Vârciorova (lupta din 28 Aug. 1789), în colecțiunea «Vorstellung der Kriegsgeschichte», planșa 44 (2).

8. Regiunea Cladovei cu țărmul românesc, ibidem, planșa 50.

9. Orșova cu Ada-Kaleh, în colecțiunea Tratter, Planșa III.

10. Plan modern anexat la studiul căpitanului Julius Fritz, «Orsova und die Inselfestung», în «Mittheilungen des K. K. Kriegsarchivs», anul III, 1878, Wien, in-8°; cf. și în Streffleurs Militairische Zeitschrift pe 1878, Wien, in-8°, Tom II.

Adjud, comună rurală în jud. Putna, pe Siret.

1. Adjud, Bălcă și Focșani, planul luptelor din 26—27 Fevr. 1788, plan gravat în «Vorstellung der Kriegsgeschichte», planșa 16.

2. Adjud, Trotuș și Focșani, planul regiunii, v. în planurile Trättner, planșa IX (scris VIII).

(1) Prescurtările sunt cele indicate la pagina 43—44.

(2) Colecțiunile de planuri sunt descrise mai departe la p. 100.

3. Stellung der Oesterreichischen Corps Unter commando des Hrn Gf M L: Br: Spleny bey Adjut den 7-ten 8-bris 788. Als ein feindliches Troupp selbes attackierte. Die Entfernung von Lager zu den Tatros ist eine Stund. Schiță schematică în cerneală, nesemnată. $45\frac{1}{2} \times 36\frac{1}{2}$. KA. ZXIV 1788 e 2.

4. Plan Des Durch den Hrn Gen: Feld Marschal Lieut Bar: Spleny bey den Städchen Adschud den 14-ten Octob. 788 vorgefallener Affaire. Plan în parte colorat arătând pozițiunea armatei lui Spleny lângă Adjud și a Turcilor peste Trotuș. Nesemnă; $36\frac{1}{2} \times 29\frac{1}{2}$, din cari $23 \times 29\frac{1}{2}$ planul, restul, spre stânga, titlu și legendă. K A. ZXIV 1788 e 2.

5. Plan der Position des Prinz Coburgischen Corps von 10 Bataillons Infanterie und 15 Divisions Cavallerie, so den 15 Juli 1789 bei Adschud bezogen worden. Vom O[ber] L[ieutenant] des Generalstabes V. v. V. 1:57.600. 2 exemplare originale; F K B. No. 2184 și 2185.

6. Stellung bei Adschud vom 15-ten bis 29 Juli 1789. Plan reproduc în atlasul anexat scrierii lui Witzleben (1), pe planșa III.

7. Position des Prinz Coburgischen Corps bey Adschud, und zwar Der Division des F. M. L. Baron Lövenehr von 15-ten und der Division des F. M. L. Baron Splenj von 19-ten bis 29-ten July 1789 bestehet aus 10 Bataillons Infanterie 15 Divisions Cavallerie 200 Scharfschützen 800 Arnauten. Plan detaliat, în parte colorat; reprezintă așezarea trupelor în cuprinsul triunghiului format de Trotuș și Siret, dela Siscani în jos; nesemnă. $44\frac{1}{2} \times 29\frac{1}{2}$ K A. H III e 3206.

Altschanz Pass. (O Sancz), punct vamal situat în Transilvania (comitatul Brașovul), la împreunarea pârâului Doftana cu râul Tatrangul, în apropiere și la S. de satul Hosszúfalu (Satul-Lung) din apropierea Brașovului; se numea astfel din cauza unei vechi redute, presupuse romane, aflătoare acolo. Trecerea la Altschanz se făcea prin punctul Bratocea.

1. Detaille Plan des oberen Garzimer Dalles bey der Vorpost des Toskanisch. Husarn Piquetts unter dem Commando des H. Majors Grafn von Willhorsky; 1788 den 10 Junj. Semnat: Ioan. v. Gilovski. Plan complet, colorat, $47\frac{1}{2} \times 37$, K A. H III e 3068—3. Tot acolo un alt exemplar al acestui plan, dar executat mai rudimentar și numai în parte colorat, fără titlu, însă cu următoarea însemnare: Carzimer Tall, den 24-ten Junj 788 wegen Abgange der Troupe und Artillerie mit keiner Canone [sic] und nur einen kleinen Comando besetzt... semnat: Fait par Gilowzky v. Urazova, Prem. lieut. ingenieur. K A. H III e 3068—2; $47\frac{1}{2} \times 37$.—Pârâul Garcinul se varsă în râul Tatrang alături de satul Hosszúfalu, la N. de revărsarea pârâului Doftana.

(1) Vezi mai sus, p. 61.

2. Fără titlu; plan detaliat în parte colorat, arătând mișcările unor trupe în cursul unei lupte. Jos: Fortifié et desiné par Gilowsky d'Urazowa Prem. Lieut. du Genie le 30-ten Aous 788. $47\frac{1}{2} \times 37$. K. A. H. III e 3056—4. Tot acolo un al doilea exemplar intitulat: Detaille Plan der zweyten Position rückwaerts der alten Roemer Schantz, datat 30 Aug. 788, și semnat: Gilowsky d'Urazowa; arată și așezarea întăriturilor ridicate atunci de Austriaci. K. A. H. III e 3068—1. $47\frac{1}{2} \times 37$.

3. Positions Plan der Alten Roemer Schantz nebst der zweyten im Monathe August Neue genommenen Position, semnat: Ioan v. Gilovski; datat: In Siebenbürgen, für das Jahre 1788. Plan mic oblong, colorat, înfățișând pozițiunile luate de Austriaci și traseul vechiului șanț român care e tăiat de drumul spre Bratocea. 28×23 . K. A. H. III e 3068—2.

4. Plann der Position am Einflus des Garciner Baches in den Tatrang fl. Plan oblog colorat, nesemnat, arătând drumurile ce duc în Țara-Românească, din cari unul dealungul r. Tatrang, celălalt prin Valea Gărcinului spre Slănicul din Prahova. $43\frac{1}{2} \times 39\frac{1}{2}$. K. A. H. III e 3243.

5. Fără titlu. Plan mare complet și colorat, executat de Statul major Austriac la scara 1:57.000; cuprinde trecătorile Altschanz și Predeal și din Țara-Românească până la Breaza din valea Prahovei. 96×48 . K. A. B. IX a 742.

6. Fără titlu. Schiță de plan colorată arătând pozițiunile trupelor austriace și înaintarea lor dealungul râului Tatrangul în Țara-Românească între Bratocea și trecătoarea Buzăului. Infățișează și drumurile ce trec peste Predealuț și Zănoaga. Nesemnată; 51×33 ; K. A. H. III e 3030—1.

7. Fără titlu. Schiță în creion, oblongă, nesemnată, arătând pozițiunile trupelor austriace și a redutelor ridicate lângă revărsarea pârâului Garcinu în r. Tatrang. $39 \times 23\frac{1}{2}$ K. A. H. III e 3242.

8. cf. planul Predeal, No. 6.

Babadag.

1. Planul cuceririi orașului la 9 Iunie st. n. 1791, v. in colecțiunea «Vorstellung der Kriegsgeschichte», planșa 85.

2. Fără titlu. Plan gravat, nesemnat, cuprinzând regiunea Babadag-Ismail, cu așezarea trupelor turco-ruse la Tulcea și Babadag. In colțul dr. jos: Explication des General Weissmanns Attaque auf die Türcken bey Tultscha und Babady, etc. Urmează legenda. Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III. $41\frac{1}{2} \times 27\frac{1}{2}$ (?)

Bahna, râul, v. Ada-Kaleh și Schupanek.

Bălca, comună rurală în jud. Putna pe valea Trotușului.

1. Laager der Division des Herrn Feldmarschllieuten. Baron Splény bey Bolka den 15-ten und 16-ten Iuly 789. Plan mic, în parte colorat, nesemnat. $21\frac{1}{2} \times 17$.—K. A. H. III e 3102—7.

2. cf. planul Adjud, No. 1. (lupta din 26—27 Fevr. 1788).

Barbatviz (râul Barbat) v. Planul Vulcan No. 5.

Belcești, sat și comună rurală în jud. Iași, în valea Bahluiului, pe drumul Hărlău-Podul-Iloaiei.

1. Action bey Belischesti in der Moldau zwischen den Tartaren und Türken unter Commando des Chan und Ibrahim Nasir Bascha 7000 Man [sic] cavalerie und 150 janischar, gegen das Kayserliche Königliche Commando des Herrn Obrist Lieutenant von Kepiro von löblichen Graff Erdödischen Regiment den 31-ten Augusti 1788. Urmează legendă; datat: feld Lager bey jassi den 5-ten 7-bris 1788. Den Plan verfasset de Veldt Obristwachtmeister von Hungarischen Stabs Bataillon. Schiță schematică în cerneală și în parte creion, oblongă, $49 \times 36\frac{1}{2}$. K A. ZXIV 1888 e 2.

2. Action Bey Belleschesti in der Moldau den 31-ten August 788. Mit den Tatarhan und den türkischen Bascha Ibrahim Nasyr ankam, und 7000 Mann Cavall: und 150 Janitscharen den 30-ten mit sich hatten [sic]. Und das K. K. Komando den folgenden Tag in der früh unter Comando d. H. Obrist Lieut. v. Köpiro attakirten...; semnat: Obristwachtmeister von Veldt.. im Feldlager bey Iassi den 2-ten Aug. 788. Plan complet în creion și cerneală, în parte colorat, cu legendă detaliată, făcut pe baza precedentei schițe. $50 \times 37\frac{1}{2}$. K A. ZXIV 1788 e 2.

3. Plann Der am 31-ten Augusty 788 bey Beschesty in der Moldau zwischen dennen K. K. Troupen unter Anführung der Hernn Obrislut. Kipire von Feindlicher Seite unter Anführung des Tarter Chann und Turkischen Passa Ibraym Nasir vorgefallene affaire. Plan împărțit vertical în două, la st. planul, sub care titlul, la dr. o lungă legendă; nesemnat. Reprodus în Urechia, *Ist. rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III; 41×27 (?).

4. Plan Des durch den H-rn Obrist Lieutenant von Kepiro bey den Dorfe Bellschestie den 30-ten September 788 vorgefallener Affaire. Nesemnat, in parte colorat, arătând pozițiunile trupelor; împărțit vertical în două, la dr. planul, la st. legendă și titlul. $36\frac{1}{2} \times 30$, planul singur 30×25 . K A. ZXIV 1788 e 2.

5. cf. Vorstellung der Kriegsgeschichte, plansa 15.

Bender.

1. Plan de l'Investissement et de la Prise de la Forteresse de Bender sur le Dnestre le 3/14 Novembre 1789. Plan oblong în parte colorat, execuție caracteristică a planurilor lucrate de Statul major rusesc; înfățișează orașul cu cetatea și împrejurimile, precum și pozițiunile trupelor încunjurătoare. Nesemnat; fără legendă. 72×55 . K A. H. III e 3174-I.—Tot acolo sub H. III e 3174-II o schiță neterminată a acestui plan.

2. Plan dela forteresse de Bender avec la situation d'autour; urmează «Ex-

plication», adică legenda, în 3 linii. Plan gravat, ușor colorat, reprezentând cetatea și o parte din oraș, semnat: Gravé par Seb. Mansfeld 1790; în colțul dr. jos: Se vend à Vienne chez Artaria Comp. În lăuntru chenarului, în colțul st.: Dedié à son Altesse Monseigneur le Prince Gregoire Alex. de Potemkin le Tauricien... par ses très humbles et très soumis serviteurs Artaria Comp. Oblong, foaia $39\frac{1}{2} \times 33\frac{1}{2}$, chenarul $37\frac{1}{2} \times 28$. K. A. H. III e 3175. F. K. B. No. 1426. cf. Wiener Zeitung pe 1790, p. 691.

3. cf. planurile Trattner, planșa XV.

4. cf. planurile Balzer-Valenta, II, planșa 13.

5. cf. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 30.

Bolca, v. Bălca.

Botoșani.

1. Plan der am 22-ten Marty 788 zwischen dem K. K. Erdödischen Husaren Regiments Commandanten Herrn Obrist von Fabri und dem Türkischen Bassa Ibrahim Nasir bey Botuschan in der Moldau vorgefallenen Affaire. Plan în parte colorat, împărțit vertical în două, la st. planul, la dr. legendă foarte detaliată; cuprinde regiunea dintre Botoșani și iazul Suliței, numit «Uriskayer Mühl Teich». 1: 28.800; semnat: Froon, major. K. A. ZXIV 1787 e 2; tot acolo, sub aceeaș cotă, o copie veche nesemnată și o reducere veche a întregului plan cu legenda.

2. Plan der am 22-ten Marty 1788 zwischen dem K. K. Erdödischen Husaren Regiments Commandanten Herrn Obrist von Fabri und dem Türkischen Bassa Ibrahim Nasir bey Botuschan an der Sikna in der Moldau vorgefallenen Affaire. Semnat: Emeric v. Csanady, cadet in der Ingenieur Academie zu Wien. Pare a fi o copie a planului precedent. F. K. B. No. 2180.

3. Plan des Vorfalles in der Moldau bey Botuschan zwischen dem K. K. Hus. Reg. Com. Hrn. Obr. v. Fabri und dem türk. Bassa Ibrah. Nasir, den 22 t. März 1788. Plan negru cuprinzând pozițiunile trupelor indicate în colori, anexat la vol. II al lucrării «Vollständige Geschichte des itzigen Krieges zwischen Oesterreich, Russland und der Ottomanischen Pforte, von 1788». Wien, Seb. Hartl, 2 vol 8°; lucrarea a apărut în fascicule. Planul semnat: v. Lakner fec., e criticat în Neues Militairisches Journal, Hannover 1790 (vol. III), in-8°, p. 287-88. Foaia $25\frac{1}{2} \times 18$, chenarul $24\frac{3}{4} \times 16$.

4. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 9.

5. v. planurile Trattner, planșa VII.

6. v. planul Hotin, No. 27.

Brăila, v. și Galați.

1. Grundriess Der Festung Brajla. Von Jahr 1790. Plan oblong. 1: 5000 pe hârtie galbenă, în parte colorat; cuprinde cetatea cu cele 3 rânduri de în-

tărituri concentrice. Cu o legendă detaliată a construcțiilor și un lung profil (de 36 cm.) al întăriturilor. $48\frac{1}{2} \times 38\frac{1}{2}$. KA.G I b 69.

2. Grundriss der links an der Donau gelegenen Festung Brajla, wie solche anno 1788 und 1789 in defensiven Stand gesetzt worden. Gezeichnet 1790. semnat: Vermatti de Vermillon. Plan cu un profil al întăriturilor. FKB No. 1458.

3. Plan von Brailow. Schiță de plan cu un profil, FKB No. 1453.

4. Plan der Festung Braila, aus Kundschaftsnachrichten zusammengesetzt, 1790. Reprodus în atlasul lui Witzleben, pe planșa VI.

5. v. planurile Trattner, planșa XVI.

6. v. planurile Balzer—Valenta, II, No. 1.

Bran, (Törzburger Pass), trecătoare din Țara-Românească în Ardeal, dela Câmpulung spre Brașov. Branul se găsește în cuprinsul com. Rucăr din jud. Muscel; trecerea se face prin punctul numit la Cruce (Töresvári szoros).

1. Plan der attaque des Tertzburger Passes den 19-ten Junj 788, wie der Feindt, unter Comando H^{rn} Obristlieut. v. Ott und in Beysein H^{rn} Obristen v. Majershaim ist repussirt worden. Sub titlu urmează o descriere a luptei. Plan oblong în parte colorat, semnat: v. Riss, oberlieutenant. $69 \times 48\frac{1}{2}$. K A. H III e 2938—1.

2. Situations Plan des Terzburger Pass (adaus: Von Cronstadt 789). Plan colorat executat de Statul major austriac 1 : 57.600 ; cuprinde regiunea fruntariei și din Țara-Românească până la Câmpulung și o parte din basinul Ialomiței. 91×61 . K A. B IX a 744.

3. Positions Plan der Terzbourger Verschanzung. Gezeichnet von Ioan Givovsky von Urazowa... In Siebenbürgen für das Jahre 1788. Plan oblong colorat. $28 \times 23\frac{1}{2}$. K A. H III e 3079—2.

4. Situations Plan Des Terzbourger Passes von Terzbourg in Siebenbürgen bis Kimpolung in der Wallachey. Der Maastab ist der Wiener Zoll zu 2000 Schritte (=1 : 57.600). Planșă de hartă completă, de sigur în legătură cu harta cea mare a Țerii-Românești ridicată la 1790. Execuția hărților lucrate de Statul major austriac. Cuprinde regiunea dintre Piatra-lui-Craiu, cu fruntaria, până la Câmpulung. 58×45 . KA. HIII e 3079—3.

5. Plan der Gegend vor Terzbourg von dem Berg Puta bis in das Thall Wallie Mulliery nebst denen Deffensions Linien. Schiță de plan oblongă, colorată, nesemnată, cuprinzând valea Dâmboviței și a pâraului Valea Muerii $48 \times 39\frac{1}{2}$. K A. H III e 3247.

6. Situations Plann der Gegend vor der Terzbourger Contumaz und der auf dem Abfall des Bucest angebrachten Werschanzung (sic). Plan oblong colorat, necomplet și fără legendă. $52 \times 38\frac{1}{2}$. KA. HIII e 3248.

7. Situations Plan Des Terzburger Passes *nebst Strasse und Gegend* von

Terzbourger *Schloss* in Siebenbürgen, bis Kimpulung in der Wallachey. (părțile subliniate au fost adăugate ulterior). Plan oblong colorat, prezentând execuția hărților Statului major austriac, dar semnat: par B: Purcel Premier Lieut. au Corps de Génie. Cuprinde valea Terzburg-Rucăr-Câmpulung. $60 \times 44 \frac{1}{2}$. K A. B IX a 745.

8. Situations Plann des Törtzburger Passes im Siebenburgen (adaus: nebst 2 Prospects...) Schiță de plan cam rudimentară, în parte colorată, 1: 28.800, alcătuită din 2 planșe având în total 91×81 ; nesemnată; în fiecare din cele 2 colțuri inferioare câte o vedere în acuarelă a castelului Törzburg. KA. BIX a 743.

9. v. planul Predeal No. 6, schița No. 4.

Bratocea, v. Altschanz Pass.

București. O ridiculă închipuire de plan fusese publicată ca anexă la vol. I a scrierii lui Sulzer «Geschichte des transalpinischen Daciens», Wien 1781—82, 3 vol. in-8° (reprodusă în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, T. III.), cu toate că există un plan mult mai serios ridicat de Ruși la 1770: «Plan de la Ville de Bukarest, arrivée le 24 Jenv. 1770 auprès les Monastères de Vakarest et Kodretsan entre les Russiennes et un corps de cavalerie Turque». Plan oblong colorat, nesemnat, $62 \frac{1}{2} \times 49 \frac{1}{2}$, deasupra titlul cu 2 explicații; scara probabilă 1: 21.000; reprezintă mai ales împrejurimile imediate cu mănăstirile Cotroceni și Văcărești, cari sunt în afară din oraș, apoi drumurile și străzile principale și pozițiunile armatei rusești în timpul luptei. K A. HIII e 2565.

1. Lager Plan Der Königl. (sic) Oestreichischen Armée unter Comando seiner Durchlaucht Prinzen von Sachsen Coburg bey Wakarest den 7-ten Augusti 790. Plan oblong detaliat, în parte colorat; arată pozițiunea lagărului trupelor austriace lângă București, din care se vede Podul Calicilor și Podul Șerban-Vodă; (aceeaș așezare e reprodusă în mai mic pe planul următor). Nesemnat. $33 \frac{1}{2} \times 23$. K A. H III e 3272.

2. Position der Kais: König: Armee unter Commando seiner Durchlaucht des Prinzen von Coburg im August und September 1790 bei Vakarest und im Jahr 1791 bei Bukarest. Plan mic colorat, nesemnat, cuprinzând orașul cu împrejurimile imediate; fără legendă și fără titlu; a fost lipit pe o foaie pe care s'a scris titlul de mai sus. La stânga planului s'a lipit o foaie cuprinzând «Erklärung zum Plan von Bukarest», adică explicația cifrelor sub cari sunt înfățișate trupele astriace. Planul orașului însuși e rudimentar. Planul singur 22×19 . K A. H III e 3271.

3. Fără titlu. Plan mic oblong, ușor colorat, de sigur copie din harta cea mare (1: 57.600) a Țerii-Românești, ridicată la 1790. Lângă numele orașului (Bukarest) adăugat: Mit seinen Umgebungen. $21 \times 19 \frac{1}{2}$. KA. Glb. 63.

4. Plan der Wallachischen Haupt u. Residenz=Stadt Bucurest. Dedesubt: aufgenommen und gezeichnet von Lieut: Ernst im Regiment Orosz 1791. Plan economic complet și frumos executat al orașului, $112\frac{1}{2} \times 85\frac{1}{2}$ 1: 7200. Originalul în posesiunea noastră. O schiță necompletă a fost dăruită de Ernst Arhivei Războiului din Viena la 1833.

Buzăului, trecătoarea, (Bodza Pass), în cuprinsul comunei Cerasu din jud. Prahova. Punct de trecere în Transilvania dela Văleni (Vălenii-de-Munte) spre Brașov.

1. Plan der Verschanzungs Linien bey dem Posaer Pass; mai jos: den 4-ten Julj 788. Fait par Gilowsky d'Urazova Prem. Lieut. Ingenieur. Plan foarte detaliat, în parte colorat, arătând pozițiunile întăriturilor și ale trupelor și indicând detașamentele aflătoare acolo. $41\frac{1}{2} \times 47$. KA. HIII e 3057—3. Toate planurile alcătuite de Gilowsky pentru trecătoarea Buzăului cuprind numai împrejurimile imediate ale dealului Kalvarienberg pe care îl întăriseră Austriacii.

2. Verschantzungen in Pozza sammt seinem Gorge Retranchement; semnat: Cronstadt den 9-ten Julj 788. Par Gilowsky d'Urazova Prem. Lieut. Ing. Plan complet în parte colorat, înfățișând detaliul întăriturilor austriace. $57 \times 41\frac{1}{2}$. K A. H III e 3056—3.

3. Detaille Plan der Positions Verschanzungen in Pozau; sub titlu legendă, apoi: Bearbeitet und gezeichnet von Joan Ferdinand Gilovski v. Urazowa, Oberlieutnt. von Ingen[ieur] Chor (adică: Corps), den 9-ten Iulius 788 in Bozau gezeichnet und aufgenommen. Executat sumar, dar complet și colorat; arată detaliul redutelor construite de Austriaci, și, după cum rezultă din inscripțiunile de pe plan, pozițiunile armatelor la ultimul atac al Turcilor.— 47×38 KA. HIII e 3056—2.

4. Positions Plan der Verschanzungen in Pozau; urmează o explicație; jos: Bearbeitet und gezeichnet von Joan Ferdinand Gilovsky von Urazowa.. 1788. Pe verso: Plan des Pozauer Verschantzung den 21-ten Iunj bis 4-ten Iulius 788. Este un duplicat al planului precedent, dar colorat numai în parte și fără inscripțiuni; însemnarea de pe verso arată că înfățișează starea întăriturilor austriace dela 21 Iunie—4 Iulie 1788. 47×30 . K A. H III e 3056—2.

5. Deffension u: Attaque Plan von Pass-Bozau so unter Anführung Suli-man Bascha und seyn aus 7000 man bestandenen Heere gehalten, und zwar von 18-ten Iuly Nachmittag um 2 Uhr bis inclus 19-ten Abends Anno 1788. Plan mare colorat, arătând mișcările trupelor în acea luptă; cu o legendă detaliată; nesemnat; execuție stângace. Titlul scris pe un zid de care e legat cu lanțuri un Turc; alături un soldat austriac, un tun și attribute războinice. 1:3000; $86\frac{1}{2} \times 75\frac{1}{2}$, plus o parte îndoită. K A. H III e 2911—1.

6. Situations Plan Des Bozauer Pass in 7 bürgen. Plan complet, detaliat și colorat, cuprinzând întreg basinul Buzăului din Transilvania și puțin din Țara-Românească; nesemnat; frumos executat, arată pozițiunile ocupate de Turci în luptele dela 17—19 Aug. 1788; $62 \times 46\frac{1}{2}$. K A. H III e 3228.

7. Plan des Passes von Bozzau. Plan mic oblong negru, foarte frumos desemnat, arătând și «Vertheidigungs Linie der Kaiserl. Königl. Trouppen von anno 1788». Nesemnat. $32\frac{1}{2} \times 25\frac{1}{2}$. K A. H III e 3056—6.

8. Situations Plan des Bozauer Passes Nebst denen im Jahr 1788 angelegten Verschanzungen. Die rothen Numern bezeichnen die Werker, wie solche im Journal angemerkt sind (deci este planul comandantului austriac dela trecătoarea Buzăului). Plan oblong colorat, arătând numai pozițiunile trupelor austriace la Kalvarienberg. Nesemnat. 63×36 . K A. H III e 3056—1.

9. Positions Plan von Pozau. Nach dem reducirten Maasstab. Bearbeitet und gezeichnet von Joan von Gilovsky, Oberlieut. von Ing. Chor. In Siebenbürgen für das Jahre 1788. Plan mic oblong, colorat. $28 \times 23\frac{1}{2}$. K A. H III e 3056—5.

10. Situation und Fortification Plan des Pases Bozzau. Schiță din vedere, fără scară, arătând pozițiunile Turcilor și ale Austriacilor în valea Buzăului lângă Kalvarienberg. Nesemnata; $64 \times 43\frac{1}{2}$. F K B. No. 390.

11. Positions Plan der Verschanzung bey dem Pass Pozau; urmează o explicație; dedesubt: Bearbeitet und gezeichnet von Joán Ferdinand Gilovsky von Urazowa Oberlieut. i. Ing. Chor. 1788 (adaus: et 89). Cu Nota: Gelb-angelegte Linien, das Project für die Verschanzung vor das Jahre 1789. Schiță de plan detaliată, în parte colorată, arătând fortificațiile și pozițiunile trupelor. $47\frac{1}{2} \times 37$. K A. H III e 3231.

12. Plan der Gegend um Bozau, nebst denen zur Vertheidigung des Passes im I. 1790 (sters și înlocuit prin: 1789) angebrachten Verschanzung; dedesubt legendă. Plan oblong colorat, nesemnat, reprezentând fortificațiile și pozițiunile trupelor; despărțit vertical în două, la st. titlul și legenda, la dr. planul. $58\frac{1}{2} \times 39\frac{1}{2}$. K A. H III e 3230.

13. Situations Plan des Bozzauer Passes in Siebenbürgen nebst der im Jahr 1789 angebrachten Verschanzungen und der den 3-ten August vorgefallenen Affaire. Plan detaliat, în parte colorat, arătând pozițiunile armatelor inimice; cu o lungă legendă; semnat: aufgenommen durch den Oberlieut. Immer von 2-ten Wallachischen Regiment. $60 \times 42\frac{1}{2}$. K A. H III e 3112.

14. Situations Plan des Bozauer Pässe in Siebenbürgen nebst der im Jahr 1789 angebrachten Verschanzung, und der Affaire von 3-ten August. Plan oblong colorat, cu o legendă; pătrimea inferioară dreaptă a planului are o anexă de aceeaș mărime spre a permite reprezentarea tuturor miș-

cărilor armatei în timpul luptei din 3 Aug. 1789. Nesemnat; 63×40 . K A. H III e 3113.

15. Situations Plann des Passes Bozza und deren bey diese Pass angebrachten Werschanzungen. Plan oblong colorat, fără legendă, deci necomplet, întrucât fortificațiile reprezentate sunt însemnate cu litere. 48×38 . K A. H III e 3232.

16. Fără titlu. Schiță colorată neterminată și rudimentară. Cu un loc împodobit pentru titlu, care lipsește; fără legendă. Cuprinde partea dintre Vârful lui Craiu și Lean Mezö. Nesemnat. 68×47 . K A. H III e 3229.

17. Fără titlu. Plan mare foarte complet, cuprinzând regiunea dintre valea Deblenului până în Strâmba de jos, cu toată orografia și hidrografia; înfățișează toate tăieturile făcute în păduri, podețele, șanțurile, taberele trupelor (1 batalion Orosz, 1 bat. Szekler, 1 division Szekler Husaren) și înțărîturile ridicate (însemnate cu cifre, dar legenda lipsește). Semnat: Desiné par Joseph Schultz; compus din 2 foi $49\frac{1}{2} \times 70\frac{1}{2}$, deci: $98\frac{1}{2} \times 70\frac{1}{2}$. H A. H III e 3227-1. Tot acolo o schiță a acestui plan, în aceeași mărime, dar mai rudimentară; nesemnată, fără titlu sau legendă, H III e 3227-II.

18. Fără titlu. Plan complet frumos desemnat și colorat, execuție obișnuită a hărților lucrate de Statul major. 1:63.200; cuprinde întreaga regiune dintre vama Buzăului (Bodza vama din Transilvania) și Văleni. Titlul pare a fi fost șters; o însemnare spune: Plan des Bozauer Passes nächst der f. z. Alten Schanz bey Cronstadt. Nesemnat; $85 \times 53\frac{1}{2}$. K A. B IX a 736.

19. Situations Plan des Passes Bozau samt der angraenzenden Wallachey. Plan ușor colorat, 1:28.800, alcătuit din 4 planșe de câte $63 \times 47\frac{1}{2}$; cuprinde întreg basinul superior al Buzăului și din Țara-Românească până la Piatra lui Craiu. Nesemnat. K A. B IX a 737.

20. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 7 și 38.

21. v. planurile Trattner, planșa XXIII.

22. v. planul Predeal, No. 6.

Câineni, v. Râul-Vadului.

Calafat.

1. Plan des angrifs des Verschanzten türkischen Lagers bey Callefat den 26-ten juny 790 unter Comando des FZM Graf Clairfait. Schiță de plan în parte colorată, dar rudimentară și de sigur făcută à la vue; fără scară; arată pozițiunile succesive ale Austriacilor. Nesemnată. $25\frac{1}{2} \times 20$. K A. H III e 3283.

2. Plan der Affaire bey Calefat unter Commando Ir. Excellenz des Feldzeichmeisters [sic] Gr: Clerfait den 26-ten Iuny 790. Schiță oblongă în parte colorată, nesemnată. 35×22 . K A. H III e 3282.

3. Plan der Bestürmung des verschanzten türkischen Laager bey Callefat

den 26-ten Iuny 790. Legenda, așezată sus, indică pozițiunile trupelor austriace. Plan în parte colorat, nesemnăt; nu e oblong; 37×25 . K A. H III e 3281.

4. Affaire bey Calafat den 26-ten Iuny 790, unter dem Commando des FZM. Gr: Clairfaid; urmează legendă. Plan oblong colorat, detaliat și frumos executat, cuprinzând regiunea Calafatului cu planul orașului și al cetății Vidinului. Sub plan titlul, care e o adevărată descriere a luptei; în partea dreaptă a planului desemnată frumos o hartă cuprinzând regiunea dintre Calafat și Craiova; sub această hartă semnătura Iohann Iretter. Planul înfățișează pozițiunile trupelor austriace în jurul Calafatului și în insula dintre Calafat și Vidin. $57\frac{1}{2} \times 47$. K A. H III e 3280.

5. Plan der Hauptstadt u. Türkischen Vestung Widin. N. B. Die ganze Länge von der Fronte der Vestung gegen der Donau ist 550 Klfr (1) und die Breite von der Donau über die Insel hinüber bis an das Türkische Ufer ist 800 Klafter. Plan oblong colorat, execuția obicinuită a Statului major; cuprinde ambele țărmuri ale Dunărei, cu insula, în care se găsesc 4 construcții, și cu planul detaliat al Calafatului (numit Calovat), lângă care se vede clădirea vămii (Contumaz Haus) și fortul. Construirea unui fort la Vadul Diiului (Calafat) fusese una din primele preocupări ale Austriacilor după luarea Olteniei la 1718. Nesemnăt și nedatat, dar de sigur 1790. 85×57 . 1:5300. K A. G I b. 207.

6. Fără titlu. Schiță de plan mută, în parte colorată, arătând mișcările succesive ale trupelor austriace în timpul atacului Calafatului. Nesemnătă, fără scară ori legendă. $28\frac{1}{2} \times 21$. K A. H. III e 3284.

7. Fără titlu. Plan în parte colorat, arătând detaliul întăriturilor turcești dela Calafat, cu șanțul înconjurător, orașul și lagărul spahiilor și al ienicerilor. Nesemnăt, fără legendă și nedatat, dar de sigur 1790. Nu e oblong. 37.8×27 . K A. H. III e 3329.

8. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșele 64, 65 și 67.

9. Plan des Gefechtes bei Kalafat den 26 Iuni 1790. Plan gravat în Atlasul lui Witzleben, Planșa VI, planul 3.

Câmpulung, v. Bran.

Caraula, comună rurală în județul Dolj, spre S. V. de Craiova.

1. Fără titlu. Plan oblong în parte colorat, execuție obicinuită a Statului major austriac, neterminat, fără titlu, scară sau legendă. Arată pozițiunea trupelor austriace lângă satul și dealul Caraula (de sigur în drum către Calafat, în Iunie 1790). Nesemnăt. 38×24 . K A. H. III e 3272².

Cârligele. Sat și comună rurală la extremitatea N. a județului Râmnicul-

(1) Klafter = stânjeni.

Sărat, spre S. V. și în apropierea imediată a orașului Focșani, și la V. de satul Golești unde s'a ținut congresul dela 1772. Satul Cărligele e așezat între pâraele Mera și Dalhăuțul, ale căror izvoare dau o apă abundentă; după bătălia dela Focșani, Coburg își instalează oastea între Golești și Cărligele, unde făcând o tabără întărită. «În raza comunei se află așa numitele meterezuri, niște redute făcute în pământ de artileria Austriacilor în timpul războiului... din 1789» (Marele Dict. Geografic, II, 508). Documentele austriace, până și jurnalul (inedit) al lui Coburg stălesc «Cărligele» în Gerliczeny sau Girliczin.

1. Lagerplan des galizischen Corps d'armée bei Gerliczeny in der Nähe des rechts in die Putna fließenden Milkowflusses den 25 August 1789. Schiță reprezentând pozițiunile trupelor. 1: 144.000. F. K. B. No. 2188.

2. Positionen Bey Fokschan an Milkov und Gerliczin des Prinz Coburgischen Corps. Plan oblong, schematic, în parte colorat. Nesemnăt. 45×32 K A. H. III e 3209.

Cerna, râul, v. Ada-Kaleh și Schupanek.

Cerneți, comună în județul Mehedinți, spre răsărit de Turnu-Severin.

1. Plan No. III. Lage von Csernetz. In der Wallachay, wie solche, um die Idee nicht zu verlieren, flüchtig in die Schreib Tafel eingezeichnet worden ist; nebst Erklärung der am 18 April 1788 darauf gemachte Attaque. Plan schematic în cerneală, fără legendă, nesemnăt; poate lucrat de locot-colonelul Otto care a participat la acea luptă și dela care au rămas și alte planuri. 23×31. K A. Z. XIV 1788 c 2.

Chilia Nouă.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 73.

Chotin, Chotim (scrise cu i sau y), Choczim etc., v. Hotin.

Cornet, mănăstirea, v. planurile Râul-Vadului, No 1.

Cozia, mănăstirea, și regiunea ei.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 8, și planurile Râul-Vadului.

Craiova.

1. Crajova, Die Haupt Stadt in der kleinen Wallachey, aufgenommen im Jahr 790. den zoll zu 200°. Schiță de plan oblongă având construcțiunile însemnate cu cerneală roșie; nesemnată; 1: 14.400, 47×31. K A. G. I. b 109.

Daia, sat pendinte de com. Frătești din jud. Vlasca, v. Giurgiu.

Doliani, sat în apropiere și la S. V. de Hotin, pe drumul Hotin-Novosulița.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 12.

Faraoani, sat și comună rurală în județul Bacău, pe malul drept al Siretului, la S. de revărsarea Bistriței în acest râu.

1. v. planul Podul Beizedeii, No. 3.

2. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 31.

3. v. planurile Trattner, planşa XVI.

Flămânzi, comună rurală în jud. Botoşani, spre N. de Hârlău.

1. v. planul Hotin, No. 27.

Flamunsen, v. Flămânzi.

Florentinu, v. Izvoarele.

Focşani.

1. Plann à la Vue von der Affair den 31-ten Iulij zwischen Putna und Schuschicza zwischen den Obrist Baron Karaczaischen Detachment dann den Ruschischen Cosaken und denen 4000 Türken unter Anführung des Osmann Passà. Dann der Battail bey Foczan zwischen den K. K. Truppen... etc. Plan mic în parte colorat, înconjurat de legende, semnat Tr. Portner. 37×23. K A. H. III e 3126.

2. Plan der zwischen der aus dem [! sic] Ka: Kö: Corps S-ei Durchlaucht des Hrn: Generaln der Cavallerie Prinzen von Sachsen Coburg und der Russich Kais. Division S-r Excellenz des Hrn. Generalen en Cheff von Suwarow Combinirt Allirten und der Türkischen Armée des Seraskiers Mehmet Dervis Bassa v. 3 Rosschweiffen am 1-ten Augusti 1789 bey Fokschan vorgefallenen Bataille bey welcher die gemeinschaftliche 30.000 Mann starke Feinde [sic] besieget in die Flucht geschlagen und die Feindliche Artillerie nebst den ganzen Laager erobert worden. Urmează legendă. Superb plan colorat, semnat jos: Aufgenohmen vom General Quartiermeister Staab. Cuprinde împrejurimile oraşului până la Odobeşti. In colţul stâng: Ordre de bataille der combinirt allirten Armée. Oblong 79×54½ K A. H. III e 3119.

3. Plan Der zwischen der aus dem K. K. Corps Seiner Durchlaucht Herrn General der Cavallerie Prinzen von Sachsen Coburg und der Russisch K: Division Seiner Excellenz des Herrn General en Cheff von Suvarov combinirt allirten Armée, dann der Türkischen des Seraskiers Mehmet Dervis Bassa von 3 Rosschweiffen, am 31-ten Iuly beim Putna Fluss, und den 1-ten August bey Fokshan vorgefallenen Bataille, bey welcher der gemeinschaftlich 30.000 Mann starke Feind besieget, in die Flucht geschlagen, dann die Feindliche Artillerie nebst den ganzen Laager erobert worden. Plan oblong în parte colorat, semnat: Ernst, lieut v. Oroz; în colţul st. sus «No. 13»; în partea st. legendă şi titlul. După legendă, Austriacii ar fi găsit în mănăstirea Sf. Samuil 337 ieniceri, şi în mănăstirea Prepa, 57 Turci. 64½×47½. K A. H. III e 3122.

4. Plan von der in der Nacht von 31 Iuly auf den 1-ten August 1789 durch die K. K. Trouppen unter Commando des Herrn Generalen der Cavallerie Prinzen v. Sachsen Coburg vereiniget mit einer K. Russischen Division des Herrn Generalen en Cheff v. Souwarow bei Wadu Turkului in der Moldau unternommenen Passage des Puttna Flusses, und der sonach den 1-ten August von diesen K. K. alliirten Trouppen gegen die türkische

Armée des Seraskier Mehmet Passa von 3 Rossschweiffen gelieferten Schlacht, bei welcher die bei 30.000 Mann starkgewesten Feinde besieget und mit Zurücklassung ihres Lagers und Artillerie in die Flucht geschlagen wurden. Plan oblong în parte colorat, nesemnât, despărțit vertical în două, la st. planul, la dr. titlul și o descriere a luptei, sub care legenda și «Ordre de bataille». 81×61. K A. H III e 3121.

5. Plan a la Vue du Pasage de la Putna la nuit du 31 Julliet au 1 d'Aout et de la Bataille de Fokschan gagnie par les Troupes Imperiales aux ordres de S: A: le Prince de Saxe Coburg uni a un Detachment Imperial, Russe aux Ordres du general en Cheff Comte de Suwaroff sur l'armée Ottomane le 1 d'Aut 789. Urmează legendă. Plan în parte colorat, nesemnât, 39×24. K A. H III e 3125.

6. Fără titlu. Schița de plan în creion arătând pozițiunile armatelor în apropierea orașului. Pe verso: Ideal Plan vom Angriffe beim Lager zu Fokschan zwischen Osmann Bascha und dem Prinz Coburg samt den russisch aliirten, den 31 Iulii 789, von Hauptmann Vermaty. 37½×23½. K A. H III e 3127.

7. Plan de la Bataille dans la Nuit de 20/31 Juillet jusqu'au 21/1 d'aout 1789, entre la Putna et Milkow, par l'Avant garde de quelques milles Turcs sous le Comandement d'Osman Bascha, et la Bataille même à Fockzany qui se donna sous le Comandement du Prince de Sax Cobourg, et le Général en Cheff des Russes Comte de Souvaroff contre les Ottomans sous la Diréction d'un Seraskier et 3 Bascha. Plan schematic în parte colorat, cu o legendă și o explicație în limba franceză; lucrat de Statul Major rus. 68×51. K A. H III e 3124.

8. Plan der Battailen von Focksan und Mardinestie, vereinigt und gemeinschaftlich gegeben von den Kays: Königl. Gallicischen Truppen Corps unter dem Comando Sr. Durchlaucht des H-rn General der Cavallerie Prinzen von Sachsen Coburg, und der Kays: Russischen Division unter Comando des H-rn General En Chef von Suwarow, gegen den Mehmet Derwisch Bassa von drey Roszschweiffen, den 1 August 1789, bei Focksan... dann den 1-ten (!) September 1789 zwischen Mardinestie und Tirku kukuly, gegen den Hasan Bassa vorher Comendanten zu Widin, dermaligen Groswesir... etc. Plan colorat nesemnât, cuprinzând regiunea dintre Mărășești și Mărtinești, cu pozițiunile succesive ale trupelor; la dr. și la st. legende. 51½×47. K A. H. III e 3123.

9. Plan der zwischen seiner Durchlauch des Generalen der Cavalerie Prinz von Sachsen Coburg, vereinigt mit der Russischen Division des Generalen en Chef v. Suwarow, und der Türkischen Armée des Seraskiers Mehmet Dervis Pascha von drey Rosschweiffen am 1-ten August 1789 bey Fokschan vor-

gefallenen Battaille, bey welcher die 30.000 Mann starke Feindliche Armée in die Flucht geschlagen, die Artillerie und das ganze Laager erobert worden, und von der Hauptschlacht am Rimnik Fluss den 22-ten Septembris 1789 bei Martinestie zwischen dem K. K. Corp S: D: des Prinzen... vereinigt mit der Russischen Division... etc. Plan în parte colorat, nesemnăt, arătând formele terenului și mișcările trupelor. Oblong, de $70\frac{1}{2} \times 52$, din care aproape întreaga jumătate dr. e ocupată de o legendă explicativă a luptelor. În colțul st. sus «Ordre de bataille». K. A. H. III e 3120.

10. Plan der Passage des rechts in den Sereth fliessenden Putnaflusses und der dort 1789 gelieferten Schlacht. Gezeichnet vom Oberfeuerwerker des Bombardier Corps Franz Partisch. Cu o descriere. F. K. B. No. 1460.

11. Plan à la Vue Du Passage de la Putna la nuit du 31 Juillet au 1 d'Aoust et de la Bataille de Foczan gagnée par les Troupes Imperiales aux ordres de S. A. le Prince de Sax Coburg uni à un Detachment Imperiale Russe aux Ordres du Général en Cheff Comte de Souwaroff sur l'armée Ottomane le 1 d'Aoust 1789. Sub titlu legendă; plan nesemnăt arătând pozițiunile succesive ale trupelor; $45 \times 29\frac{1}{2}$ (?). Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, seria 1786—1800, Tom. III.

12. Titlul, afară de deosebiri neînsemnate, identic cu No. 3. Titlul în partea dr., sub dânsul legendă; în colțul st. sus altă legendă explicativă a cifrelor, cari indică bisericile din Focșani. Semnat: Wetuch f. 789. Este, ca și No. 3, lucrat de Statul major austriac; atât execuția planului însuș cât și felul inscripțiunilor nu lasă nici o îndoeală asupra acestui punct. $79 \times 61\frac{1}{2}$ (?). Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, seria 1786—1800, Tom. III.

13. Plan du passage de la Putna la nuit du 31 Juillet au 1 Aout et de la bataille de Focksan, gagnée par les troupes Impériales aux ordres du prince Saxe-Coburg unis à un detachment imperial Russe aux ordres du général en chef le comte de Souwaroff, sur l'armée ottomane le 1 Aout 1789. Semnat: Oberlieutenant Fr. baron Callot; fără scară. F. K. B. No. 2181.

14. Schlacht bey Fokschan am 1-ten August, und bey Martinestie, am 22-ten September 1789. Plan gravat, negru, frumos executat, semnat: Gest. v. Ioh. David. Foaia 43×28 , planul însuș $30\frac{1}{2} \times 19\frac{1}{2}$. K. A. H. III e 3128.

15. Plan der Schlacht von Fokschan am 1 August 1789. Reprodus în atlasul lui Witzleben (planșa IV), cu următoarea observație: «Der Plan ist mit Einschluss aller Verzierungen die treue Copie eines 1790 in Bukarest von dem Ingenieur Lieutenant Petrich angefertigten Schlachtplannes». Între ornamentele în chestiune figurează în partea inferioară dr. a planului o mare vedere, lucrată în acuarelă, a mănăstirii Sf. Samuil din Focșani. Petrich eră un desemnator și acuarelist priceput; vederile bătăliilor dela Focșani și

Mărtinești lucrate de dânsul au fost reproduse, poate îndreptate de C. Schütz și Müller, în colecțiunea lui *Mechel* (v. mai departe la p. 105).— 52.7×70 .

16. Plan de la Bataille de Foxhani. Plan gravat, nesemnat, în parte colorat, indicând desfășurarea bătăliei, și cu o explicație imprimată pe o pagină deosebită, în vol. III din *Ferd. Anthing*, Les campagnes du Feldmaréchal Comte de Souworow-Rymnikski, Gotha 1799, 3 vol. 8° cu 26 planșe; cartea a avut mai multe ediții în limbile germană, franceză și engleză. $26\frac{1}{2} \times 15$, chenarul 23.9×11.7 .—Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III.

17. Plann der am 1-ten August 1789 gegen die Türken gewonnenen Schlacht bey Foczan in der Wallachey. Plan negru gravat, semnat: Seitz sculp., împărțit orizontal în două, în partea superioară titlul și planul (40×23), dedesubt «Ordre de bataille» colorată (23×7.3); foaia 42×26 . Publicat în «Reise von Bucharest... über Giurgewo... im Jahre 1789, etc.» (titlul e nesfârșit de lung) de *von Gugomos*, Landshut 1812, in-8° (cu o descriere a planului la p. 137). Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, seria 1786—1800, T. III.

18. Fără titlu. Plan negru fără legendă, înfățișând detaliul bătăliei dela Focșani. 37×26.2 . Publicat alături de precedentul în scrierea lui *von Gugomos*, cu o descriere la p. 149.

19. v. Vorstellung der Kriegsgechichte, planșa 36.

20. v. planurile Balzer-Valenta II, planșa 4.

21. v. planurile Trattner, planșa XVIII.

22. Plan der Schlacht von Focșani. Plan modern în parte colorat, $52\frac{1}{2} \times 47$ anexat la scrierea căpitanului O. Criste, *Kriege unter Kaiser Iosef II*, Wien 1904 in-8°. (1)

Focșani-Bălca-Adjud, planul regiunii, v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 16.

Focșani-Adjud-Trotuș, planul regiunii, v. planurile Trattner, planșa IX.

Galati-Maxineni, v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 32.

» Brăila-Măcin, v. ibidem, planșa 86.

» Brăila, v. planurile Trattner, planșa XVI.

» » v. planurile Balzer-Valenta, II, planșa 1.

Gangura, sat lângă Bender.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 30.

2. v. planurile Trattner, planșa XV.

Gerliczeny, v. Cărligele.

Ghimeș, trecătoare lângă satul Palanca (comuna Brusturoasa, județul Bacău), la punctul unde Trotușul intră în țară.

1. Stellung des Obristen Ho[r]wath von ihm selbe Turatij gegeben. Schiță

(1) Vezi mai sus, la p. 62.

de plan sumară, în cerneală neagră, fără scară, nesemnată. 1788. 24×19 . K. A. H. III e 3030—2.

2. Situations Plan Von Pass Gymess 1788. Plan mic oblong colorat, cu titlul ornat; jos: 1788, Par Gilovsky d'Urazowa Priem-Lieut. Ing.— $27\frac{1}{2} \times 23$. K A. B. IX a 739.

3. Plan des Gyemeser Pass. Plan oblong complet, colorat, executat de Statul major austriac. 1:57.600. $66 \times 46\frac{1}{2}$. K A. B. IX-a 739—I.

4. Plann der Gegend bey Gyemes nebst der Werschanzung des Passes. Plan oblong colorat, nesemnăt, arătând în detaliu pozițiunea fortificațiunilor ridicate de Austriaci în 1788. 48.3×38 . K A. H. III e 3232 I.

5. Ideal Plan von der Land Strasse von Gyemes über Okna, Oritiest (Urechesti pe Trotuș, lângă Adjudul-Nou) nach Fogcsan, dann der Strasse von Pass Oitoz über Kasan (Cașinul) nach Fogcsan. Schiță de plan neagră în 4 foi de câte $43\frac{1}{2} \times 33\frac{1}{2}$ fără scară, nesemnată; pare a fi o schiță sau o copie schematică de pe harta lui Gilowsky (cf. supra p. 29.) K A. B III c. 14.

6. v. planul Predeal, No. 6.

Giurgiu.

1. Plan Von der Gegend bey Gyurgevo und Daya, dann wie die Festung den 2-ten Iuny 790 in 3 Colonen mit 11 Battaillons Inf: und 10 Divis: Cav: berennet worden. Plan detaliat, în parte colorat, nesemnăt, cuprinzând orașul și o parte din raiaoa Giurgiului, care se întindea dealungul Dunărei; Cu o legendă; nu e oblong. $37\frac{1}{2} \times 23$. K A. H. III e 3307.

2. Plan der unter Commando Sr. Durchlaucht den Herrn Feld Marschallen Printzen von Sachsen-Coburg den 2-ten Iuny erofneten und den 9 Iuny 790 aufgehobenen Belagerung der türkischen Festung Gyurgewo. Plan oblong colorat, semnat: Fecit Rubinitz, Sous Lieutenant du Regiments l'Empereur. Cuprinde orașul cu împrejurimile, marile ostroave din Dunăre și pozițiunile trupelor austriace. $99 \times 63\frac{1}{2}$. K A. H. III e 3304—II. Tot acolo un al doilea exemplar identic, nesemnăt.

3. Plan von der Türkischen Vestung Giurdjewo mit der im Monath Iuny 790 darauf angefangenen Belagerung. Plan foarte detaliat, în parte colorat, cuprinzând numai orașul cu cetatea, castelul fortificat din insula aflătoare în fața cetății și podurile care uniau această insulă cu uscatul și cu ostrovul din fața Rusciucului. Cu o lungă legendă lămurind mersul operațiunilor de împresurare dela 2 la 8 Iunie incluziv. $96\frac{1}{2} \times 84$. K A. H. III. e 3303.

4. Plan von der Belagerung. Giorgewo. Plan oblong în parte colorat, frumos executat, semnat: Kunerth Hauptmann Sohn. Deasupra legenda, apoi titlul și dedesubt planul cuprinzând Rusciucul, Giurgiul cu semicercul trupelor înconjurătoare, și la N. până la satul Soliman unde eră spitalul in-

stalat de Austriaci. Arată punctul pe unde a izbucnit atacul Turcilor la 8 Iunie st. n.— $43 \times 40\frac{1}{2}$ K A. H III e 3306.

5. Plan von der türkischen Festung Giurdjowo mit der im Juni 1790 angefangenen Belagerung. Schița 1 : 2940 (?) ; numele autorului tăiat. F. K. B. No. 1472.

6. Operations Plan des zur Belagerung der in der Wallachey am linken Donau-Ufer liegenden Festung Gyurdsjewo bestimmten Corps unter Commando seiner Durchlaucht Feld Marschalen Prinzen v. Coburg. Im Jahre 1790. Plan rudimentar, în parte colorat. Semnat : Frz. B. Portner fecit. Cuprinde împrejurimile mai apropiate (cu satele Odaia-Koczoven-Slobozia), indicând pozițiunile succesive ale trupelor austriace. 41×30 . K A. H. III e 3264.

7. Plan von der links an der Donau im Kreise Wlaschka gelegenen Festung Giurgewo. Schița 1 : 16500. FKB. No. 1457.

8. Plan von der Gegend bei Giurgewo und Daya, dann wie die Festung den 2-ten Juny... berennet worden. 1 : 57.600. Pare a fi o copie după No. 1, dar e semnat : von Vermatti. FKB. No. 1456.

9. Fără titlu. Plan oblong colorat, nesemnat, cuprinzând cetatea, insula întărită cu podurile și o parte din oraș cu construcțiunile și grădinile ; arată pozițiunile bateriilor austriace așezate în oraș și îndreptate în contra cetății. 76×50 . KA. H. III. e 3305.

10. Plan de Giourdjewo. Plan colorat, cu un profil, 1 : 2900; FKB. No. 1456.

11. Plan der unter Commando Seiner Durchlaucht des Herrn Feld Marschals Prinzen von Sachsen Coburg den 2-ten Juni eroeffneten und den 9 Juni 1790 aufgehobenen Belagerung der Festung Giurgewo. Plan gravat în Atlasul lui Witzleben, pe planșa VII.

12. V. planurile Balzer Valenta, II, planșa 16.

Hârlău.

1. V. planul Hotin, No. 27.

Hârșova. v. Slobozia.

Hotin.

1. Situations Plan der in dem Fürstenthum Moldau gelegenen Festung Chotin, nebst denen angezeigten verschiedenen Stellungen, deren Kaiserl. Königl. und Kayserl. Russischen Kriegs Heeren, unter Anführung deren Commandirenden H. Generalen S-r Durchlaucht des Printzen von Sachsen Coburg, und Grafen Soltikow, von der Berennung am 11-ten May, und der gaentzlichen Einschliesung am Z-t Juli an, bis zu dem den 10-t October erfolgten Abmarsch derselben. Die Übergabe der Vestung geschahe den 29 Sept. 1788. Urmează legenda ; jos : Aufgenommen durch den Gen=Quart=Meister Stab, im J. 788, gezeichnet durch Hauptmann Rehm. Plan complet, colorat, foarte detailat, 1 : 12.000, cuprinzând Hotinul cu împrejurimile, toate

drumurile și pozițiunile trupelor austriace; oblong, 141×103 . KA. H III e 2963. Acest original pare a fi servit de model planurilor publicate de Witzleben (v. mai jos No. 17) și de Mechel (v. mai departe la p. 105).

2. 2. Plan der Stadt und Festung Chotyn am Dnister. Plan semnat: Pet. v. Rhem. 1 : 28.000 (?). FKB. No. 2093.

3. Plan der unter Comando S-r Durchl.: den H-rn. Gen: der Cavallerie Prinzen von Sachsen Coburg, vereinigt mit den Russischen Generaln von Soltikof den 2-ten July eröffneten und den 29-ten September 788 mittelst accord eroberten türnischen Festung Chotym. Plan mic colorat, nesemnat, împărțit vertical în două, la st. legenda, la dr. planul; $36 \times 29\frac{1}{2}$ KA. H III e 2967.

4. Plan von der eroberten türkischen Festung Chotyn, wie solche schon zum theil hergestellet, und wiederum demollirt worden ist. Plan oblong colorat, numai al cetății; nesemnat; împărțit vertical în două, la st. planul, la dr. titlul și legenda. $88\frac{1}{2} \times 49$. KA. H III e 2966.

5. Plan von der Anno 788 den 29-ten September Eroberten Türkischen Festung Chotym, und zeigen die von No. I bis VII die Bastions der Festung mit ihren Courtinen, und Bedekten waeg. Urmează legenda. Plan oblong colorat, numai al cetății, arătând detaliul întăriturilor. Semnat: F. Ertel von Krehlau, Ing. Ober Lieut. 789. 67×45 . KA. H III e 2965.

6. Plan von der Festung Chotym aufgenommen von denen kayserlich Russischen Ingenieurs—deci copia unui plan ridicat de Statul major rus. Planșă oblongă colorată, nesemnată, 1 : 2700, cuprinzând cetatea și râul până în malul opus; construcțiunile din cetate sunt însemnate cu cifre și litere explicate în legendă. $51 \times 36\frac{1}{2}$. KA. G I K 18.

7. Plan von der Festung Chotim aufgenommen v. denen Kayserlich Russischen Ingenieurs. Plan colorat, nesemnat, semănând foarte mult cu planul precedent, dar pe o scară mai mică (1 : 2880) și cuprinzând și malul opus al Nistrului; are o lungă legendă explicativă a construcțiunilor din cetate. $63\frac{1}{2} \times 51$. KA. G I K 18.

8. Plan der Festung Chotijm, welche durch die Vereint Ka: Ko: und Ka: Rus: Truppen unter Comdo: S-r Durchlaucht des H-n General der Cavallerie Printzen von Sachsen Coburg und H-n General en Cheff Graffen v. Soltikow; den 2-ten Julij angegriffen worden und den 19-ten [greșit, în loc de 29 !] September 1788 mit accord übergegangen ist. Urmează legenda. Plan în parte colorat, nesemnat, cuprinzând orașul, împrejurimile imediate și drumurile; împărțit vertical în două, în st. titlul și legenda, în dr. planul. $83\frac{1}{2} \times 59$. KA. H III e 2970.

9. Fără titlu. Plan oblong, colorat în parte, cuprinzând orașul și împrejurimile; arată pozițiunile trupelor austriace și lucrările de întărire făcute

de ele în Iulie 1788 ; semnat : Froon, Major ingénieur. Cu o legendă. $96 \times 49 \frac{1}{2}$ KA. H III e 2969.

10. Plan du siège de Chotyn en 1788 par les Troupes Autrichiennes sous les Ordres du Prince de Saxe Coburg ; sub titlu, legenda ; jos : dessiné par Ch. Gobert, ingénieur du C. Plan în parte colorat, oblong, la st. planul, la dr. titlul şi legenda. $47 \frac{1}{2} \times 33$. KA. H III e 2968.

11. Plan du Siège de Chotyn, en MDCCLXXXVIII par le Prince de Saxe Coburg ; dedesubt, mic : dessiné par C. Gobert, lieutenant. Plan detaliat, în parte colorat, arătând şi poziţiunile armatelor. Titlul într'un cartuş ; oblong, la st. planul, la dr. legenda. $52 \frac{1}{2} \times 36 \frac{1}{2}$. KA. H III e 2968. Seamănă foarte mult cu planul precedent.

12. Plan der Stadt und Festung Chotym. Jos : Gezeichnet von Joseph Niemetz Pilsen, den 22-ten März 1813. Plan oblong colorat cuprinzând oraşul şi împrejurimile ; la dr., sub titlu, legendă. $98 \frac{1}{2} \times 58$ K A. H. III e 2964.

13. Fără titlu. Plan colorat oblong, semnat : Gezeichnet von Joh. Mansfeld. Cuprinde cetatea şi malul opus al Nistrului ; construcţiunile însemnate cu litere, explicate într'o legendă. 1 : 2700.— $58 \frac{1}{2} \times 50 \frac{1}{2}$. KA. G I K 19.

14. Plan de Festung Chotijn. Semnat : Carl Weiss. 1 : 3058 (?) FKB. No. 2092.

15. Belagerung von Chotym 1788. Plan negru, gravat, semnat : Gest. v. Joh. David, cuprinzând oraşul şi împrejurimile. Chenarul $17 \times 23 \frac{1}{2}$ (nu e oblong). KA. H III e 2971. — David a gravat şi alte planuri pentru acest războiu, precum acele pentru Dubiţa, Novi, etc. ; planurile lui conţin puţine detalii, dar sunt foarte fin şi frumos executate.

16. Plan von Chotim und der umliegenden Gegend 1788 ; urmează legenda în 5 linii. Plan oblong gravat şi colorat, nesemnat, având în colţul inferior drept o scenă de luptă între Turci şi Austriaci ; execuţie similară planşelor din colecţia «Vorstellung der Kriegsgeschichte», din care însă nu face parte. Cuprinde şi poziţiunile trupelor austriace între 12—24 Maiu 1798. Oblong, 25×15 , chenarul 21×13 . AR No. 369.

17. Situations und Operations-Plan von der Belagerung der Festung Chotin im Jahre 1788. Planşa 70×52.7 , publicată în atlasul lui Witzleben (planşa II) cu lămurirea că a fost reprodus după un original aflat în hartiile lui Coburg, ridicat de Statul major austriac la 1 : 14.400, şi că după acelaş original şi-a publicat planul şi Mechel (cf. mai sus No. 1 şi mai departe, la p. 105).

18. Stellung der K. K. und K. Russischen Armée vor Chotim ; urmează legenda în 5 linii. Plan mare colorat, foarte grosolan, publicat în «Geschichte des Kriegs zwischen den drey Kaiserhöfen Europens, in illuminierten Kupferstichen und Planen, Hiero : Löschenkohl in Wien, Erster Feldzug von

1788», in-4° mic, cu portrete negre și planșe colorate. — 40×22 ; cuprinde orașul și împrejurimile imediate. In Biblioteca Arhivei Răsboiului din Viena.

19. Un plan al Hotinului figurează pe harta «Neue Karte von der Bukowine», 1788, in-4° (cf. Canzler, Neue wöchentliche Nachrichten, I, p. 432).

20. Plan von der Festung Choczim und der umliegenden Gegend, 1788 (Extras din harta lui Bawr; cf. Canzler, ibidem, I, p. 495).

21. Grundriss der Stadt und Festung Choczim gestochen nach einer originalzeichnung, zu finden bei C. L. Thomas, Ingen. und Geograph zu Frankfurt a M. 1788; cu o legendă. Canzler (I p. 495) arată că ar fi gravat după un plan rusesc. 44×58 .

22. Nouă planuri anexate la broșura «Vorgefallene Unternehmungen zwischen den k. k. Vorposten des Prinz Coburgischen Corps unter Anführung des Obersten Baron Karaizai, und der Chotymer Besatzung bis zur Uebergabe der Festung, nebst genauer Zeichnung aller Bewegungen dieser beiden Truppen. Von einem k. k. Offizier. Lemberg, 1788», in-4°, o broșură nepaginată de 11 f. text și 9 planșe ale mișcărilor și luptelor din 11 și 24 Maiu, 2, 8, 12, 15, 21, 29—30 Iunie și 12 Iulie; planurile 1—8 au 23×18 și nu poartă titlu sau legendă, au însă în colțul drept superior indicația „Plan No...”; planșa a 9-a are 32×19 , și reprezintă «Rettung der unweit Rumla... gestandene Barkoische Escadron...» la 11 Iulie.

23. V. planurile Balzer-Valenta, I, planșa 12.

24. V. planurile Trattner, planșa VIII.

25. V. planurile Mechel, planșa 25.

26. Gravură în lemn, neagră, nesemnată, fără legendă: sus o acuilă încoronată ține în ghiare o semilună, o cruce dublă și un vâl care desparte planșa în două; la dreapta bombardarea cetății Schabatz, la stânga planul orașului și al cetății Hotinului. — H M, fără număr.

27. Laeger zum operations Plan der campagne 1788. Welche das Corps unter Commando Sr. Durchlaucht des Herrn Generaln der Cavallerie Printzen von Sachsen Coburg auf dem marsch von Chotijm nach Roman genohmen hat. Foaie de planuri originale colorate, nesemnate, arătând pozițiunile luate de trupele lui Coburg în marșul dela Hotin la Roman; cu o legendă. Foaia are $63\frac{1}{2} \times 39$, împărțită în 8 planuri de câte 13×14 reprezentând: 1) Laager bey Milenka den 13-ten Oktobris, 2) *id.* bey Negjshany den 14-ten Oktober, 3) *id.* bey Bottussan den 15-ten Oktober, 4) *id.* bei Flamunssen den 17-ten Oktober, 5) *id.* bey Herleu den 18-ten Oktober, 6) *id.* bey Tirlgul-Fromos den 21-ten Okt., 7) *id.* bey Skij den 24 ten Okt., 8) *id.* bey Roman den 25-ten Oktober. Localitățile sunt: Mileanca, sat și comună rurală în jud. Dorohoiu, la N. de Botoșani, pe pârăul Podriga; Nicșeni, sat și comună în jud. Botoșani, la N. de orașul Botoșani; Flămânzi, comună rurală în județul

Botoșani, la N. de Hârlău, și Scheia, sat între Roman și Târgul-Frumos, pendinte de comuna Cuza-Vodă din jud. Roman. KA. Z XIV 1788 e 1.

Iasi. O închipuire de plan fusese publicată de Sulzer alături de «planul Bucureștilor» (v. București).

1. Plan Der Moldauischen Haupt Stadt Jassy mit umliegenden Gegend und Position der Oesterreicher und Russen 788. Plan colorat, cu o legendă dealungul planului la stânga; nesemnat; $36\frac{1}{2} \times 30$. KA. Z XIV 1788 e 2.

2. Plan Von der moldauischen Hauptstadt Jassy und ihrer Gegend. Plan oblong nesemnat, cuprinzând împrejurimile orașului și pozițiunile trupelor austriace, ruse și turcești. La stânga legendă dealungul planului. Execuția planurilor ridicate de Statul major austriac. $55\frac{1}{2} \times 46\frac{1}{2}$ (?) Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom III. Tot acolo o reducere a acestui plan.

3. V. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 10.

4. V. planurile Trattner, planșa VII.

Isaccea, v. Tulcea.

Islaz și regiunea înconjurătoare la gura Oltului.

1. V. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 69.

Ismail.

1. Plan de l'Investissement, Etablissement des batteries, et de l'Assaut de la Forteresse d'Ismail sur le Danube, fait le 11/22 Decembre 1790. Plan oblong în parte ușor colorat, execuția obicinuită a planurilor Statului major rus, arătând pozițiunile armatei încunjurătoare; nesemnat. 61×52 . KA. H III e 3308—I; tot acolo, sub aceeaș cotă, un al doilea plan identic.

2. Plan der Festung Ismail mit ihrer Attaque und defence erobert durch die Russische Armee unter Commando des Generals en Cheff Gr: Suwarow den 22-ten December 1790. Oblong, în parte colorat, nesemnat, $36\frac{1}{2} \times 30$. KA. H III e 3312.

3. Plan von Eroberung der Festung Ismail unter Anführung des Russisch Kaiserlichen Generalen und mehreren Ordens Ritter Grafen Suwarow Rimnisky, den 11/12-ten (!) December 1790. Plan mic oblong parțial colorat, nesemnat, cu o lungă legendă și o explicație (Erklärung) cari i-au fost anexate ulterior. Planul singur 24×19 . KA. H III e 3311.

4. Fără titlu. Plan rusesc, oblong, colorat, cuprinde numai cetatea și porțiunea invecinată din Dunăre; cu două legende: Explication de l'attaque, și Explication de l'Etat de défense de la forteresse. În colțul drept superior trei profiluri colorate ale bastioanelor și ale fortificațiunilor cetății. $72\frac{1}{2} \times 56$. KA. H III e 3310—II. Tot acolo, sub acelaș No., un alt exemplar identic.

5. Plan von der Eroberung der Vestung Ismael, unter Anführung des Russisch Kayserlichen Generaln und mehreren Ordens Ritter Grafen Suwarow Rimninsky den ¹¹ nach alten, _{22-ten » neuen} December 1790. Plan oblong, cam schematic,

nesemnat, arătând pozițiunea armatei încunjurătoare. $46\frac{1}{2} \times 38$. KA. H III e 3309. Cu o foaie separată in-fol. pe care e legenda.

6. Ismail. Plan rusesc 1: 5.600 cu legende în limba rusă și înfățișarea profilelor întăriturilor. FKB. No. 3341—(18).

7. Plan von der Eroberung der Vestung Ismael unter Anführung des Generaln en Cheff Grafen Suwarow Rimninsky 11/22 December 1790; cu o legendă, un scurt istoric al asaltului și un tablou sinoptic al așezării trupelor. FKB. No. 3341—(17).

8. Plan der türkischen Festung Ismael und deren Bestürmung unter Suwarow den 22-ten December 1790. 1:15.000 plan mic, grosolan, oblong, arătând pozițiunile armatelor. Anexată acestui plan o «Ordre de bataille en colonne du Corp d'Armée détaché par le Maréchal et grand Hetman Prince Potemkin Tauricien aux ordres du Général en chef comte Souworoff Rimnisky pour l'assaut d'Ismael». Purtând semnatura: Prince Potemkin Tauricien. 38×23 FKB. No. 1448.

9. Plan Topographique des Environs de la Forteresse d'Ismail sur le Danube. Plan oblong 98×64 , 1: 16.000 foarte frumos executat, cuprinzând 1) Plan topographique, 2) Plan de l'Etat de defence de la forteresse d'Ismail sur le Danube lors de l'Assaut général donné le 11/22 Decembre 1790 și 3) profilele fortificațiunilor. Nesemnat; vizat: Prince Potemkin Tauricien. FKB. No. 1449.

10. Belagerung von Ismail. 1790. Plan oblong în parte colorat, necomplet, fără legendă și scară; nesemnat. $31\frac{1}{2} \times 27$.—K A. H III e 3313—I.

11. Planul precedent, gravat în negru, nesemnat și fără legendă, chenarul 28×24 . Ca execuție seamănă cu planurile gravate de I. David (cf. Hotin, No. 15). Anexat la scrierea «Der Sturm von Ismail», de Fr. v. Smitt, Wilna 1830, in-8°.

12 Belagerung von Ismail durch die Russen vom 29-ten Nov. bis 22-ten Dezember 1790. Plan colorat 40×33 , de F. v. Kausler, editat în Karlsruhe de Herder la 1831. Bibl. Reg. Berlin, hărți, v. 25. vol. 2 fol. 109.

13. Plan du siège d'Ismail; planșă în parte colorată, nesemnata, chenarul 16.7×16.7 , în scrierea lui Anthing, *Les campagnes du FM. Comte Souvorow* (cf. planul Focșani No. 16).

14. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșă 75.

Izvoarele, comună rurală în jud. Mehedinți, pe Dunăre, în apropiere de Gruia și în fața satelor Radujevatz și Praovo (Prahova) de pe malul sârbesc. Ceva mai sus de Izvoarele se găsește în Dunăre insula numită Ostrovul Mare.

1. Laager bey Braova in Servien unter dem Comando des F: Z: M: Gr: von Clairfaict, bestehend aus 24 Batt: Infanterie und 17 Divisi: Cavallerie von 6-ten May bis 24-ten Juny 790, welches Corps d'Armee zu der

Belagerung von Widdin bestimmt war. Plan oblong detaliat, colorat, cuprinzând ambele țărmuri ale Dunărei până la jumătatea Ostrovului Mare și arătând pozițiunile trupelor austriace la Braova, la satul Izvoarele și în amont de acest sat spre a păzi podurile cari legau insula cu malul român și cu cel sârbesc. Sub plan titlul și legendă detaliată; semnat: Baltz; vizat: Fleischer Obrist. 51×35. KA. H III e 3272—31. — Tot acolo, sub acelaș No., o copie identică semnată: Sterndah.

2. Situations Plan von Praova an den Ufer der Donau in der Kraina in Servien, welcher die verschiedenen retranchirten Werckern gebauet unter den Krieg [sic] gegen die Türcken im Jahr 1790, um den Übergang des Flusses zu vertheidigen, und zugleich die grosse Schiffbrücke zu decken, welche geschlagen worden, wegen der Communication der Wallachey mit dem ausser Praova gelagerten Corps d'armee, unter Anführung des herrn Général Feldzeugmeister Graf von Clerfey, andeutet. Plan mare oblong, colorat, cuprinzând și malul românesc cu împrejurimile imediate ale insulei, cu cele două poduri și cu redutele de pe țărmul românesc; semnat: Aufgenohmen und gezeichnet durch N. H. Du Corron, Hauptm. Ing.—102×79 KA. H III e 3333.

3. Unternehmung des königl: [sic] Schiff, und Tschackien Armaments am 9-ten August 790 gegen die Türkische Tschackien bey Florentin unter dem Commando des Herrn Brigadiers Obristen Grafen von Thurn, und Tschackien Bataillons Commandanten Herrn Obristlieutn: von Redange. Plan oblong, în parte colorat, frumos executat, semnat: Gezeichnet Georg Erhl Cano: von 3-ten Maiors Compag: 792. Cuprinde ambele maluri ale fluviului dela satul bulgăresc Florentinu până la Ostrovul Mare, cu satele de pe ambele țărmuri și pozițiunile trupelor și a vaselor inamice. Cu două legende. 66×47. KA. H III e 3285.

4. Lagerung der Truppen bei Prahova. Schiță oblongă neagră în cerneală și creion; nesemnată; 37½×25. KA. H III e 3272—4.

Larga, sat pendinte de comuna Movileni din jud. Iași; la N. V. de orașul Iași, pe valea Jijiei.

1. Plan Der durch den H-rn Obrist von Fabri bey den Berg Larga Gura den 18-ten April 788 vorgefallener Affaire. Plan colorat, cu legendă. 36×29½, planul singur 29½×24½. Nesemnata. KA. Z XIV 1788 e 2.

2. v. Planurile Trattner, planșa VII.

Măcin, v. și Brăila.

1. Plan de la bataille de Matchini entre les armées russes et turcque, la première sous le Generl Prince de Repnin et l'autre du Grand vizir Iussuf pacha le 28 Iuin 1791. Plan ridicat de Statul major rusesc; colorat; cuprinde regiunea Măcin-Brăila. Nesemnata. 48×41½ KA. H III e 3346.

2. Plan von der Bataille welche die Russen unter dem Comando des Fürsten Repnin am $\frac{28 \text{ Iuny}}{8 \text{ Iuly}}$ 1791 über die Armée des Grossveziers Iussuv Pascha bey Matsin erfochten. Plan mic oblong gravat, colorat, fără semnătură, de o precizie foarte relativă; sub plan legendă în 5 rânduri; foaia $36\frac{1}{2} \times 24$, planul 25.2×14.6 — KA. H III e 3347.

3. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșele 79 și 86.

Mărtinești, sat și comună rurală în județul Râmnicul-Sărat, pe apa Râmnicului.

1. Plan der Haupt Battaille welche die Ka: Kö: und Ka: Russische combinirt allirten Armée unter Coñdo: S-r Durchlaucht des Herrn Generaln der Cavallerie Prinzen von Sachsen Coburg und Kai: Russ: Herrn General en Chef von Suworow am Rimnik Fluss zwischen Tirku Kukului und Martineſtie den 22 Septenber 789 über die türkische von dem Gross Vizir Hassan Pascha vormahligen Coñdten: von Widin Coñmandirte Armée von 90 bis 100.000 Mann gewonnen, den Feind gänzlich geschlagen und zur Flucht gezwungen hat. Superb plan oblong în parte colorat, cuprinzând regiunea Târgul-Cucului-Martinești, nesemnăt dar ca execuție identic cu planul bătăliei dela Focșani ridicat de Statul major austriac (v. Focșani, No. 2). Deasupra și dedesubtul planului câte o legendă; sub plan de asemenea o «Ordre de bataille». 87×63 . KA. H III e 3134.

2. Plan von der Haupt Schlacht an dem Rimnik Fluss, den 22-ten Septbr. 1789, zwischen Tirgu Kukuluj und Martineſtie, vereinigt und gemeinschaftlich gegeben von den K: K: Gallicischen Truppen unter Commando des General der Cavallerie Prinz von Sachsen Coburg und der Russisch K: Division unter Commando des General en Chef von Souwarow gegeben gegen den Hassan Pascha vorher Commendant zu Widdin... etc; urmează o lungă legendă. Titlurile planurilor austriace sunt adevărate istorisiri, din fericire aproape perfect identice. Plan oblong în parte colorat, semnat: Ernst Lieut. v. Orosz, cuprinzând regiunea Focșani-Martinești cu arătarea pozițiilor succesive ale trupelor. Sus în colțul st: «No. 3»; cu două adăuse anexate. $64 \times 47\frac{1}{2}$. KA. H III e 3136.

3. Titlul aproape identic cu No. precedent. Plan oblong, schematic, în parte colorat, cuprinzând regiunea Mărtinești-Târgul-Cucului și arătând mișcările trupelor în cursul bătăliei. Despărțit vertical în două, în dr. planul, în st. o lungă legendă; dedesubt altă legendă și «Ordre de bataille»; semnat: Zusammengetragen und gezeichnet durch den Generalstab u: Ingenieur Corps. $93\frac{1}{2} \times 61$. KA. HIII e 3135.

4. Titlul aproape identic cu No. 2. Plan nesemnăt, originalul de sigur colorat, arătând pozițiile succesive ale trupelor; executat neîndoelnic de Statul major austriac. Titlul în partea st.; sub titlu o primă legendă: «Erklärung

der Zahlen», dedesubtul căreia o mică «*Ordre de bataille*» fără titlu; deasupra o altă legendă «*Erklärung der Buchstaben*». $44 \times 35\frac{1}{2}$ (?). Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III.

5. Plan der *Bataille bey Martinestie* zwischen den K. K. Truppen unter Anführung dess Pr. v. Sachsen Coburg und der Kays. Russischen Truppen unter Befehlen des G-l Suwaroff, so am 22 Sept. 789 gewonnen worden über denen Ottomanen unter Anführung des Gros Wisirs. Plan mic oblong în parte colorat, despărțit vertical în două, la st. legendă, la dr. planul și titlul; nesemnăt. 35×21 . KA. H III e 3139.

6. Plan der Hauptschlacht, welche den 22 September 789 unter dem Prinzen von Sachsen Coburg und dem russischen General v. Suwarow zwischen Tirkul-Kukuluy und Martinestie über den Hassan Passa.... gewonnen worden. Semnat: Frz. B. Portner. — FKB. No. 2183.

7. Plan de la *Bataillie à Rymnik*, donnée sous le Comandement du Prince de Saxe Cobourg et le Général en chef Russie Comte de Suworow contre le grand-vizir Kudschuk Hassan Bascha le 11/22 Septembre 1789. Plan rusesc cam schematic dar curat desemnat, în parte colorat, despărțit orizontal în două, sus planul, dedesupt «*ordre de bataille*» sub care legenda. 66×50 . KA. H III e 3137.

8. Fără titlu. Plan oblong în parte ușor colorat, nesemnăt, arătând pozițiunea armatelor; cu o legendă în limba germană. $48\frac{1}{2} \times 36\frac{1}{2}$. KA. H III e 3138.

9. Plan von der den 22-ten September Anno 1789 von Tirkul Kukuluy bis Martinestie an dem Rimnik Fluss in der Wallachey zwischen dem K. K. Galliczischen Truppen Corps unter Commando des Herren Generalen der Cavallerie Printzen von Sachsen Coburg vereinigt mit einer Kayserlich Russischen Division des Herren General en Cheff von Souworow... gelieferten Haupt Schlacht, bey welcher die gemeinschaftlich streittende Teutsch und Russische Kayserliche Truppen den sowohl vollkomnest als Ruhm würdigsten Sieg erfochten... etc. Plan oblong în parte colorat, $112 \times 63\frac{1}{2}$ (din cari 72 cm. spre stânga planul, iar restul o descriere a bătăliei, în două coloane. În colțul stâng jos titlul pe o stâncă, pe care o acuilă biceptă; de stâncă se reazămă attribute rășboinice, între cari unul dintre lanțurile aduse de vizir la Mărtinești, ca să încătușeze robii. Nesemnăt. KA. H III e 3133. Planul publicat de Witzleben (cf. mai jos No. 13) este, afară de ornamentația care înconjoară titlul, identic cu această planșă.

10. Plan der am 22 September 1789 an dem Rimnikfluss bei Tirkul Kukuluy in der Wallachey gelieferten Schlacht. Gezeichnet vom Oberfeuerwerker des k. k. Bombardier Corps Franz Bartisch. 1: 57.600. Cu o descriere. FKB. No. 1455.

11. Plan des erfochtenen Siegs bey Martinestie der K. K. und R. K. vereinigter Armee unter Comando des Prinzen von Sachsen Coburg u: General Suwarow über den Grosvezier Kudschuck Hassan Pascha den 22 September 1789. Plan colorat gravat, împărțit orizontal în două, sus planul cu titlul în colțul stâng inferior, dedesubt: «Ordre de bataille» colorată, și 7 linii de explicație în afară de chenar. 30×28 , chenarul 24.7×20.8 . Din publicațiunea «Die Schlacht bey Martiniestie, und die Eroberung Belgrads, die herrlichsten Denkmaeler oesterreichischer Tapferkeit... Mit illuminirten Planen nach Originalzeichnungen. Prag 1790 gedruckt bei Ignaz Elsenwanger für Joseph Walenta». In-4°. Bibl. Reg. Berlin, No. 538.

12. Plan de la bataille près du Rymnik. Plan gravat, în parte colorat, nesemnăt, chenarul 22.7×17.5 , cu o explicație tipărită pe 2 pagine. Din scrierea lui *Anthing*, Les campagnes du F. M. de Souworow (cf. planul Focșani, No. 16). — Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.* Seria 1786—1800, Tom. III.

13. Plan der Schlacht von Martinestie am 22 September 1789. Publicat în atlasul lui Witzleben, planșa V, cu lămurirea că originalul fusese lucrat de locotenentul Petrich (cf. planul Focșani, No. 15) probabil în iarna 1789-90 în București. Witzleben adaugă că afară de acesta mai există în hârtiile lui Coburg și un al doilea plan, lucrat de Statul major austriac. Plan foarte amănunțit, 57.2×70 .

14. V. planurile Mechel, No. 32.

15. V. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa No. 42.

16. V. planurile Balzer-Valenta II, planșa No. 6.

17. V. planurile Trattner, planșa XX.

18. Plan der Schlacht bei Martinesti. Plan modern $53 \times 63\frac{1}{2}$ anexat la scrierea lui Criste, *Kriege unter Kaiser Josef II* (cf. Planul Focșani, No. 22).

19—21. v. Planurile Focșani, No. 8, 9 și 14.

Mascineni (Maxineni), sat și comună rurală în județul Covurlui, lângă Siret.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa No. 32.

Milcov, râul, v. Cârligele și Focșani.

Milenca, v. planul Hotin, No. 27.

Movila Răbiei, punct în județul Fălciu, pe Prut.

1. Plan du cours du Prout depuis le village de Kosmesty jusqu'à Stanilesti. Plan rusesc colorat, nesemnăt, cu legendă; cuprinde regiunea dela Cosmești (sat în Moldova, lângă Podoleni) până la Stănilești; Movila Răbiei e la S. de Cosmești, pe malul drept al râului. Sub litera H e însemnată pe plan o băltoacă, cu următoarea lămurire: «Endroit où, dans un terrain aujourd'hui tout marécageux et couvert de roseaux, l'on trouve les traces du camp dans lequel fut enfermé Pierre le Grand l'année 1711». $50\frac{1}{2} \times 41$. KA. III e 3043.

2. V. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 15.

Negjshany (Nicsani).

1. v. planul Hotin, No. 27.

Orșova și Orșova Nouă, v. Ada-Kaleh.

Oituzul, trecătoare la punctul unde pârâul Oituzul intră în țară, la satul Soosmezö (Poiana-Sărată) din Transilvania, în apropierea comunei rurale Hârja din județul Bacău.

1. Plan des Passes Ojtos und der affaire von 16-ten Jullj 788 in der Moldau. Plan foarte detaliat, în cerneală, în parte colorat, arătând traseul fruntariei și cursul pârâului Oituzul. Cu două legende din cari una împreună cu titlul într'un chenar; nesemnăt; probabil 1 : 28.800. $42\frac{1}{2} \times 39\frac{1}{2}$. KA. H III e 2925-1.

2. Plan des Passes Oytos. Plan oblong complet, colorat, nesemnăt, de sigur lucrat de Statul major, executat ca harta Țerii-Românești din 1790. 1:57.600. 65×48 . KA. B IX a 740.

3. Schiță de plan sumară, fără titlu și scară, lucrată în cerneală, arătând pozițiunile trupelor austriace la trecătoare în ziua de 16 Iulie 1788. 23×19 . KA. H III e 3042—4.

4. v. planul Ghimes, No. 5.

5. v. planul Predeal, No. 6.

6. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 15.

Palanca, v. Ghimeș.

Parava, sat și comună rurală în județul Putna în valea Siretului, alături de comuna Răcăciuni din județul Bacău.

1. Position des Prinz Coburgischen Corps bey dem Dorf Parawa in der Moldau von 8-ten Juny 1789. Plan detaliat, în parte colorat, nesemnăt; cuprinde regiunea Siretului cu satele Deinici (Dienețul), Drăgușeni, Parava și Rekiczeu (Răcăciuni), indicând pozițiunile trupelor austriace așezate acolo. 58×43 KA. H III e 3212—I.

2. Plan der Position und Gegend bey Parawa am 8-ten Juny 789. Plan mic, colorat, semnat: Copirt Bernard Haltmaier Lieutenant 789. 31×28 . KA. H III e 3212—II.

3. Plan der Position und Gegend bei Parava nahe dem Serethfluss, am 8-ten Juny 1789; semnat: Lieutenant Fr. baron Callot. Indică drumurile spre Focșani și Pătrășcani, și conține o «Ordre de bataille». FKB. No. 2195.

4. Plan der Position und Gegend bei Parava am 8-ten Juny 1789; probabil copie a N-rului precedent. FKB. No 2194.

5. Stellung bei Parava den 8-ten Juni 1789. Plan mic de detaliu pe planșa III a atlasului lui Witzleben.

Pătrășcani, sat pendinte de comuna Râpile din județul Bacău; pe malul stâng al Trotușului, la SE. de revărsarea Tazlăului și de gara Onești.

1. Lager Plan der Division des Herrn Feldmarschallieut: Baron Spleny bei

Petruskany vom 8-ten Juny bis 14-ten July 1789. Plan mic, în parte colorat, nesemnat. 26×20 . KA. H III e 3103—5.

2. Lagerplan des F.-M.-L. Baron v. Spleny zwischen Petruschkany und Ribie (satul Râpile) am linken Ufer des Trotus.... Plan nesemnat. FKB. No. 2190. Tot acolo sub No. 2191, o copie semnată: F. B. Portner.

3. Marsch des F.-M.-L. Baron Spleny'schen Detachements aus dem Lager von Petruskan nach Ouritieschty. Plan semnat: Fr. B. Portner 1789. FKB. No. 2180. — Ouritieschty (Urechești), comună rurală din județul Putna, pe Trotuș, mai sus de Adjud.

Petruskany, v. Pătrașcani.

Podul Beizedeii. Pod peste pârâul Bahna care se varsă în Seret spre Sud de Bacău, la locul numit la «Beizadea de Sus», cam în dreptul punctului unde pe malul opus se împreunează Siretul cu Bistrița.

1. Position des Prinz Coburgischen Corps bei Podu Beszedi in der Moldau vom 5-ten May. Plan detaliat, în parte colorat, nesemnat; cuprinde pozițiile trupelor dela 5 Maiu la 6 Iunie 1789 în regiunea Bacău-Valea-Mare. $51 \frac{1}{2} \times 35 \frac{1}{2}$.—KA. H III e 3211.

2. Lager bey Podu Peysedei. Plan nesemnat, fără legendă, arătând pozițiile armatei la finele lui Aprilie și începutul lui Maiu 1789 între punctele «la Beizadea» și Valea-Seacă. $52 \frac{1}{2} \times 41$. Reprodus în Urechia, *Ist., Rom.* Seria 1786—1800, Tom III.

3. Stellung bei Podu Beszedi den 5 Mai und bei Podu Faraoani den 6-ten Juni 1789. Plan de detaliu în Atlasul lui Witzleben, pe planșa III. Podul Faraoani e alături de Podul Beizedelii.

Porceni, două sate alăturate, Porcenii-Moșneni și Porcenii-Birnici, în cuprinsul comunei Sămbotinu, pe valea Jiului, la N. de Târgu-Jiu în județul Gorj.

1. Plan der beyden Gefechte bey Portsény am 7-ten und 8-ten October 1789. Plan oblong (mai curând hartă), în parte colorat, semnat: Sig. Vulcan Pass, den 23-ten Oktober 1789, Reis, Hauptmann v. Gral. Qrmstr. Staab. Cuprinde regiunea dintre Târgul-Jiu și Porceni. $75 \frac{1}{2} \times 47$. KA. H III e 3144—I.

2 Plan von denen beiden Gefechten am 7 und 8-ten Oktobr. 1789 bey Portsény. Sub titlu legendă. Plan complet, frumos executat, de sigur făcut pe baza planșei precedente. 83×54 . KA. H III e 3144—II.

3. Fără titlu. Schiță în creion și cerneală, arătând lagărul austriac dela Porceni, în 1788. Cu o legendă; nesemnat. $38 \frac{1}{2} \times 49$. KA. Z XIV 1788 e 5.

4. Situation der Gegend bei Portsény und Wladeny sammt den türkischen Lagern und derselben Eroberung am 7 und 8 Oktober 1789. Semnat: Gezeichnet vom Oberfeuerwerker des Bombardier Corps Joseph Raab. Fără scară. FKB. No. 1495. «Wladeny», recte Văideni.

5. v. planurile Trattner, planşa No. XXIII.

6. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planşele 14 şi 45.

Prahova, din Serbia, v. Izvoarele.

Predeal.

1. Detaille Plan der Gorge Verschantzung von Ober Tömös auf eine halbe Stunde rückwaertz der Capital Verschantzung, 1788 den 16-ten Junj. Plan detaliat, colorat, de Ioan von Gilovsky; 47×38 . KA. Z XIV 1789. d.

2. Verschantzung der Gorge von Ober Tömös, 1788 den 19-ten Junj. Plan detaliat, în parte colorat, de Gilovsky d'Urazowa. $44\frac{1}{2} \times 36\frac{1}{2}$. KA. Z IV 1789. d.

3. Positions Plan von Tömös sammt der Gorge Verschanzung. Nach dem reducierten Maastab. Pro Anno 1788...; semnat: Ioan de Gilovsky; mai jos: In Siebenbürgen für das Jahre 1788. Plan mic oblong, colorat. $27\frac{1}{2} \times 23\frac{1}{2}$. KA. Z XIV 1789 d.

4. Plann der Verschantzung des Tömöscher Passes, Anno 1788. Plan în parte colorat arătând regiunea din fruntarie spre N. pe valea Temeşului. Nesemnat. $51 \times 31\frac{1}{2}$. KA. Z XIV 1789 d.

5. Plan corrigé de la position fortifié de Tomos 788; par Jean Ferdinand Gilovsky d'Urazowa... Plan mic, în parte colorat, arătând reduta, aşezarea «Obere Tömöser Contumaz» şi zgriptorul de fruntarie; pe verso acelaş titlu cu adaosul: Von 30-ten December. $37 \times 23\frac{1}{2}$. KA. Z XIV 1789 d.

6. Fără titlu. Carton pe care sunt lipite două foi de hârtie $37\frac{1}{2} \times 21$, prima foaie împărţită în 4 câmpuri oblonge de 21.8×9 , a doua în 3 câmpuri, fiecare câmp conţinând o vedere cu o legendă detaliată; desemnuri militare, făcute de Gilovsky d'Urazova, în scopul de a lămuri mai bine poziţiunea şi felul întăriturilor ridicate la trecătorile Carpaţilor. Fiecare vedere 21.8×6 sau $6\frac{1}{2}$, restul spaţiului conţinând titlul şi legenda. 1. Verschanzung des Pre-daler Berges in Ober Tömös für Anno 1788 et 89 (urmează legenda). 2. Verschanzung bei der alten Römer Schantze für die Jahre 1788 et 89 (*id.*) 3. Die im Jahre 1788 angenommene zweyte Position bey der alt Römer Schantz. (*id.*) 4. Verschanzung des Terzburger Passes bey dem Gränitz Adler (*id.*) 5. Verschanzung des Pozauer Passes für das Jahre 1788 et 1789 (*id.*) 6. Verschanzung des Passes Oytos für die Jahre 1788 et 89 (*id.*) 7. Verschanzung der Passes Csick Gymes für das Jahre 1788. Desemnuri negre în cerneală. KA. H III e 3068.

7. Fără titlu. Schiţă de plan oblongă, colorată, fără legendă; cuprinde regiunea dintre vama austriacă (Ober Tömöscher Contumaz) şi zgriptorul de fruntarie, şi arată detaliului fortului ridicat de Austriaci pe muntele Predealul. Dedesubt: Fortifié par Gilovsky, capitaine lieutenant au Corps du Génie le 8-me Avril 789. $48\frac{1}{2} \times 37\frac{1}{2}$. — KA. H III e 3252.

8. Feld Brouillon zur Erklärung der dem 15-ten Jully 789 bey Ober Tömös

Vorgefallenen Affaire. Plan colorat, semnat : Dessiné à la vue par Gz; împărțit vertical în două, la stânga planul, la dreapta titlul și legendă. $47 \times 38\frac{1}{2}$. KA. H III e 3149.

9. Plan der Gegend bey Ober Tömös nebst der Werschanzung auf dem Berg Predial. Plan colorat executat sumar; pare a fi tot de Gilovsky. Arată întăriturile din Obere Tömös-Contumaz, de pe Predeal și lagărul infanteriei austriace. $62 \times 36\frac{1}{2}$. 1788? KA. Z XIV 1789 d.

10. Fără titlu. Plan mut, în parte colorat, arătând reduta și celelalte întărituri, însemnate cu cifre și litere, legenda însă lipsește; semnat : Projet par Gilovsky d'Urazowa..., pe verso : Projects Plan von Ober Tömös 789. $48 \times 38\frac{1}{2}$ KA. Z XIV 1789 d.

11. Plan der Verschanzungen und Verhaue bei dem Tömöscher Passe im Jahre 1789. Plan oblong colorat, execuție rudimentară, cuprinzând regiunea Predeal—Sinaia cu arătarea întăriturilor și a tăieturilor făcute în păduri de Austriaci. În colțul stâng superior un mic plan deosebit : Plan der Verschantz. v. Tömös (întăriturile dela Ober Tömös); în colțul drept opus : Profil der Linie A-B; în colțul stâng jos, vedere în acuarelă a unui fort cu o biserică. Semnat : HCL, 1789. 44×33 KA. H III e 3249.

12. Brouillon der in Ober Tömös bey Cronstadt Neue ausgesteckten Verschanzungen für das Jahre 1789. Colecțiune de 6 foi de hârtie $39 \times 24\frac{1}{2}$ reprezentând : 1. Plan der Predaler Verssschanzung in Ober Tömös (planul redutei făcute pe muntele Predealul). 2. Plan nach dem Detaille Maastab für die Neue bestimmte Predaler Verschanzung (ca planul precedent). 3. Profil nach der Linie A—B der Predaler Verschanzung in Ober Tömös. 4. Acelaș desemn : Profil nach der Linie A—B, 5. Acelaș profil în cerneală neagră, cu legendă, 6. Profil der Predialer Verschanzung nebst dem Cavalier nach der Profils Linie C. D. Afară de 5., celelalte în parte colorate. Semnat : Par Gilovsky d'Urazowa Capit. de Génie. KA. H III e 3251.

13. v. planul Altschanz, No. 5.

14. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 7.

Prisaca, comună pe râul Cerna, în Banat.

1. Plan V-te, Laage des Gräniz Posten Prisaka, als ich auf die Nachricht als wolte der Feind aus der Wallachey daselbst eindringen, mit 2 Division Housaren und etwas Infanterie in diese Gegend abgeschicket wurde. Schiță de plan sumară în cerneală, nesemnat și fără scară, arătând pozițiunea trupei austriace și potecile străbătând munții spre Țara-Românească; cu legendă. 23×31 . KA. H III e 3042—5.

Putna, râul, v. Cărligele și Focșani.

Radovan, sat pendinte de comuna Intorsura din județul Dolj, pe drumul Craiova—Băilești.

1. Fără titlu. Schiță de plan oblongă, rudimentară, în parte colorată, arătând așezarea trupelor austriace alături de pârâul Desnățuiu și la încrucișarea drumurilor ducând spre N. către Vârvaru, spre S. către Lipov și spre V. către Caraula. Fără semnătură sau scară; de sigur Iunie 1790, în drumul către Caraula. $47 \times 37\frac{1}{2}$. KA. H III e 3272—I.

Râmnic, bătălia dela Râmnicul-Sărat, v. Mărtinești.

Râmnicul Vâlci.

1. Überfall auf Rimnik, an der Alt in der Wallachey den 7-ten October 789; urmează legenda. Plan mic colorat, nesemnăt, cuprinzând orașul cu ambele maluri ale Oltului până la satul Bujoreni și podul Episcopiei. $33 \times 25\frac{1}{2}$. KA. H III e 3145.

Râul Barbat, pârâu în Transilvania lângă trecătoarea Vulcan; v. planul Vulcan, No. 5.

Râul-Vadului, trecătoare în Țara-Românească dela Sibiiu la Râmnicul-Vâlci, și sat pendinte de comuna Căineni (jud. Vâlcea), situat la punctul unde apa cu acelaș nume se varsă în Olt. Trecătoarea e numită de Austriaci Rothen Thurm Pass (Turnu-Roșu).

1. Situations Plan von Kinenj bis Kornet, und Tityesd an denen beyden Ufern des Alt Flusses, auf welchen die Besetzung deren Vorposten, und Stellung der Truppen nebst denen erforderlichen Verchanzungen angezeigt sind. Plan frumos și foarte detaliat, în parte colorat, cuprinzând regiunea dela Căineni spre S. pe Olt până mai jos de Bujoreni și pe «Râul alb» până la Perișani și Priporu. $57\frac{1}{2} \times 47\frac{1}{2}$. KA. H III e 3054.

2. Situations Plan Des Rothen Thurm Passes im Großfürstenthum Siebenbürgen, und zwar die Gegend von Talmats bis Rimnik am Alt Fl: und Szeletrug [Sălătruc] in der Wallachey. Plan oblong ușor colorat, 1 : 57.600., execuție obișnuită a hărților Statului major. Cuprinde regiunea Râmnic—Sălătrucu—Sărăcinești și fâșia astfel determinată până la Talmaciu; nesemnăt. $125 \times 43\frac{1}{2}$. KA. B IX a 746.

3. Situations Plan Des Rothen Thurn Passes von der Strasse und Gegend bey Talmats in Siebenbürgen bis Kineny in der Wallachey. Plan ușor colorat, executat de sigur de Statul major. 1 : 57.600 $50 \times 47\frac{1}{2}$. KA. B IX a 747.

4. Situations Plan Wie dermahlen die Vorposten von dem Kinenyer Laager, des Rechten als Linken Uffer der Alt, bis an Gura Lohtra ausgestellt sind. Feldlaager bey Kineny den 20-ten July 788. Plan în parte colorat, arătând așezarea trupelor dealungul ambelor maluri ale râului. Nesemnăt. $83\frac{1}{2} \times 37$. HB. Hărți, 54—(14).

5. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 8.

6. v. planul Vulcan, No. 10.

Ribie (satul Răpile din jud. Bacău), v. Pătrășcani.

Rohatin, sat pe Nistru spre apus de Hotin.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planşa 12.

Roman, lagărul ocupat de trupele austriace.

1. v. Planul Hotin, No. 27.

Römer Schanze (Alte Römer Schanze), v. Alt Schanz Pass.

Rother Thurm Pass, v. Râul-Vadului.

Schupanek, comună rurală în Banat, aşezată pe Cerna în apropiere de Orşova. Din numeroasele planuri privitoare la punctele Ada-Kaleh, Orşova, Schupanek şi Mehadia am însemnat numai acele cari cuprind Valea Bah-nei şi partea alăturată din Țara-Românească. În proclamaţiunile lui Mavro-gheni (1) acest sat e numit greşit Jupalnic şi satul învecinat Tuffier, «Tufu-rile». V. şi planurile Ada-Kaleh şi Prisaca.

1. Plan von der Gegend von Schupaneck bis Mehadia im Banat auf wel-chen die A-no 1788 allda genommenen Positionen angezeigt sind, nebst der am 7-ten August zwischen den Türken und dem K. K. Truppen Corps unter Commando des Generals Papilla bey Schupanek vorgefallenen Affaire. Plan complet arătând regiunea dintre Dunăre şi satul Klaborea la N. de Mehadia, cu drumurile de trecere în Țara-Românească şi poziţiunile trupe-lor. Nesemnat. $77 \times 54\frac{1}{2}$. KA. H III e 2939.

2. Plan von Schupaneck, nebst Affair von 7-ten August 1788; semnat: B. S (restul semnăturii şters). Plan oblong colorat, cuprinzând regiunea Du-nărea—muntele Coramnek, cu poziţiunile trupelor. $53\frac{1}{2} \times 29\frac{1}{2}$. KA H III e 2941.

3. Plan der den 7 August 788 zwischen den Türken und Kay. Königl. Trouppen unter Commando des Herrn Generals Freyherrn von Papilla bey dem Graenzposten Schupanek im Banat vorgefallenen Affaire. Semnat: Alex. Landgraf 789. Plan complet colorat, cuprinzând Dunărea—Mehadia; îm-părţit orizontal în două, sus planul, dedesubt: «Kurzgefasste Beschreibung der den 7-ten August 1788 zwischen den Türken und K. K. Trouppen... vorgefallene Affaire, zur Erklärung des hier beygefügtten Plans». Foia $64 \times 47\frac{1}{2}$, planul $47\frac{1}{2} \times 26$. KA. H III e 2942.

4. Plan der am... Augusty 1788 bey Schuppaneck vorgefallenen Affaire zwischen den Türcken und K. K. Truppen unter Anführung des Freyherrn von Papilla. Plan colorat, acelaş cuprins ca No. precedent, semnat: Disiné par Niclas v. Pronay. Wien den 13-ten July 790.— $70\frac{1}{2} \times 46\frac{1}{2}$. KA. H III e 2940.

Secuieni, sat şi comună rurală în judeţul Roman, în apropiere şi la S. de oraşul Roman.

1. Plan von dem Nacht Lager der Division des FML. B-on Lewenöhr bey dem Dorf Sekujen den 7-ten Juny 789. Plan mic în parte colorat, nesemnat, $27\frac{1}{2} \times 19$. KA. H III e 3104—2.

(1) V. A. Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III, nota dela p. 221 şi 222.

Skij (Scheia), planul lagărului austriac.

1. V. Planul Hotin, No. 27.

Slobozia, planul regiunii Slobozia-Hârșova.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 68.

Târgul Cucului, sat, acum răsbotezat «Plăghinești», pendinte de comuna Plăghinești din județul Râmnicul-Sărat; v. Mărtinești.

Târgul Frumos, planul lagărului austriac.

1. v. planul Hotin, No. 27.

Terzburger Pass, v. Bran.

Tismana, planul regiunii Tismana-Porcenii.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 14.

Tobač (Tabac), sat în Basarabia, lângă Bolgrad.

1. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 47.

Tömöser Pass, v. Predeal.

Trotuș-Adjud-Focșani, regiunea.

1. v. planurile Trattner, planșa IX.

Tulcea.

1. Plan dela Ville et du Chateau de Toultscha dans le Danube, pris par la flotte Russienne le... d'Octobre 1790. Schiță de plan neagră, schematică, nesemnată, probabil făcută de un ofițer rus; cu o vedere și un plan al fortului. Data cuceririi lăsată în alb. $52\frac{1}{2} \times 37\frac{1}{2}$. KA. H III e 3289.

2. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 74.

3. v. planul Babadag, No. 2.

Turnu (Turnu-Măgurele).

1. Plan der den 13-ten May 1790 unter dem Herrn General B: v. Kray vorgenommenen Recognoscirung und dabei vorgefallenen Treffen. Plan oblong în parte colorat, nesemnă, cuprinzând regiunea cetății Turnu cu satul Măgurelele și Nicopolul; conține planul ambelor cetăți și pozițiunile trupelor austriace. $42\frac{1}{2} \times 31$. KA. H III e 3290.

2. Situations Plan der Gegend von Thurn und Nikopol. Recognoszierung am 13-ten Mai 1790. Plan de detaliu, publicat în atlasul lui Witzleben pe planșa VI.

3. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 66.

Turnul Roșu, v. Râul-Vadului.

Văcărești, mănăstirea, v. București.

Vadul-Turcului, sat în județul Putna; v. planul Focșani, No. 4.

Văidenii, sat și comună rurală în județul Gorj, la N. de Târgul-Jiu; v. Porcenii.

Valea-Seacă, sat și comună rurală în județul Bacău, în valea Siretului, la S. de orașul Bacău.

1. Plan der affaire bei Walesaka den 19-ten april 789 zwischen dem

Türkischen Seraskier Hagij Soitarij und dem K. K. detachament des Herrn Obristen Karaiczay. Plan oblong colorat, semnat: copie par Haltmaier Lieutenant 789; în stânga: Erklärung der Bewegungen bei dieser affaire. $41\frac{1}{2} \times 29\frac{1}{2}$ K. A. H. III e 3150.

2. Lager-Plan des Prinz Coburg'schen Corps bei Wallesaka rechts am Sereth. Semnat: Gezeichnet von Fr. B. Portner. 1:57.600. Cu arătarea drumurilor spre Roman și spre Adjud și Focșani. F. K. B. No. 2193. Tot acolo o copie, desemnată de Cadet Klaus.

3. Plan der Affaire den 19-ten April 1789 bei Walle Sacca unter Anführung des Seraskiers Hagy Saytar von Natolien und dem Detachement des Obristen Baron von Karaiczay. Nesemnat. F. K. B. 2186. Tot acolo o copie lucrată de Troyer.

4. Plan Der affaire bei Wale sacka den 19-ten April 789 zwischen dem türkische Seraskier Hagy Soitary, und dem K: K: detachement des Herrn Obristen Baron Karaiczay. Titlul în partea st.; sub titlu: Explication der Bewegungen bei dieser affaire, arătând mișcările trupelor. Plan nesemnat, execuție obicinuită a lucrărilor Statului major austriac, $59 \times 43\frac{1}{2}$ (?). Reprodus în Urechia, *Ist. Rom.*, Seria 1786—1800, Tom. III.

Vârciorova, v. Ada-Kaleh și Schupanek.

Vasluiu, planul regiunii Vasluiu-Belcești.

v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 15.

Vidin, v. Calafat.

Vulcan, trecătoare în Țara-Românească dela Hațeg la Târgul-Jiu, prin punctul unde Jiul intră în țară.

1. Plan No. 1 Von der Gegend des Syller Thals und der zur Deckung des Postens angelegten Verhaue. Plan detaliat lucrat în cerneli colorate, cuprinzând regiunea Pui (din Ardeal)-Tismana-Novaci, arătând drumurile și tăietura făcută în pădure; cu o legendă; semnat: Sig. Vulkan den 1-ten September 1789; Jo. Reis, Hauptm. v. Gral. Qmstr. Staab. Arată și traseul fruntariei. $47\frac{1}{2} \times 38\frac{1}{2}$. K. A. H. III e 3254.

2. No. 2. Situations Plan des Lagers an dem Vulkan Pass im Jahre 1789. Plan colorat, detaliat și executat cu îngrijire, cu orografia și hidrografia completă, arătând redutele și pozițiunile trupelor austriace; cu o legendă; semnat: Sig. den 27-ten August, Jo. Reis Hauptmann vom Gral. Qrmstr. Staab. $55 \times 37\frac{1}{2}$. K. A. H. III e 3253.

3. Plan des Vulcaner Passes oder Weg von Hazzeg über das gebürg nach Tergusyl aus Siebenbürgen in die Wallachey. Schiță de plan ușor colorată, împărțită vertical în două; la st. planul, la dr: Der Fluss Schyl wie solcher aus Siebenbürgen durch das Gebürg in die Wallachey flüset. Sambt dem

Prospect von dessen Ausfluss bey Bombest; sub aceasta «prospectul», adică vederea defileului Jiului. Nesemnat. $45 \times 40\frac{1}{2}$. K A. B. IX-a 748.

4. Plan von der Stellung am Schyl flus Rückwärts vom Vulkan. im Jahr. 1788. Plan oblong rudimentar, în parte colorat, nesemnat. $35\frac{1}{2} \times 23$. K A. H. III e 3081—2.

5. Plan der Gegend von Barbatviz und der Stellung deren Troupen unter Comando des Hr.: G: F: W: Baron Stader im Jahr 1788. Plan oblong în parte colorat, nesemnat. $36\frac{1}{2} \times 23$. K A. H. III e 3081—1.

6. Plan der Aufstellung beim Dorf Puj im Hatzeker Thal unter Commando des G: F: W: Baron Stader im Jahre 1788 (însemnare posterioară ținând loc de titlu). Schiță de plan neagră, cu drumurile colorate, cuprinzând și regiunea fruntariei. Nesemnata. $48\frac{1}{2} \times 38\frac{1}{2}$. K A. H. III e 3081—3.

7. Fără titlu. Plan conținând numai hidrografia, satele și lucrările de apărare făcute de Austriaci în regiunea fruntariei, adică între Hațeg, Tismana, Horez, Poiana și Novaci. În parte colorat, nesemnat, cu o legendă a întăriturilor. 47×38 . K A. H. III e 3081—4.

8. Karten des Vulcaner Passes oder Weg von Hazeck über das Gebürg nach Tergusyl aus Siebenbürgen in die Wallachey. Plan ușor colorat, nesemnat, cuprinzând regiunea Târgul-Jiu — Orăștie (la N. de Hațeg); fără scară; execuție sumară. $48\frac{1}{2} \times 29.7$. F. K. B. No. 2273.

9. Fără titlu. Plan în parte colorat, nesemnat, bine lucrat, arătând pozițiunile Austriacilor dela Vulcan la satul «Waidej» lângă Târgul-Jiu. 1788. Cu o legendă. 48×39 . K A. H. III e 3081—4. (în dublu exemplar).

10. Plan der beiden Pässe, Vulkan und Rothenthurm. Plan oblong, în parte ușor colorat, în st. planul Vulcanului, în dr. planul trecătoarei Râul-Vadului. Nesemnat; destul de bine executat. În colțul dr. sus o însemnare arătând timpul necesar spre a ajunge dela Boița (lângă Râul-Vadului) la diferite puncte de pe fruntarie. 46×20.8 H. B. 54-(13).

11. v. Vorstellung der Kriegsgeschichte, planșa 14.

Colecțiuni de planuri.

Balzer-Walenta.

Sammlung der merkwürdigsten Städte und Festungen welche in den Jahren 1788, 1789 und 1790 von den K. K. öestereichischen und Kais: russischen Armee der Pforte abgenommen worden, nach ihrer wahren Lage gezeichnet und illuminirt von Anton Balzer, nebst einer kurzen Beschreibung derselben nach Hof und andern glaubwürdigen Berichten gesammelt, und zusammengetragen von J. Walenta, zu finden in Prag bei Johann Balzer Kupferstecher und bei Herrn Caspar Widtmann Buchhändler.

Un album oblong 29.3×19.5 , cu titlul gravat în caractere cursive, compus din două părți: 1) Erster Theil, enthaltend den Feldzug 1788, cuprinde 59 p. text pe două coloane și 16 planșe colorate nenumerotate, reprezentând mai ales scene; aproape toate sunt semnate: Anton Balzer del. Mărimea chenarului: 21×13.2 , variind ușor; pe p. 60 a textului se găsește specificarea planșelor. — 2) II-er Theil. Prag 1790: Verlegt Johann Balzer Kupferstecher, und Joseph Walenta Kunsthändler. Acelaș format, cu 68 p. text; după indicele dela p. 68 această parte trebuie să aibă 13 planșe; ea cuprinde însă 19, astfel încât întreaga publicație are 35 planșe. Cu acest număr de gravuri a fost anunțată în Allgemeine Litteratur-Zeitung (1) (pe Ianuarie 1791, col. 175, unde i se face o critică aspră: «Die Pläne sind meistentheils aus alten Chroniken der ehemaligen Turkenkriege abgestochen»; textul ar cuprinde neadevăruri flagrante și lingușirile cele mai plate față de ofițerii ruși). Tot cu 35 de planșe se găsește în biblioteca Arhivei Răsboiului din Viena și în Biblioteca Regală din Berlin; Academia Română posedă un exemplar necomplet în partea a doua.

Această colecție a fost citată cu titlul stălcit și fără alte indicațiuni de Rumpf (2), Jähns (3) și Pohler (4); Hoyer (5), Scharfenort (6) și Bilbassoff (7) nici nu o cunosc. După toate probabilitățile ambele părți au apărut la 1790, cum dă a înțelege un anunț publicat în Wiener Zeitung (8). Cuprinsul este următorul:

I. 1. Das Laager bey Semlin, etc.

2. Angriff auf Dresnik, etc.

3. Ansicht de Stadt Botuschan. Die K. K. Trupen unter Comando des Oberst Fabry rückten mit Klingenden Spiele den 22-ten März 1788 in diese Stadt ein; woraus die Türken nach Iassy Flohen (vedere).

4. Ansicht der Hauptstadt Yassy in der Moldau. Welche, nach dem Vor-gefallenen Treffen bey Larga den 18-ten April 1788 von den K. K. Truppen unter Comando des Oberst Fabry besetzt worden. 1. Einmarsch der K. K. Truppen nach Yassy. 2. Flucht der Türken nach Ismail. (Vedere).

(1) Apărea în Iena, in-fol. mic; cf. supra, p. 42.

(2) Rumpf H. F., *Allgemeine Litteratur d. Kriegswissenschaften*. Berlin 1824—25, 2, v. 8°, I, p. 270.

(3) Jähns Max, *Geschichte der Kriegswissenschaften...* München și Leipzig 1889, 4 v. 8°; III, p. 1881.

(4) Pohler Dr. J. *Bibliotheca historico-militaris*, Leipzig 1887, 4 vol. 8°; II, p. 104.

(5) Hoyer Dr. G. J. von, *Litteratur der Kriegswissenschaften und Kriegsgeschichte*, Berlin 1832, in-12°,

(6) Scharfenort v., *Quellenkunde der Kriegswissenschaften*, Berlin, 1910, 8° mare.

(7) Bilbassoff B. von, *Katharina II... im Urtheile der Weltliteratur*. Berlin 1897, 2 v. in-8°.

(8) Ziarul oficial austriac, anul 1790, la p. 547.

5. Plan der Vestung Schabatz, etc.
6. Die Stürmende Eroberung von türkisch Sabatz, etc.
7. Seeschlacht... in dem Schwarzen Meer, den 28 und 29 Juni 1788, etc.
8. Vorstellung des Schlosses Ramna, etc.
9. Angrieff... der Veteranischen Höhle, etc.
10. Die Vestung Dubiza, etc.
11. Eroberung der Stadt und Festung Chotym von K. K. und Russisch Kaiserl. Truppen den 29-ten September 1788. Urmează legendă în 5 linii. (Vedere nesemnată).
12. Plan von Chotim und der umliegenden Gegend 1788. a) Das Schloss; b) Die obere Stadt, c) Die äusere Stadt Hotin d. Iassy (o mahală a Hotinului); legenda continuă încă 4 linii. In colțul drept jos o scenă de luptă. Nesemnăt.
13. Plan der Belagerung von Novi, etc.
14. Die Vestung Novi, etc. (Vedere).
15. Die mit Sturm eroberte Vestung Otchacow, etc.
16. Belagerungs Plan von Otchakow, etc.
- II. 1. Plan von Galatz und Brailow worauf die Siege des Russ. Kais. G. Dorfelden v. 16 Ap. u. 1 May 1789 vorstellt. Urmează explicarea luptelor, în 4 linii; în colțul drept jos o scenă de luptă. Nesemnăt.
2. Plan der Belagerung... der Festung Berbir, etc.
3. Sonderbare Einnahm der Festung Berbir, etc.
4. Plan oder die Vorstellung des Sieges bei Foksan der K. K. und Russ. Kais. vereinigten Armee unter Com-do des General Pr. Coburg und G. Suwarow über 30.000 Türken unter dem Derwisch Mehmet Bascha Seraskier den 30 und 31 Julius 1789. Titlul se găsește în lăuntrul planului; sub plan legendă în 5 linii; nesemnăt.
5. Der Sieg bei Foksan über 30.000 Türken durch das K. K. Prinz Koburgische Truppen Korps in Vereinigung der Russisch. Kaiserl. Division den 31 Jul. 1789. Urmează legenda în 4 linii; vedere monotonă și puțin reușită; semnată.
6. Plan des erfochtenen Siegs bey Martinestie der K. K. und R. K. vereinigten Armee unter Com-do des Prinzen von Sachsen Coburg u: General Suwarow über den Grossvezier Kudschuck Hasan Pascha den 22 September 1789. Plan mare colorat, 29.5×28 (chenarul 28.8×21 , din care planul însuș 18.5×21 , restul «Ordre de bataille»). Sub plan legendă în 7 linii.
7. Vorstellung des Herlichen Sieges welchen die K. K. Truppen unter dem Commando des H. Feldmarschalls Prinzen von Sachsen Coburg gemeinschaftlich mit der K. Russ. Division des H. Generalen en Chef Souwarow am 22 September 1789... erfochten... Urmează o linie legendă. Semnat: Anton Balzer del., Vin. Grüner sc. (Vedere).

8. Belagerungs-anstalt des F. M. B-on v. Laudon vor Belgrad, etc. (plan).
9. Vorstellung der Belagerung Belgrads, etc.
10. Prospect der Stadt und Festung Belgrad, etc.
11. Vorstellung des Angriffes und gänzlichen Niederlage, des in der Wal-lachey bey Protseny und Veideny stehenden Feindlichen Corps..... (vedere, este copie proastă, nesemnată, a unei planșe mai mari $34\frac{1}{2} \times 26$) gravate de C. Schutz și editată de Artaria din Viena la 1789; până și eroarea din le-gendă («Protseny») a fost reprodusă.
12. Empfang des Prinzen Friedrich von Sachsen Coburg und der K. K. Truppen von den Mitropolit und den sämtlichen Bojaren (pe planșă sunt în total 4 !) vor Bucarest am 10-ten Nov. 1789. Semnată; vedere puțin reușită.
13. Plan der Festung Bender 1789. In colțul drept sus o scenă de luptă; titlul în lăuntrul chenarului, pe o lespede; sub plan, legendă în 6 linii; ne-semnat.
14. Festung Orsowa, wie solche von den K. K. Truppen belagert, etc.; vedere a cetății de pe Ada-Kaleh.
15. Die Festung Orsowa, wie solche den 16 April 1790... mit accord über-geben worden, etc., vedere.
16. Vorstellung des Angriffs der Trenschen bey Giurgievo am 8-ten Juni 1790, wo die Türken dieselbe forcirt, unsere Besatzung zu weichen gebracht und des Geschützes bemächtigt haben. Hier hat der Generalmajor Graf Thurn als er sich dem Feinde tapfer widersetzte, sein Leben verloren; vedere nesemnată.
17. Der Sieg bey Kallafat, welcher den 26 Juni 1790 der Her Gen. Klairfe über die Türken erfochten hatte. Die Oesterreicher erlegten gegen 2000 und eroberten das ganze Feindlicher Lager; vedere nesemnată.
18. Vorstellung der Festung Czettin, etc.
19. Vorstellung des Sieges..d..russ... Flotte... über die schwedische Flotte, etc.

Mechel.

Vorstellungen und Plane der merkwürdigsten Begebenheiten des gegenwärtigen Krieges der Oesterreicher und Russen gegen die Türken. Herausgegeben und Ihro Königl. Hoheit dem Herrn Erzherzog Franz von Oesterreich unterthänigst gewidmet von Christian von Mechel, der K. K. Akademie in Wien und anderer Mitglied. Zu Basel in der Schweiz bey dem Herausgeber, in Wien bey den Herren Artaria et Comp., und in den vornehmsten Buchhandlungen MDCCXC. Cum privilegio. NOTA. Diese Kupferstiche oder vielmehr Gemähld, woraus die erste Abtheilung dieses Werks bestehet, sind nach Original Zeichnungen, die auf Ort und Stelle nach der Natur verfertigt worden, ausgeführt; und welche sich dermahen in der Sammlung Sr Königl. Hoheit des Herrn Erzherzogs Franz befinden. Der zweyte Theil dieses Werkes be-

stehet aus den Situations und Operations Planen der wichtigsten Vorfällen dieses Krieges. Sie sind nach ächten Rissen der besten Ingenieurs der Armeen der alliierten hohen Mächte gestochen. Das Ganz ist mit Erklärungen und zuverlässigen Berichten, aus sicheren Quellen gezogen, begleitet. Jos : Gedruckt in Basel bey Wilhelm Haas, dem Sohne.

Colecțiune de planșe bine desemnate și frumos colorate, oblongi, de 49.7×38.7 , chenarul circa 42.7×28.7 (variabil), cuprinzând vederi și planuri însoțite de explicațiuni (mai ales extracte din rapoarte oficiale), tipărite pe hârtie obicinuită. Titlul de mai sus imprimat pe un înveliș de hârtie groasă despărțită vertical în două, în stânga titlul de mai sus, în dreapta traducerea în limba franceză. Nici foile textului nici planșele nu sunt numerotate, astfel încât nu se poate ști în mod precis câte au apărut ; planșele poartă semnatura pictorului și a gravorului (mai ales Casanova și C. Schütz) și în colțul drept numele lui Mechel ; foile textului sunt redactate în limba germană și prevăzute cu traducere franceză. Exemplare complete sunt cu neputință de găsit : acele din Heeresmuseum (Viena), Kriegsarchiv (ibidem), Hofbibliothek (ibidem), Bibliotheca Regală din Berlin precum și al Academiei Române au toate un număr variabil de planșe ; cel mai complet este acel din Biblioteca Fidei-Comisului Imperial din Viena, pe care îl și descriem. Greșit sau ne-complet a fost citată aceasta colecțiune de Pohler (1), Rumpf (2) și Bilbassoff (3) și după un exemplar descompletat a descris-o Drugulin (4) ; Jähns (5), Scharfenort (6) și Hoyer (7) nu o cunosc. Christian von Mechel era un gravor priceput care studiasse la Paris și Florența și care a gravat o sumă de harți, portrete și alte lucrări chalcografice ; mai târziu întemeiasse o casă de edituri artistice la Basel. Născut la 1737, a murit la 1818 în Berlin (8). Cuprinsul colecțiunii este următorul :

f. 1. Titlu gravat colorat, repetând titlul «Vorstellungen, etc.» și reprezentând soldați turci și austriaci.

f. 2. text : Erklärung... des illuminirten Prospects von Oczakow...

f. 3. Prospect von Oczakow (vedere colorată a luptei).

f. 4. text : Erklärung... des illum. Prospects der Gegend bey Semlin...

f. 5. Prospect der Gegend bey Semlin in Syrmien (vedere).

f. 6. text : Erklärung... des neuen illum. Prospects von Belgrad...

(1) *Op. cit.* II, p. 104.

(2) *Op. cit.* II, p. 42.

(3) *Op. cit.* I. pp. 519, 547.

(4) *Atlas historique Drugulin*. Catalogue d'une précieuse collection de feuilles volantes estampes, etc. Leipzig 1867, in-8°, p. 441.

(5) *Op. cit.* (6) *Op. cit.* (7) *Op. cit.*

(8) Nagler, *Allgemeines Künstlerlexikon*. Leipzig 1907. 22 vol. in-8° ; X, p. 3.

- f. 7. Prospect von Belgrad und Semlin (vedere).
- f. 8. text: Erklärung der Buchstaben des illuminierten Prospects von der Vestung Choczim, și: Historische Nachricht von der Vestung Choczim.
- f. 9. Prospect der Vestung Choczim, am rechten Ufer des Dniester gelegen, von den vereinigten... Armeen belagert, und den 18-ten Herbstm-t... eingenommen. (Vedere semnată: C. Schütz delineavit).
- f. 10. text: Erklärung der Buchstaben der Vorstellung des Treffens bey Adschud in der Moldau, kurz nach der Einnahme von Choozim, etc.
- f. 11. Das Treffen bey Adschud in der Moldau d. 14-ten 8-br 1788, etc. Frumoasă vedere a luptei; semnată: C. Schütz.
- f. 12. text: Erklärung... des illum. Prospects von Dubicza, etc.
- f. 13. Prospect von Kaiserlich und Türkisch Dubicza, etc. (vedere).
- f. 14. text: Erklärung... d. illum. Prospects von Novi, etc.
- f. 15. Prospect der Festung Novi (vedere).
- f. 16. text: Erklärung... d. illum. Plans von Belgrad, etc.
- f. 17. Plan der Belagerung der Festung Belgrad.
- f. 18. Plan des Oesterreichischen Lagers vor Schabatz, etc.
- f. 19. text: Erklärung... des Plans... der... Veteranischen Höhle, etc.
- f. 20. Plan der berühmten... Veteranischen Höhle, etc.
- f. 21. text: Erklärung... des Plans... der zwo Belagerungen... von Dubitza.
- f. 22. Plan der Belagerungen des Türck-n Forts Dubicza.
- f. 23. text: Erklärung... des Plans... der Festung Novi.
- f. 24. Plan der Belagerung der türkischen Festung Novi.
- f. 25. Situations und Operations Plan von der Belagerung der berühmten Festung Choczim oder Chotin in der Moldau an dem Dniester gelegen, durch die vereinigte Oesterr. und Russ. Armee, die erste unter Befehlen des H-rn Gen: der Cavall: Fürsten von Sachsen Coburg, die zweite commandirt vom Grafen von Soltikoff (urmează încă 3 linii de titlu plus 5 linii de explicații, apoi legenda și scara, și mențiunea: Aufgenommen durch den K. K. Gen-l Quartiermeister Stab, und im Jahr 1788 gezeichnet durch Hauptmann Rehm, cu următoarea traducere franceză: Levé sur les lieux par Stab, Quartier Maitre General(!). Plan pe o foaie îndoită (66×46) cuprinzând și împrejurimile cetății.
- f. 26. Plan der Belagerung der... Festung Oczakow, etc.
- f. 27. Schlacht bey Martinestie am 22 September 1788 (vedere, desemn de Petrich, grav. de Schütz).
- f. 28. Schlacht bey Focksan am 31 Julius 1789. (vedere; desemn de Petrich, grav. de F. Müller). Planșele 27 și 28 nu poartă numele lui Mechel.
- f. 29. text: Erklärungs Blatt zu dem illum. Prospect von Belgrad und Semlin.
- f. 30. Prospect von Belgrad und Semlin (vedere).

f. 31. text : Erklärung... des Plans des Schlacht bey Martinestie.

f. 32. Plan des berühmten Schlacht bey Martinestie (urmează 4 linii de titlu); jos : Herausgegeben durch. Chr. von Mechel, etc.; nesemnăt.

Trattner.

Cu prilejul războiului tipograful vienez Trattner a dat la lumină o serie de mici planuri colorate, a căror publicare trebuie să fi început din 1788, căci în 1789 ieșiseră deja 22. (1). Aceste planuri n'au fost strânse în colecții, astfel încât sunt greu de găsit. Planșele sunt colorate și au de regulă 30×25 cm; fiecare e imprimată pe hârtie groasă și cuprinde unul sau mai multe planuri colorate și scene de lupte; ele sunt numerotate cu cifre romane, au o explicațiune tipărită în două coloane, în limba germană și franceză și poartă mențiunea : «Wien bey Thomas Edlen von Trattnern K. K. Hofbuchdrucker». Pohler (2) menționează 15 planuri, deși au apărut mai multe. Planșele văzute de noi sunt următoarele :

I. Carte der Landung und Attaque der Türken bey Kinburn, etc.

II. Carte der am 1-ten bis 10-ten October 1787 vorgefallenen Treffen... am Kuban Fluss.

III. Cuprinde 4 planuri mici a) Dresnik, b) Berbir, c) Rama, d) Orșova.

IV. Ansicht des türkisch Gradiska, etc. (planșă neagră).

V. Carte der umliegenden Gegend bei Belgrad.

VI. Plan der... Vestung Schabatz.

VII. Cuprinde 2 planuri și o vedere: a) Carte der Attaque bei Botuschani zwischen den K. K. Truppen unter Com-do des Oberst Fabry und dem Ibrahim Nasir Pascha, den 18 März 1788, cu legendă; b) Carte der umliegenden Gegend von Jassy, auf welcher das bey Larga vorgefallene Treffen... angezeichnet ist, etc. c) Ansicht der Hauptstadt Jassy in der Moldau.

VIII. Carte von Chotim und der umliegenden Gegend 1788; cu 3 rânduri legendă.

IX. (scris VIII) Carte von Fokschani, Adgiud und Tratrusch; planșă neagră, cu o scenă de luptă și asaltul unei mănăstiri; cu legendă în 3 linii.

X. Seeschlacht... in dem Schwarzen Meer, den 28 u. 29 Juni 1788.

XI. Carte von Dubitza, etc.

XII. Carte der Belagerung von Novi, etc.

XIII. Angriff... der Veteranischen Höhle 1788 (vedere, neagră).

XIII. Carte der Belagerung Otchakow, etc.

XV. Carte der Festung Bender 1789,—având într'un chenar deosebit un

(1) Wiener Zeitung, 1789, p. 2717, și Intelligenzblatt der Allgemeinen Literatur Zeitung, Jena 1789, I, p. 755.

(2) op. cit. II, p. 104.

mic plan: Sieg der Russ: Kais: Truppen über die Türken bey Gangura, și o legendă în 3 linii.

XVI. Carte von Galatz und Brailow worauf die Siege des Russ. Kais. G-al Dorfelden von 16 April und 1 May 1789 vorgestellet sind; într'un chenar deosebit: Carte der bey Pharaoni vorgefallenen Attaque des K. K. Oberst Caraiczai am 19 April 1789; cu o legendă.

XVII. Carte der Belagerung... der Festung Berbir, etc.

XVIII. Carte des glorreichen Sieges bey Focksan der Kais. König. und Russ: Kais. vereinigten Armee unter Com-do des General der Cav-rie Prinzen von Coburg, etc. Titlul într'un chenar deosebit în care se găsește o «Ordre de bataille»; sub plan legendă în 4 linii; identic cu planul publicat de Balzer-Walenta.

XVIII. Prospect der Belagerung Belgrads, etc.

XX. Carte des erfochtenen Sieges bei Martinestie, Der K. K. und R. K. vereinigten Armee unter Com-do, etc; planșa e împărțită longitudinal în două, în partea superioară planul și titlul, dedesubt vederea bătăliei; jos legendă în 5 linii.

XXI. Prospect der Belagerung von Orşowa, etc.

Poate că tot din această serie face parte planșa:

«XXIII». Planșa gravată negru, de $40\frac{1}{2} \times 23$, împărțită orizontal în două, jumătatea superioară împărțită iar în două câmpuri; conține a) Vertheidigung des Poczaner Pass am 3 August 1789 (planul trecătoarei Buzăului) b) Sieg bey Waideni und Porczeni am 7 und 8 October 1789 (plan); dedesubtul acestora vederea luptei dela Porceni, cu legendă; jos legendă imprimată, în limba franceză; semnat: Wien bey T. E. v. Trattner, K. K. Buch:

Vorstellung der Kriegsgeschichte.

Vorstellung der Kriegs-Geschichte in Kupferstichen zwischen den drey Kaiserhöfen, nämlich den Römisch-Kaiserlichen, den Russischen und Türkischen, dann dem nordischen Krieg in den Jahren 1788 bis 1790 zwischen den Kaiserl. russischen, Königl. schwedischen und dännemarkischen Höfen, mit allen dabei vorgefallenen Scharmützel, Attaquen, Belagerungen, See- und Land-Bataillen, nach den entworfenen und ausgeführten Kriegs-Planen, und der natürlichen Lage des Terrains mit den Prospekten der Städte, Situation und Handlungen bey jedem Gegenstand, dann mit der kurzen Beschreibung und Benennung eines jeden Officiers, sammt vielen Porträten der Befehlshaber, welche sich vorzüglich dabei ausgezeichnet haben (1).

O colecțiune de planșe formând un album cu titlul arătat mai sus, fără

(1) Un exemplar complet în Biblioteca Alhivei Războiului; colecțiuni necomplete în Muzeul Armatei și în depozitul chalcografic al Bibliotecii Curții din Viena.

nume de autor sau editor și fără dată și loc. Planșele sunt colorate și poartă un număr de ordine în colțul superior drept; unele sunt semnate. O parte din planșe au mărimea 34×21.7 , cele mai multe 22.3×18 . Conținutul: *a*) frontispiciu gravat reprezentând templul lui Ianus, cu inscripția: *Kriegs Theater der Drey Kaiserhöfe von Jahre 1787 bis 1790*; *b*) titlul imprimat, în limba germană și franceză; *c*) 15 pagine de text conținând explicarea cuprinsului colecțiunii și *d*) planșele, destul de bine gravate, cuprinzând de regulă și câte o mică scenă de luptă sau un portret; chenarul lor este, pentru cele mari $24.2 \times 15-16$, pentru cele mici $15-19 \times 11\frac{1}{2}-12\frac{1}{2}$. Planșele sunt următoarele:

No. 1. Carte der Landung und Attaque... bei Kinburn, etc.

No. 2. Carte der am 1 bis 10 Oct. 1787 zwischen Russen u. Türken am Kuban Fluss vorgefallene Treffen.

No. 3. Wegnahm von Dresnick, etc.

No. 4. Carte von Gradisca.

No. 5. Einmarsche der K. K. Truppen in Alt Orsova den 12-ten Febr. 1788.

No. 6. Carte von Belgrad, Semlin, etc.

No. 7. Karte des Tömöser und Posaner Pass in Siebenbürgen; cu 7 rânduri legendă.

No. 8. Karte des Klosters Kossia am rothen Thurmer Pass in Siebenbürgen; cu legendă în 5 linii; semnat: Wien, im Jahr 1788, Ponheimer sc.

No. 9. Karte des Scharmützel bey Botuschani am 19-ten März 1788, cu legendă în 6 linii; semnat: Wien, im Jahr 1788. Ponheimer sc.

No. 10. Carte der umliegenden Gegend von Jassy vom Jahr 1788, cu portretul lui Ipsilant și o vedere a Iașilor; semnat: Kohl sc., Wien im Jahr 1788.

No. 11. Carte der... eroberten Vestung Schabatz.

No. 12. Carte des Scharmützels bey der Rohatiner Schanz am 24-ten April 1788, cuprinzând un mic plan al luptei dela Doliani (13 Mai 1788); în partea inferioară a planșei scenă de luptă; semnat: I. C. Weinrauch.

No. 13. Fără titlu; legenda: Turkischer Abzug aus der... eroberten Festung Chotym...; vedere, semnată I. C. Weinrauch. De sigur una din cele mai bune planșe gravate cu prilejul războiului.

No. 14. Carte des Vulkanpass und eisernen Thor in Siebenbürgen (cuprinzând regiunea Tismana, Stănești, Porceni, etc); Ponheimer sc.

No. 15. Carte der Scharmützel bey Vaslui, Belezestie, Ojtos und der Russ. Armee bei Mogilla Rebui (cuprinde regiunea Târgul-Frumos—Prut; lupta dela Oituz reprezentată printr'o scenă). K. Ponheimer sc.

No. 16. Carte des Scharmützel bei Fockschan, Bulka und Adschud 1788.

I. C. Weinrauch sc.; cu o vedere a luptei din 26—27 Febr. dela Mănăstirea Pângărași.

No. 17. Carte der Scharmützel bei Rama, Kulisch, etc.

No. 18. Carte des Feindlichen Überfalls bei Orșova, Scharmützel bei Dubova u. die Veteran: Höhle.

No. 19. Carte des Scharmützel bei Persa, Las mare, und glücklicher Rückzug bei Mehadia.

No. 20. Carte der K. K. Hauptarmee bei Illova, etc.

No. 21. See Treffen... den 22-ten Junius 1788.

No. 22. Fără titlu; vedere; legenda: Die... eroberte Festung Otchakow.

No. 23. Carte der Scharmützel bei Alibonar, etc.

No. 24. Carte d. Angriffe... bei Dubitza.

No. 25. Fără titlu; vedere; legenda: Einnahme von Dubiza, etc.

No. 26. Carte der Scharmützel an der Unna, etc.

No. 27. Carte der an der trockenen Gränze von Croatien, etc.

No. 28. Fără titlu; vedere; legenda: Die... eroberte... Festung Novi.

No. 29. idem, idem: Einnahme des... Kastel-rosso (în Cypru).

No. 30. Carte der Gegend von Bender und der Attaque des russ. Kais. Corps bei Gangura; cu un portret al hanului tătăresc; Weinrauch sc.

No. 31. Carte der Attaque bei Pharaoni den 19-ten April 1789; cu portretul colonelului Karaiczay; Weinrauch sc.

No. 32. Carte der bei Mascineni und Galatz vorgefallenen Treffen am 16 April u. 1 Mai 1789.

No. 33. Fără titlu; vedere; legenda: Feierlicher Einzug des... Selim III. in die Moschee Jub, etc.

No. 34. idem, idem: Feierliche Schwerdumgürtung... des Sultan Selim III, etc.

No. 35. Carte der... Festung Berbir, etc.

No. 36. Carte des Sieges der K. K. und Russ. K. vereinigten Armee bei Focksan unter Comando des General der Cavallerie Pr. v. Coburg und des Russ. Kais. General en chef von Souwarow den 31 Juli 1789 (cu portretul lui Coburg).

No. 37. Der bei Csapar... unternommenen Angriff, etc.

No. 38. Carte des glücklichen Treffen am Bozaner Pass unter Com-do des F. M. L. Fürsten Hohenlohe den 3-ten Aug. 1789.

No. 39. Belagerung von Belgrad.

No. 40. Carte der Zugrundrichtung... d. türk. Tscheiken... bei Borecz.

No. 41. Carte der eroberten Festung Belgrad.

No. 42. Vorstellung des Sieges bei Martinestie in der Wallachei von den K. K. u. R. K. Truppen unter Com-do des P. Coburgs und Gr: Souwarow den 22-ten Septemb: 1789; cu 6 rânduri legendă și o alegorie.

No. 43. Eroberung der Stadt Belgrad (planșă format mare).

No. 44. Carte des Sieges der K. K. Truppen unter Com-do des G. F. Z. Gr. Clerfait bei Mehadia unter Commando des Tschargatschi Mehmet Bascha. den 28 August 1789.

No. 45. Carte des Sieges der K. K. Truppen unter Com-do des F. Z. Fürsten v. Hohenlohe am Vulkan Pass über 10.000 Türcken unter Com-do des Bascha Kara Mustaffa bei Portsény und Waideni am 7. u. 8. October 1789. Cu legendă în 6 linii.

No. 46. Carte der zwey Attaquen bei Xeliava, etc.

No. 47. Carte der Attaque des R. K. Corps unter Com-do des Gr: Fürst Repnin gegen den Seraskier Hassan Bascha den 7 und 8-ten September 1789 (la Tobac).

No. 48. Carte der glorreichen Eroberung des Hafen und Schosses Kodschabei, Palanka, und der Stadt samt Festung Belgorod an der Mündung des Dniester von R. K. Armée unter Com-do des Fürsten Potemkin im September 1789. Cu vederea cetății Belgorod (Akerman).

No. 49. Ansicht der Gegend und d. Blokade von Neu Orșova (vedere).

No. 50. Carte der durch Capitulation eroberten Palanka und Schlosse Gladova... (cu parte din țărml românesc).

No. 51. Carte d. Flucht des Abdi Pascha von Csupria, etc.

No. 52. Carte der Besitznehmung der Wallachey von den K. K. Truppen unter Com-do des F. M. P. v. Sachsen Coburg den 4 November 1789. Hartă a Țerii-Românești arătând pozițiunile succesive ale trupelor austriace; cu legendă în 6 linii.

No. 53. Feierlicher Empfang des... Prinzen v. Koburg... bei Buckarest (vedere).

No. 54. Belagerung der türkischen Festung Bender welche am 4/15 November an die russischen K. Truppen... unbedingt übergeben wurde.

No. 55. Carte d. Besitznehmung von Lesenitza, Lipanitz, etc.

No. 56. Carte der... Unternehmung auf Karinovac, etc.

No. 57. Fără titlu; vedere; legendă: Angrif des Dorfes Oynak in der Walachei am 15 Novemb. 1789, etc. (Oinacul din județul Vlașca).

No. 58. Carte d. Vertheidigung d. croatischen Gränze, etc.

No. 59. Carte des bei Negodin vorgefallenen Treffens zwischen den K. K. Truppen unter Com-do des Obristen Liptay, etc. (cu parte din țărml românesc).

No. 60. Carte des bei Alxinza... vorgefallenen Treffens.

No. 61. Castrum doloris, etc. (vederea catafalcului lui Iosif II).

No. 62. Vorstellung des... Trauergeristes (îmmormântarea lui Iosif II).

No. 63. planșă format mare: Einzug (a Impăratului Leopold in Viena).

No. 64. Grundlage der türkischen Vestung Widdin. Planul cetății, al insulei Calafat și al malului stâng al Dunărei.

No. 65. Carte des Scharmützens der K. K. Truppen unter Com-do des Obristleut. Bey ohnweit Calefat in der Walachey den 12 April 1790 (cu pozițiunile succesive ale trupelor austriace).

No. 66. Carte des bei der Recognoscirung den 13 Mai 1790 bei der Festung Turnul vorgefallenen Scharmützens der K: Truppen unter Com-do des G. M. Kray gegen die Türken.

No. 67. Carte des Sieges der K. Truppen unter Com-do des F. Z. Gr. Clerfait über die bei Calefat unter Com-do des Mauroceni verschantzten Türken den 26 Juni 1790.

No. 68. Carte der Scharmützel zwischen den K. Truppen unter Com-do des Gr: Karaiczay und FML: Staader gegen die an der Donau herumstreiffende Türken den 26-ten July 1790 (Regiunea Silistra—Hârșova—Slobozia).

No. 69. Carte der Recognoscirung und Canonade der K: Truppen unter Com-do des General Kray bei Islas den 19-ten Juni 1790.

No. 70. Carte der... Festung Zetin, etc.

No. 71. Ansicht der Festung Belgrad (planșă format mare).

No. 72. Einzug,... S-r ... Majestät... zu Frankfurt (idem).

No. 73. Carte der Vorrückung der Russ: Kais: Flotte unter Commando des General Ribas in die beiden Donau arme, und der Eroberung von Kilia Nova.

No. 74. Carte der glüklichen Eroberung der zwei türkischen Festungen Tultscha und Isatsche durch die leichte russische Geschwader des General Ribas, den 6 und 7 Nov: 1790.

No. 75. Carte der von den Russischen Kais: Truppen unter Com-do des Feldmarschals Potemkin und Gr: Souvorow mit Sturm Eroberten Festung Ismail den 11 December 1790.

No. 76. Ehrenpforte welche auf den Kohlmarkte... errichtet worden...

No. 77. Höchst Feyerliche Krönung (a lui Leopold II; planșă format mare).

No. 78. Kaiser Leopold, als König v. Ungarn, etc.

No. 79. Carte der Eroberung der Stadt Macsin und der Insel Getschet, von den Russ: Kais: Truppen unter Commando des Grl. Galizin im Monat April 1791.

No. 80. Ansicht des... Königs Bergs zu Pressburg, etc.

No. 81. Triumphpforte (ridicăta în Viena).

No. 82. Prospect des Römerbergs zu Franckfurt (planșă format mare).

No. 83. Ansicht der feierlichen Krönung (idem).

No. 84. Vorstellung der Ritterschlags (idem).

No. 85. Carte des Sieges der Russ : Kais : Armee über die Türken bei Babada den 9-ten Juni 1791 (Regiunea Ismail—Chilia—Babadag).

No. 86. Carte des vorgefallenen Treffens zwischen denen Russ : Kais : unter Commando des General, und Fürsten Repnin und den Türkischen Truppen unter Com-do des Grossweziers Jussuf Pascha den 8-ten July 1791 (regiunea Galați—Brăila—Macin ; planșă format mare, cu 8 rânduri legendă).

No. 87. Carte der . . . Stadt Anapa, etc.

No. 88. Huldigung der Reichstadt Frankfurt, etc. (planșă format mare).

No. 89. Der feierliche Einzug des Kaisers (idem).

No. 90. Wahre Vorstellung der... böhmischen Krönung (idem).

No. 91. Prospect des neu... errichteten Saales (idem).

No. 92. Vorstellung der Königlichen Tafeln, etc. (idem).

No. 93. Fară titlu ; legenda : Prospect der Stadt Sistow wo der Friedens Congres anno 1791 gehalten worden (arătând clădirile mai importante ale orașului).

Urmează : Nordischer Kriegsschauplatz (răsboiul russo-suedez) cuprinzând 40 de planșe

Originile asi-ro-chaldeene ale greutăților romane, de <i>Mihail C. Sufu</i> .	—,20
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela 1806—1812. I. Cauzele războiului. Inceputul ocupației, de <i>Radu Rosetti</i>	2.—
Negru Vodă și epoca lui, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50
Criminalitatea în România, după ultimele publicațiuni statistice, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,30
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. II. Negoțierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807—1812. Amănunte relative la ambele țeri, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
Unioniști și separatiști, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,50
Tom. XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910	5.—
XXXII. — <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	14.—
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. I, 1700—1750, de <i>N. Iorga</i>	—,50
Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de <i>Radu Rosetti</i>	2,—
Despre elementele cronologice în documentele românești, de <i>N. Docan</i>	—,50
Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,60
Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie și documente, de <i>N. Docan</i>	1,20
Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespondențe diplomatice străine. II, 1750—1812, de <i>N. Iorga</i>	—,80
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. I. Înainte de 1 Iunie 1858, de <i>Radu Rosetti</i>	1,60
Marele spătar Ilie Țifescu și omorîrea lui Miron și Velișco Costin, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,50
Luptele dela Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septembrie 1602 (7111), de <i>General P. V. Năsturel</i>	—,50
Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II. După 1 Iunie 1859, de <i>Radu Rosetti</i>	1,50
Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, Dimitrie Ghițescu, 1814—1878, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,70
«Doamna lui Ieremia Vodă», de <i>N. Iorga</i>	1.—
Sociologia și socialismul, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Despre metoda în științe și în istorie, de <i>A. D. Xenopol</i>	—,20
Țara Severinului sau Oltenia, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,50
XXXIII. — Desbaterile Academiei în 1910—1911	4.—
XXXIII. — <i>Memoriile Secțiunii Istorice</i>	12.—
Francisc Rákóczy al II-lea, înviătorul conștiinței naționale ungurești și României, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Două documente privitoare la Revolta boierilor din țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Răscoala Seimenilor în potruva lui Mateiu Basarab, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Cevă despre ocupațiunea austriacă în anii 1789—1791, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>D. A. Sturdza</i>	
— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856	—,40
— II. Anul 1856	1,20
— III. Anul 1857	1,60
— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iași și București	1,60
— V. Anul 1858. Căimăcămia din Moldova a domnilor Ștefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu	1.—
Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească (influențe și conflicte), de <i>N. Iorga</i>	—,20
Munții Tâmaș și Tămășel, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) și Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) și în Valahia Mare, de <i>Dr. Atanasiu M. Marienescu</i>	1.—

Analele Academiei Române.

	L. B.
<i>Tom. XXXIV. — Desbaterile Academiei în 1911—1912.</i>	4.—
» <i>XXXIV. — Memoriile Secțiunii Istorice.</i>	20.—
Breasla Blănarilor din Botoșani, Catastihul și actele ei, de <i>N. Iorga</i> .	—,50
Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului-Frumos. — II. Din viața moșnenilor vieri ai ținutului Săcuie- nilor, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Insemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României, de <i>Dimitrie A. Sturdza</i> .	1.—
— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iași	1.—
— VII. Anul 1858 Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu și Ioan A. Filipescu și influența precumpănitoare a Adunării Elective din Iași asupra Adună- rii Elective din București	1,60
Turburări revoluționare în Țara-Românească între anii 1840—1843, de <i>Ioan C. Filitti</i>	1.—
Contribuții la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamțului. — II. Bălinești, de <i>N. Iorga</i>	—,40
O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de <i>I. Bogdan</i> .	—,50
Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de <i>Vasile Pârvan</i>	5.—
Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 Octomvrie 1857, de <i>Dimi- trie A. Sturdza</i> , I	—,80
— II.	—,40
— III.	—,70
Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de <i>A. D. Xenopol</i> .	—,20
Gheorghe Asachi ca tipograf și editor — după Catalogul lui din 1847, — de <i>N. Iorga</i>	—,60
Politica Austriei față de Unire. — I. Înainte de Conferințele din Paris, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Un ofițer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note, — de <i>N. Iorga</i>	—,20
Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți, de <i>D. A. Sturdza</i>	2.—
Notă despre un studiu al d-lui Millet, de <i>I. Kalinderu</i>	—,20
Insemnătatea ținuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor și pentru folclorul românesc, de <i>N. Iorga</i>	—,20
Norma ponderală dela Perinthus, de <i>M. C. Sutz</i>	—,20
Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Impăratului Leopold I din anul 1701, de <i>I. Ursu</i>	—,30
Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII, de <i>Dr. Silviu Dragomir</i>	2.—